

MLADIKA

PETER MARKOVIČ, STRAH
LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

IV. SENJSKA VERA.

1. Stoji, stoji tam grad...

Leto se je nagnilo, solnčna jesen je ugašala, vedno bolj gosta megla je začela zalijati Ljubljano. Bolezen kuga, ki se je bila poleti razširila vsekrog Kranjske, je deželi prizanesla. Plemstvo in meščanstvo je hvaležno priznavalo deželnemu glavarju in mestnemu zdravstvenemu odboru veliko zaslugo, da so vesno zavarovali meje proti okuženim krajem. O kakem rednem vpoklicu dijaštva v šole pa ni bilo misliti. Mesto dijaštva pa je prihajalo v Ljubljano vojaštvo iz vseh krajev v deželi. Za kugo je začela namreč groziti druga božja šiba. Od hrvaške meje so prihajala dan za dnem nova sporočila, da se vse strašno turško cesarstvo pripravlja na tako vojsko, kakršne še ni videl svet. Sporočila s cesarskega Dunaja, pa tudi od Benetek, kamor so poročali o turškem gibanju poslaniki skrivaj in očitno, so ljudsko vest potrjevala. Govorila so o strašnih bojnih silah, ki gredo iz vseh dežel globoke Turčije v Beli grad. Primerjala so ta turški pohod vojskam perzijskega kralja Kserksa. Turškemu Kserksu ime je bilo Kara Mustafa. Cesarski podaniki so tudi izvedeli, da se ogrski velikaši brez vsake sramote že vnaprej klanjajo kot svojemu vrhovnemu gospodu — turškemu sultanu, ki je osebno izobesil svoje bojne repove in šel za vojsko v Beli grad, da od tam navali na krščanski svet. Splošno se je tedaj verjelo in govorilo, da je to zato tako, ker je cesar predober. Toliko časa je ščitil in odlikoval ogrske mogotce, ki mu zdaj z izdajstvom vračajo in morda še celo sami Turke vabijo, krvave pse, segoltni volčiči grof Štekli, kakor so rekli Tököliju, in grof Butec Butjan, kakor so imenovali Battyanija. Ljubljana, ki je pred dvajsetimi leti mislila, da bi popravila in razširila svoje obzidje, pa je to misel po lepi šentgotardski zmagi opustila, je s skrbjo ugibala, kaj se utegne zgoditi, če se vržejo turške sile preko Hrvatske na Kranjsko. Ta strah je ginil, ko se je vedno bolj trdovratno začelo trditi, da bo veljala vojska Dunaju samemu. Vest ni bila kaj tolažljiva, a pomirila je vendar

ljudi z majhnim obzorjem in preprostim samoljubjem. Za malo zadoščenje je bilo Ljubljančanom ljudi, da so se mogli vsak dan zopet prepričati, da imajo za varstvo svojo lastno vojsko. Štiristo mož se je vežbalo pred mestom v orožju. Vadil jih je poročnik Ivan Krištof Portner, domačin od Pivke, mlad vojak, ki je bil Ljubljani več že od svojih šolarskih let. Iz tistih let je imel še žive spomine tudi na Snedčevo Katarino. Iskal je prilik, da bi ji mogel morda s svojo vojaško častjo uspešneje dvoriti kot nekdej. Posrečilo se mu je v toliko, da je mogel in smel zahajati v hišo.

Zima s snegovi in mrazom je preglušila vojne vesti. Tudi ljubljanska vojska je počivala. Komaj pa so snegovi skopneli, se je izvedelo strašno določno, da se je Kara Mustafa dvignil z vojsko iz Belega grada. Bilo je to 31. marca, prav tisti dan, ko sta se zedinila po paževem prizadevanju cesar Leopold in poljski kralj Jan Sobieski, da se hočeta zvezana boriti proti Turkom in si medsebojno pomagati. Cesar je hitel zbirati svojo vojsko; 33.000 mož je pregledal 1. maja pred Prežburgom ali Požunom. Izdajstvo Tökölijevo je prisililo vojsko, da je morala prvo nastopiti proti tem četam krščanskih roparjev. Ko pa se je valila turška povodenj vedno bliže, ni več kazalo cesarskim ostajati na Ogrskem. Previdni vojskovodja Karol Lotarinški se je umaknil na Hainburg, odkoder bi mogel naglo pred Dunaj. S svojimi konjiki se je umikal ob desnem bregu Donave, pešce pa je predrožil radi varnosti na levi breg. Kraji, ki jih je s svojim umikom prepuščal prvim valovom turške vojske, lahki tatarski prednji straži, so ga zato sicer kleli. Vojak pa je vedel, kaj dela, in da druge poti nima nobene. Dne 7. julija so mu nenadno Tatarji napravili težko zmedo pri Petronellu. Bilo je nekaj beguncev, ki so to nesrečo sporočili še tisti dan na Dunaju. Cesar je zbežal s svojim dvorom čez Donavo v Klosterneuburg in od tam mimo Stockeraua v Linc in Pasavo. Po desnem bregu potovati ni kazalo spricho vsepovsod roječih tatarskih čet. Šestdeset tisoč ljudi je bežalo s cesarjem, tako da je nastala silna stiska za vozove in konje in je mesto izgubilo tri četrtine svojega prebivalstva. Požar, ki so ga cesarski sami povzročili v Schwechatu, je še ta del meščanov preplašil do skrajnosti. Menili so, da imajo Turke že pred mestom. Isti dan je prišel vojvoda Lotarinški s svojo konjenico na Dunaj, dočim

je bil drugi del njegove vojske še na potu. Z neznanostjo naglico se je ta čas mesto začelo pripravljati za obrambo, ki jo je bil poveril cesar grofu Zdenku Kapliržu in Rüdigerju Starhenbergu. Vse je delalo, globilo jarek, utepalo nasipe pred ravelini in dvanajstimi bastijami. Mimo vojaške posadke je uredil Starhenberg še meščansko v takozvanih »prostih kompanijah«, mesarjev, čevljarjev, kovačev in ključarjev, v gasilni kompaniji in študentovski legiji, s praporom Matere božje, pod vodstvom doktorja Stanislava Altmanna.

Dne 13. julija ob osmih so se pokazale pred mestom prve turške čete. Prav tedaj je korakala skozi mesto cesarska vojska pešcev, se združila s konjenico in šla iz mesta na donavski otok in poslej čez Donavo proti Korneuburgu, kjer se je utaborila ob gori Bisam, da počaka tu Poljakov. Predmestja dunajska so gorela kakor druga Troja. Zažgali so cesarski sami. Gorele so bogate pristave in palače odličnjakov, cerkve, samostani, vasi. Zjutraj 14. julija pa so posuli, kakor daleč je šlo oko, ves ta nesrečni svet nepregledni turški šotori. Mesto ob cerkvi svetega Stefana je bilo neznačen otok sredi sovražnega morja, ki je imelo zdaj pa zdaj pljuskniti ob nasipe raveline, bastije in človeške prsi braniteljev. Po nesrečnem naključju bi bilo mesto skoraj padlo Turkom v roke, preden so napadli. Izbruhnili so požar v Schottenhofu tik ob smodnišnici. Nekaj ur je viselo življenje cesarskega mesta kakor na niti. Že se je vnemala streha na smodnišnici. Tedaj je nekdo mirno prislonil visoko lestvo na stolp in se vzel po njej. S sekuro je začel rušiti goreči les. Petdeset lestev je po prvi zrastle v ogenj. Bili so večinoma branilci iz dijaške legije, ki so oteli mesto propasti. Stotnik Altman je s solznimi očmi objel fistega, ki se je prvi upal nad ogenj.

»Tvoje ime, prijatelj,« je vprašal.

»Imenujte me Jurija Mihajloviča,« je odgovoril drzni človek. Potem je povedal, da je dijak in da je pravkar prišel skozi Turke v mesto. Prosil je, naj ga vzamejo med branitelje. Potem pa je rekel, naj mu dajo kaj jesti, da ni od Dunajskega Novega mesta še nič užil. Stotnik ga je prijateljsko odvedel s seboj v dijaški stan. Komaj sta tam vstopila, ko sta Petru planila nasproti dva zanca: Gabrijel Šapla in Ivan Krištof Fabijanič, ga objela in poljubila.

»Kranjci,« je vzkliknil vedro stotnik Altmann.

»Dovolite: najin brat Hrvat iz Senja,« je rekel Fabijanič.

»Hrvatje,« se je poklonil stotnik, »junaki pa zvesti.«

»Do zadnjega, Bog!« je rekel Peter.

»Bog!« sta ponovila Gabrijel in Fabijanič. Rokovala sta se s Petrom, ki se je trudno nasmehnil in dejal:

»Po senjsko smo se pobratili. Daleč iz Ljubljane smo morali, preden smo se našli.«

»Pa se odslej ne bomo več izgubili,« je vzkliknil Šapla in se nato skremžil v trenutnem ganotju:

»O daljna Ljubljana! Kaj neki dela zdaj krčmarica Zofa? Ali je neki že vdova? Pojdemo, prijatelj! Dve uri imamo čas. Vem za taberno, kjer točijo vipavca. Pogovorili se bomo.«

»Pojdemo,« je pritrdil Peter in dejal nato vsakdanje: »Že dobrega pol leta iščem nekega Ivana Krištofa s pozdravi od neke Medičeve Evice. Hvala Bogu, zdaj sem ga našel.«

»Norčije,« je zamahnil Fabijanič z roko. A zaridel je kakor rak.

»Es steht ein Schloss in Oesterreich...« je začel peti Šapla... Sredi v pesem je zagrmelo. Prva turška topovska krogla je udarila v mesto. Ni užgala. Triletno dete, pravijo, je izpulilo gorečo vrvcu...

* * *

Po načrtih, ki jih je izrisal krščanski odpadnik in pobegli kapucinec inženjer Ahmed, je sklenil Kara Mustafa osredotočiti spricho suhega jarka svoje napade na mesto ob grajski in löbelski bastiji, četudi je bil prav ta del mestnega obzidja najbolj jak. Po hudem obstreljevanju je gnal janičarje na naskok. Obleganci so odbili napad za napadom. Potem so celo izpadli in podili Turke iz jarkov v tabor. Pri teh izpadih so se pred vsemi odlikovali zlasti šolarji. Sami na svojo pest so planili že prve dni obleganja iz mesta in uplenili celo petdeset glav živine. Ne le v četah, kar posamezno so si upali iz mesta na boj. Pri neki taki predrzni poti, ki jih je sam Starhenberg pozneje prepovedal, se je sijajno obnesel vedri Šapla. Vpricho vse kompanije je zmozel bahaškega in očividno odličnega turškega junaka, oropal ga in se srečno vrnil. Devet zlatov je uplenil. Odleje je postal dogodek geslo med dijaki v legiji. Kadarkoli so skrivaj zamislili kak izpad, so se previdno sporazumeli z besedami, da pojdejo po turško zlato.

Ko je sprevidel Kara Mustafa, da z naskoki mesta ne bo zavzel kljub jarkom, ki jih je izkopal prav do okopov in ravelinov, je ukazal kopati rove pod zemljo. Z minami je hotel razbiti obrambene naprave. Le slabo so se mogli obleganci braniti sprva proti temu novemu orožju. V vsem mestu so našli komaj enega moža, ki je bil temu poslu večč. Vesela bojaželjnost, zmagovita samozavest je počela giniti. Kar se topovskim kroglam ni posrečilo, je uspelo minam. Nasipi so začeli zevati, ravelini in bastije so stali odprti sovražnim naskokom.

Alfred Rethel: Smrt - prijateljica. (Lesorez.)

Treba je bilo bridke napade odbijati in izpadati preko podrtij, mašiti vrzeli, zasajati palisade znova, iskati mukoma za nevidnim sovražnim delom, ki je ril kakor krt pod mestni zid. Blazna groza se je polaščala meščanov, ki niso bili med branitelji. Širile so se vesli, da so v mestu izdajniki, ki skrivaj prenašajo v turški tabor naznanila, kaj se godi v mestu. Vsak šum pod zemljo v kletih je povzro-

čil strašno domnevo, da segajo turški rovi že globoko pod mestne ulice. To je bil prazen strah. Izdajalci pa so bili v mestu. Prvi, ki so ga branilci zasačili, je bil še skoraj otročji. Sedemnajst let mu je bilo. Poveljnik se ni mogel dolgo odločiti, ali naj ga da usmrtili...

Dva tedna težkih bojov sta bila že minila. Nihče ni več štel odbitih turških napadov. Novi

življenski red je bil postal branilec že navada. Nestrpno, a samozavestno stoji živo dunajsko obzidje: odpočiva po boju, vztraja na straži, čaka znamenja, da je treba zopet seči po orožju, ko jekne s cerkve svetega Štefana najtežji zvon, edini, ki se sme oglašati. Poveljnik Starhenberg vodi z jekleno voljo obrambo. Stalno nadzira troje jezusvocev v stolpu svetega Štefana gibanje turških sil pred mestom. Z lističi, privezanimi na kamenčke, sporočajo duhovniki vojaške vesti z višine. Ponoči pa se užigajo s stolpa snopi raket za znamenje cesarski vojski ob Bizamskem holmu. Prve strahote obleganih mest se začenjajo. Prvi ranjenci umirajo za vročnico iz ran. Prvi neranjeni borci polegajo za zavrato boleznijo. V mestu je krvava griža. In že so tudi prvi, ki so up izgubili in šušljajo skrivaj, ali ne bi kazalo predati Turkom mesta brez boja...

Fabijanič, Šapla in Markovič imajo stražo. Šapla je še pravkar popeval polglasno. Pa je trenutno utihnil in zaklel:

»Prekleti Ibrahim paša! Jo že imam!«

»Kaj pa?« vpraša Fabijanič.

»Bolezen njegovo. Vije me.«

In Šapla gre in se vrne. V nekaj urah je zbledel in upadel. Ve si sicer pomagati. Na žive in mrtve pije in se veri, da ne bo legel. Ne leže. Za boj pa ni. Na löbelski bastiji leži v solncu. Tovariša iščeta sence, on pa, da mu gorkota dobro de. Dremlje. Drami se. Vpraša:

»Ali čujeta? Še enega znanca imamo v mestu. Ugenita! Ne moreta? Saj še sam dvomim, ali sem prav videl ali ne. Spoznati se mi ni hotel dati. A prisegel bi, da je on. Med peki, pomislita, pa naš ljubljanski drug — Gregor Kavčmar. Prokleti Ibrahim!«

Živo sťa planila Fabijanič in Markovič. Ali je res? Ali je govoril z njim?

»Saj sem rekel, da sem hotel, pa me poznati ni maral,« se jadi Šapla, »ni maral; prekleti Ibrahim paša, pa bi se prav zato zaveril, da je pravi. Le imenuje se zdaj drugače.«

Fabijanič in Peter obnavljata spomine. Bolno zamahne z roko Markovič in reče togo o svojem sovražniku:

»Jaz mu ne bom sodnik.«

Prijatelja molčita. Težka slutnja nečesa brezimno groznega in blodnega pade Petru na dušo. Z volim pokom plane tedaj na levi zemlja v višino. Vsa bastija se strese. Turška mina je razvalila konec ravelina na desni. Zvon svetega Štefana jekne. Vojaki vro na bastije. Bled, a besno živahen prihiti Šapla. Kar slepo divja na ogroženo mesto.

»Po dukate, Ibrahim, hudič!«

* * *

Noč je. Tihe zvezde gorijo visoko. Vojska počiva. Le globoko pod zemljo je čuti zamolkli šum rovnic. Za površjo vzporedno sedem rovov ženejo turški grobarji proti ozidju ob löbelski bastiji. V mestu ga ni, ki bi jim mogel preprečiti delo. Še nekaj hujšega snujejo Turki pod grajsko bastijo. Kaj storiti? Čakati, čakati...

Peter se je naslonil čez oslon pri bastiji. Ne vidi, ne čuti nič. Čudna misel mu ne gre iz glave. Grof Starhenberg išče sla, ki bi prenesel pismo čez Donavo do cesarske vojske, da je pomoč nujna. Peter vzdihne:

»Če bi le pet turških besed umel...«

Šapla dremlje nekje blizu. Potem pije in govori sam s seboj. »Ne, bratec Ibrahim! Nismo tvoje vrste. Ne pojdemo kakor ti umazani v grob. Kopriva ne pozebe. Sem Vipavec.«

Šapla čuti, da je boljši. Skoraj da že ne poje: Es steht ein Schloss...

Fabijanič ima zaslonjen košček sveče pred seboj in piše na zamazan list. Piše Medičevi Evici in jo prosi potrpljenja.

»Ne morem biti bolj vljuden, mila gospodična! Sla nimam, ki bi to pismo nesel v Ljubljano...«

»Prijatelja!« vzklikne tedaj Peter. Stojita ob njem, ki kaže v smeri proti bastiji pri Škotih: »Izdajnik. Videl sem, kako je prešel!«...

2. »Jurij Mihajlovič.«

Dne 12. avgusta so zažgali Turki silno mino sredi med löbelsko in grajsko bastijo. Vrgla je skoraj ves ravelin v sipine. 13. avgusta po noči pa je divjala strašna nevihta nad mestom. Kljub nebesni jezi so skušali janičarji zavzeti podrtije. Obleganci so jih vrgli nazaj v jarke. Dve uri po boju se je splazil iz mesta sel s pismi do vojvode Karola. Slu je ime Jurij Franc-Kočinski. Svojčas je služil kot tolmač pri neki trgovski družbi. Vešč je turškemu jeziku. Ali bo prešel skozi Turke? Znamenje s tremi raketami bo povedalo. Uro pred dnem je izvedel Peter za junaškega moža. Peter je ves nemiren, grize si nestrpno ustnice, ponavlja zopet in zopet: »Jurij Kočinski, Jurij Kočinski...« Dne 16. avgusta. Turki obstreljujejo mesto kar divje. Obleganci izpadajo. Generala Scherffenberg in Sereny se odlikujeta. V njiju regimentih služijo Hrvatje.

18. avgusta. Turki so naskočili razsuti ravelin in zasadili na njem dvanajst praporov. Obleganci jih napadejo in preženo. Noči se. Z Bizamberga ali Pisanega brega je videti troje raket. Kočinski je srečno došel. Dan za dnem se bijejo boji za ravelin. Kara Mustafa kolne. Vse svoje čarobije, veruje, so krščanski psi zakopali v ta del ozidja. Janičarji se paši ustavljajo. Pribegi iz turškega

L. Welden-Hawkins: Siroti. (Pariz. Luksemburški muzej.)

tabora pripovedujejo, da po pogodbi nočejo dalj služiti kakor štirideset dni. Kara Mustafa jim je poslal velikega duhovna in jih tolaži z devetin-dvajsetim avgustom, ko praznujejo kristjani Janezovo obglavljenje. Tedaj bo paša obglavil cesarske. 20. avgusta. Kočinski se je vrnil v mesto.

...

»Gospod tovariš!« prosi Peter.

»Kaj želi Vaše blagorodje?« je vedro vljuden Kočinski.

»Slišal sem, da ekscelenca grof zopet išče sla, ki bi si upal —«

»Išče, ali bi se hoteli ponuditi? Ne svetujem. Blagovolite, kako je Vaše ime?«

»Jurij Mihajlovič.«

»Pa bi radi poskusili srečo? To je, nagrada ni majhna.«

»Ni mi za plačilo. Sila je.«

»Če želite, uslužen sem. Vedem Vas k grofu.«

»Gospod, odloživa za dva dni«, prosi zopet Peter. »Prej bi se rad nekoliko jezika naučil.«

»Turškega?« se zasmije Kočinski. »Prav. Zdite se mi kaj poučljiv. Idiva! Jezika Vas že naučim, Kristusa tajiti in Alaha priznavati pa se boste morali privaditi sam.« — — —

Fabijanič in Šapla zastonj iščeta Petra. Ni ga, kakor da se je vdrl v zemljo. Za to pa privihra nekoga dne Fabijanič iz mesta prav kakor svoj čas Šapla. Ves je vznemirjen. Tudi on je srečal človeka, ki je čudovito podoben Kavčmarju ...

...

Turki so zopet na ravelinu. Strašna je že stiska v mestu. Dnevno umre po šestdeset borcev za grižo. Strelivo pohaja, pa zlasti še ono najbolje, ročne granate namreč, ki jih imenujejo »Mordschlag« — uboj. Pet tisoč branilcev je že padlo, dva tisoč drugih je bolnih. Mestni svet ne skriva več, da se resno posvetuje, ali se ne bi mesto vendar predalo Turkom na milost in nemilost. Brezvestni ljudje v mestu dražijo cene pri živilih, brambovci nimajo več poštene hrane. Nepoznani zločinci uhajajo iz mesta in obveščajo Turke, da je mesto v zadnjih

tresljajih. Noč za nočjo rotijo rakete s svetega Štefana cesarsko vojsko za hitro pomoč. Praznik svetega Janeza obglavljenega se bliža. Turški grobarji so navrtali zemljo pod grajsko bastijo kakor krt ozaro spomladi. In noben Kočinski se noče več ponuditi, da bi prenesel k vojvodi Karolu še eno, še zadnje pismo...

. . .

27. avgusta. Polnoč je mimo. Hladno je po dveh dneh deževja. Rahla megla vstaja od narasle Donave. Noč je mlajeva. Blizu utrdbe, imenovane »maček«, jemlje Peter Markovič slovo od prijateljev. Preodel se je v moldavskega kmeta. Turško zna, Kristusa zatajiti pa noče... Hoditi misli mimo krščanske vojske vojvode Kantakuzena, ki je moral s Turki pred Dunaj... Noč za nočjo gledala Fabijanič in Šapla v smeri proti Korneuburgu.

»Prokleti Ibrahim!« se skoraj duši od ljutosti in bridkosti Šapla.

»Potrpi«, ponavlja Fabijanič.

Šapla ne vzdrži. Vidi v medlem jutranjem svitu Turka, ki se samoljubno hoče šetati tik pod nasipi v Trautsonovih vrtovih. Šapla skoči v jarek, oprezuje, se poprime s sovražnikom, a mu ni kos in se mora z begom oteči. Tri srednje prste mu je odrezal Turek na levici in desni uhelj mu je odstrigel.

»Prokleti Ibrahim,« se jadi dijak. Ves je krvav in upehan. Vendar je vesel. Nihče mimo Fabijaniča, ki mu je hitel na pomoč, ni videl njegovega poraza. Ne bo prišel v rečenico, da je šel po zlato pa se vrnil brez ušes...

Četrta noč, odkar je odšel Peter. Prijatelja ne verujeta več, da je živ. Govorita o Turkih. Čudo prečudno je, zakaj Turki mesta ne naskočijo. Vrgli so strahotno mino, da je razvalila na široko obzidje, a z napadom odlašajo. Ali so znoreli? Ali je pa le Mustafa premeten? Noče, da bi janičarji mesto zavzeli in si plen delili? Kara Mustafa hoče ves bogati plen zase. Za to čaka. Veruje: Zdaj zdaj se bo mesto samo udalo... Toliko čudnega sta dijaka že doživela v dnevih dunajske groze. Videla sta turške kroglice, ki se niso užigale, videla prapore na ravelinu, ki se niso dali zasaditi v zemljo in podrtije, čula sta pokati podkope, ki so rušili v prazno ali celo zasipali sovražnike same, videla sta pravkar belega goloba, ki se je dvignil iz turškega tabora in se spustil v mesto. Ali hudič nagaja Turkom? Ali pa pomaga Bog kristjanom? Za molitev otrok in žená, ki vse noči in dni plačejo pred Izpostavljenim?...

»Krištof!« vikne zdajci Šapla.

»Gabrijel!« plane Fabijanič.

Troje raket se je vnelo na obzorju. Peter je srečno došel...

(Konec prihodnjič.)

ŽALOSTINKA.

Tri rože rastejo pred hišo,
študenčkov troje žubori pod bregom,
tri zvezde sijajo nad našim domom
in tebi, mamica, blešče v očeh.

Opolnoči je pela črna ptica.

Zbudila sem se in se bala v mrak:

ah, snoči je umrl bratec moj? —

Tri rože rastejo pred hišo,
solnce nanje zre z nebeških dalj,
in vrtec naš je bel od njih in solnca,
kot da je sladki raj na zemljo pal.
A snoči ena je zvenela.

Študenčkov troje žubori pod bregom,
zveni, zveni vodica čista,
kot pravljica pradavnih dni zveni,
ko tiho v logu je zvečer.
A snoči eden je usahnil.

Tri zvezde sijajo nad našim domom,
blešče v očeh ti, mati. Tvoj pogled
je kakor rosa majskih jutur.
A snoči se je ena zvezda utrnila.
Kako stegnile so se ti oči, o mati!

Opolnoči je pela črna ptica.

Zbudila sem se in se bala v mrak:

ah, snoči je umrl bratec moj!

ANTON ŽUZEK.

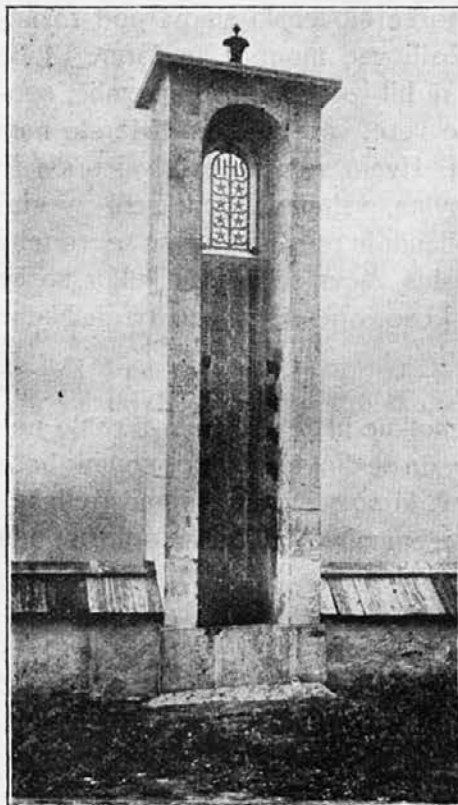
ŽALOSTNA PESEM.

Steze tonejo v večer jesenski,
lahno padajo raz drevja listi,
potok trudno zgublja se v daljavo,
kot spomin.

Vse poletje sva hodila kot dva bratca,
dobra v duši, srečna v srcu,
ob večerih v gaj.
Pela sva si pesmi sladke,
kot otroka sva čebljala
in gradove v sanjah si zidala.
Nama pa so pele ptice,
potok žuborel je pesem.

Zdaj je hladen veter čez goré potegnili
in čez travnike in čez domove.
V tvojem oknu luč je ugasnila,
v tvoj se dom samotja naselila.
Sam, zdaj tožim, za minulim časom,
vse je šlo: mladost, ljubezen, sreča.

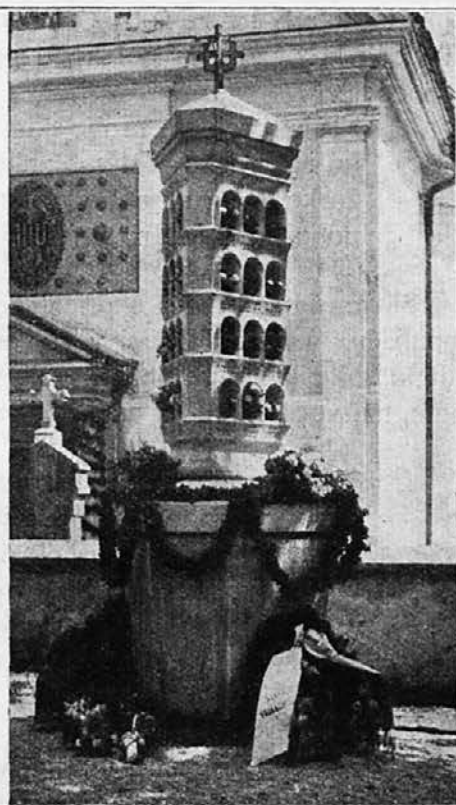
Z. OCOTEK.

Bohinjska Srednja vas.
Osnutek arh. Ivana Vurnika.

Devica Marija v Polju.
Osnutek kiparja Lojzeta Dolinarja.

Bohinjska Bela.
Osnutek arh. Ivana Vurnika.

TRIJE GLASOVI . . .

Zrtvam svetovne vojne v spomin. — FRAN BONAČ.

V drugih bukvah Kraljev beremo, da se je bil kralj Savel silno zameril Gabaoncem in jih je kljub dani besedi hotel pokončati z ognjem in mečem. Zavladała je v deželi Izraelovi lakota in trajala tri leta zaporedoma, dokler ni bilo Davidu, Savlovemu nasledniku, razodeto, da bo prenehala takoj, čim bo kruto razžaljenim Gabaoncem v polni meri zadoščeno. Oni so pa zahtevali krvi Savlovih potomcev in kralj jim je dal sedem mož izmed Savlovih sinov in bili so križani na gori pred Gospodom. Resfa, njihova mati, pa je vzela žimnato oblačilo in si ga je razgrnila na skali in ni pustila, da bi jih bile ptice raztrgale podnevu ali zveri ponoči, dokler niso bili vsi dostojno pokopani ob kosteh Savla in Jonatana. Tako sveto pismo.

Koť je ta Resfa bdela in čuvala nad ubogimi trupli, na križ ji razpetih otrok, tako čuva Zveza slovenskih bojevnikov grobove padlih tovarišev in vzpodbuja naše ljudstvo, da ne pozablja svojih sinov, marveč da sleherna vasica postavi vsaj skromno ploščo njihovemu spominu in zanje moli ter se pokloni njihovi požrtvovalnosti, ljubezni in zvestobi do nas.

Zveza bojevnikov sega neštetokrat po harfi Davidovi in koť on toži za Jonatanom in Savlom:

Gore Gelboe, naj rosa ne rosi,
naj dež ne lije na vas, poljane smrtne!
Savel in Jonatan ljubljena, ljubeča se v življenju,
še v smrti se nista ločila:
hitrejša mimo orlov,
močnejša mimo levov . . .
Za teboj tožim, Jonatan, moj brat,
bil si mi drag nad vse . . .
Mimo dekliškega miljenja
mi je bila tvoja prijazen,
koť matere sin, tako si mi drag bil ti.
Pali so, pali junaki,
zlomljeni so ščiti, kopje in meč!

Na Brezjah smo prisegli in še prisegamo, da hočemo po vsej Sloveniji izvršiti zadnjo oporoko, dano nam na krvavi poljani, in še vedno prisluškujemo glasovom z Doberdoba in gališke zemlje:

»Bratje, vsi med sabo se ljubite,
besed s krvjo zapisanih ne pozabite!«

Pri srcu so nam pa ne samo naši bojevniki, temveč prizadevamo se, da imajo dostojen grob in primeren spomin tudi vsi pali sinovi drugih narodov, ki v slovenski grudi počivajo. To prelepo

označuje napis na kovinasti plošči, ki je pritrjena na visok križ vojnega gorskega pokopališča pod Ukanco:

»Tujci prej, ste bratje nam postali,
ko so v našo prst vas zakopali;
žarko sije vam nebo planinsko,
pokoj diše jezero bohinjsko.«

Slovenska mati na škofjeloškem vojnem pokopališču, v narodni noši v kamen vklesana, pa sklepa roke k molitvi in ne moli samo za lastne fante, marveč za vse, ki ondi počivajo:

»Nihče vam na srca rož ne sadi,
mrzli so grobovi zemlje tuje;
le naša bolečina vas obiskuje,
v grozi vaše smrti nêma trpi
in sklepa roke za mir sveta.
V naši molitvi ste spet vsi domá.«

Človeštvo vseh dob, vseh ver, vseh krajev je vedno častilo in še časti svoje mrtve. Ne bodi se-goltnož in nikar ne reci: »Nimam nikogar od so-rodstva, ki je padel v vojni, temveč priklíči v spomin napis iz knjige Makabejcev, ki govori o njih, ki so padli: »Žrtvovali so se, da bi oteli svoje ljudstvo, sebi pa pridobili večno ime.«

Nikar ne bodi kakor Juda izdajavec, ki se je sebično pritožil nad ženo, ko je Gospodu mazilila noge z dragocenim oljem, češ: »Zakaj se ni to olje prodalo za 300 denarjev in to razdalo ubogim? Čemu ta potrata?« Učenik ga ostro zavrne: »Uboge imate vedno med seboj, mene pa nimate vedno. Kar je mogla, je storila; že naprej je mazilila moje telo za pogreb.« Svojim ubogim bojnim tovarišem nismo mogli oprati ran, nismo jim mogli zatisniti očesa, največkrat niiti prirediti dostojnega pogreba, zato naj ta plošča, naj ta kamen to nadomesti. Da, kamni naj govore s sv. pismom: »Usmilite, usmilite se nas vsaj vi, prijatelji moji...«

Kot pritajeno šumenje podtalnih kraških vodá prihaja do nas od pom-nikov: »Molite, molite za nas!«

Tako je pisal umirajoči slovenski fant nevesti domov:

»Le eno, eno prosim: moli zame,
ko zefir lahkokrili ti znad moje jame
z dehtenjem rož pozdrave sporoči
od njega, ki pod temno rušo spi!«

Pa že prihaja kot odmev daljnih topov drugi glas iz kamna in govori:

»Bojevali smo se slovenski sinovi pod različ-nimi prapori, nosili vse mogoče uniforme, toda nihče izmed nas ni bil izdajalec svoje zemlje, svo-jega jezika, svoje vere, vere očetov. Križ ste nam vklesali v kamen. Hvala vam za to! Naj priča to znamenje: Domovina, vstani in bodi sebi zvesta! Gradi, zidaj v trpljenju in poštenju in vse na vogelni kamen, ki je Kristus, sicer se zrušiš, kakor so se zrušili vsi zidarji, ki so vogelni kamen zavrgli. Nanje je padel in jih strl.«

Drugi glas umolkne in že prihaja kot rahlo po-trkavanje zvonov, da se človek nehoče spomni zbora nebeških krilatcev, ki so v sveti noči nad Bellehe-mom prepevali pesem miru. Pa spet se oglašá padli slovenski fant v imenu tisočernih drugih in po-zdravlja nevesto:

»Tresočo roko mi podaj v slovó;
po tebi, ljubljena, mi je težko!
Ne moti me, da tuja prst me krije,
saj gledam srečo večne domačije,
uživam mir, ki svet ga ne pozná,
in tebe čakam vrh zvezdá.«

In temu glasu se pridružujejo milijoni duš, po-čivajočih v Bogu, ter kličejo:

»Ne sejte sovraštva in razpora, —
krvavo ta žetev zori!
Bratom služite v ljubezni —
le ljubezen lajša bôl naših dni.«

Sto in enajstkrt nam sveto pismo govori o miru — toda poudarja: Non erit pax impiis! Brez-božnežu ne bo miru. Zašto so vsa prizadevanja za-stonj in so le lepe besede o združenih državah Evrope, o mednarodnem razsodišču, o vesplošni razorožitvi, dokler ne bo razorožen oholi človeški duh in dokler pohlep, požrešnost in poholnost ne prenehajo divjati.

»Gorjé, tebi Evropa, gorjé člo-veštvu, ako se vžge nov svetovni po-žar. Bil bi to samomor Evrope.« Tako tretji glas iz grobov.

Prisluhnimo danes, ko je vseh mrtvih dan, tem glasovom. V živi veri in dejanski ljubezni si zapišimo v srca: Veliko bolj častno in plemenito je osušiti eno samo solzo trpečemu, nego prelivati potoke ljudske krvi.

Smartin pri Kranju.
Osnutek arh. Ivana Vurnika.

SMRT – PRIJATELJICA.

Kaj je videla osemletna deklica na naši sliki?

Ko sem nedavno pokazal svoji mali hčerki Rethelovo risbo »Smrt – prijateljica«, pripoveduje oče osemletne deklice, je otrok s pogledom ošinil list, ga mi precej vzela iz rok ter ga pazljivo držal pred seboj in naglo, genljivo zavzet dejal:

»Oh, ta ubogi stari mož pa umira. Tu stoji smrt in pozvanja in na oknu sedi ptiček in poje.«

Pogled je otroku nato nekaj časa krožil sem in tja med obema postavama, ostalega ni opazil. Vprašal sem nato:

»Kakšna pa je smrt?«

»Prijazna!«

»Kako neki, da se ti zdi prijazna?«

»Glavo drži sklonjeno navzdol, ker je žalostna, da je spet nekdo umrl.«

»Pa saj je vendar sama prišla zato, da je moral stari mož umreti.«

»Saj ne pride kar sama od sebe, saj jo pošlje gospod Bog in saj mora vse prav stare ljudi in bolnike odrešiti, da pridejo v nebesa.«

»Kaj je starček lahko umrl?«

»Ne, njegovih otrok ni poleg njega, čisto sam je.«

»Morda pa nima več otrok in je navajen biti sam. Jaz pa le mislim, da je lepo umrl. Veš, največ ljudi umre v temni sobi in hude bolečine jih mučijo; kaj pa ta mož?«

»Ne, ta ni trpel bolečin, ta se zdi, kakor da je zaspal. In sedi pri odprtem oknu in je še pravkar gledal, kako tam zadaj solnce zahaja, in poslušal, kako ptiček prepeva.«

»Res je. Pa še več! Kakšna knjiga pa leži na mizi?«

»Sveto pismo je, bral ga je še. In poglej, oče, tu visi tudi Jezus na razpelu.«

»Kako pa drži roke?«

»Sklenil jih je. Čisto gotovo je še pravkar molil.«

»Kaj neda, zdaj misliš tudi ti, da je lepo umrl?«

»Seveda, oče.«

»Nisem te pa še prav nič vprašal, kakšna čudna soba je to prav za prav.«

»To sem takoj opazila. Gori v zvoniku je. Tukaj po stopnicah je smrt prišla in tam po drugih stopnicah se gre pa lahko še više v stolp. Ob ograji je obešen rog, na katerega je stari mož trobil, da so ponoči ljudje spodaj vedeli, da čuje in pazi, če bi kje v mestu začelo goreti. To je tak čuvaj, prav kakor na našem zvoniku. Temu denejo spodaj kosilo v košaro in ga potegnjejo po vrvi v višino prav do njegove line, ker so stopnice tako visoke. To sem enkrat že sama videla. In

poglej, tu na mizi stoji še jelo in vrč in velik kozarec.«

»Kaj pa je to pred velikim oknom in tam zgoraj pred malim?«

»Stolpčiča; toda ta dva nista tako visoka kakor zvonik.«

»Kakšna pa je ta živalska glava tam gori?«

»Ta je pritrjena k žlebu in iz njenega žrela teče deževnica s strehe. – Ampak oče, čemu pa visé tod še druge vrvi?«

»Te so za druge zvonove, ki visé v stolpu. Smrt pozvanja le z enim zvonom, ki mu pravijo mrtvaški zvonček ali navček.«

»Oče, smrt ima tako grde noge in roke, samo kosti je videti, in na obrazu tudi; ampak to se ne vidi tako natančno.«

»Pa se le zdi prijazna, si pravkar rekla.«

»Da, prijazna se mi zdi. Zakaj pa ima mož toliko ključev za pasom?«

»Z njimi odpira in zapira vrata v stolpu, da jih vihar ne odpre, in da gre lahko tudi kedaj v mesto, recimo če se hoče sniti s prijatelji, ali pa če je bolan.«

»Če pa zdaj ne pride doli med ljudi, potem vendar ne bo nihče vedel, da je umrl, in on sam sedi zdaj čisto zapuščen na stolu in je mrtev.«

Tu so solze zalile otroku oči.

»O, to bodo ljudje že brž zvedeli, saj bodo opazili, da nič več ne trobi na rog in nič več ne pozvanja. Šli bodo gori in ga bodo našli mrtvega. Potem ga bodo odnesli s stolpa in pokopali. Gotovo ga bo spremilo mnogo ljudi do groba, ker je bil zvest čuvaj in ker je dolga leta za vse mesto zvonil z zvonovi, dokler ni umrl. In le poglej, smrt mu je nekaj prinesla za na grob.«

»Kaj pa?«

»Le poiščil!«

»Oh, seveda, palmov list tam na stolu. In tam na naslonjalu visi čuvarjev klobuk in zraven je prislunjena njegova palica.«

»Ne, dete moje, to je prinesla smrt s seboj. Poglej vendar, kaj ima na svojih prsih.«

»Školjko. In saj res, tu na klobuku je prav taka. Pa saj že ima glavo ogrnjeno s kapuco, zakaj ji bo neki še ta širokokrajni klobuk in velika palica?«

»Kapuco si odene čez glavo, da je na cesti vsi ljudje ne spoznajo. Varuje jo pred viharjem in dežjem in široki klobuk jo ščiti pred solnčnimi žarki. Ob vsakem vremenu mora po svetu. Ker je popotnica, zato potrebuje palico, in časih tudi, da se poživi, požirek iz čutare, ki ji visi ob ledjih. Nikoli ne sme počivati, ker po vsem svetu čakajo bolniki in starci nanjo, da bi že prišla in jih rešila trpljenja.«

»Prav tako kakor tega starega moža?« me je prekinila mala.

»Seveda, prav kakor tega starčka. Tega bo zdaj kmalu zapustila in čez nekaj časa bo morda že doli v vasi, kjer vidiš cerkvico, in čez deset minut morda tam zadaj za hišami prav blizu gorá, za katerimi zahaja solnce.«

Ni mogoče popisati, s kako iskrenim izrazom je po teh besedah otrok nekaj časa povsem tiho opazoval pokrajino in potem iznova smrt in umrlega. Slika se je v njegovo dušo neizbrisno utisnila.

Čez nekaj časa je hotela mala spet videti lesorez. — Ogledovala ga je z isto pobožno radostjo kakor prej, nato pa je rekla:

»Ampak, saj smrt vendar ne hodí okoli, da bi jo lahko videli. To je le tako, kakor da bi bila to smrt.«

Otrok je torej čutil, ne da bi našel izraza za to, prisposodbo, simbol podanega prizora. Zato sem ji dejal: »Veš, takšno si predstavljamo smrt; če si ne bi mogli misliti, kakšna je, potem bi je tudi ne

mogli naslikati. Potem bi tudi mož, ki je to risbo narisal, ne mogel pokazati z njo, da je smrt prijazna in da odrešuje bolnike, in da je zdaj tu, zdaj tam, prav tako kakor nagel popotnik. Saj to je vendar tako lepo, da lahko vse to vidimo na sliki, mar ne?«

»Res je oče,« je dejala, »to je lepo.«

In od tedaj je njeno veselje nad risbo postalo še večje.

Zadnja leta, ko nam je umrlo več sorodnikov in znancev, je mala pričela, kakor je to običaj pri večini otrok, premišljati in spraševati o umiranju in pokopavanju. Vselej, kadar je srečala mrliški voz, nam je to pripovedovala z neko čudno grozo, in pripovedovanje služkinje, da bodo nas vse v grobu črvi žrli, jo je strašno vznemirjalo. Odkar je videla to sliko, se mi zdi, da na vse tisto ne misli več. Zdi se, da je zanjo smrt izgubila vso grozo. V njeni duši je zdaj smrt le še kot podoba odrešenice in prijateljice. In če jo nekoč v življenju sreča v vsej njeni nezakriti strahotnosti, ji bo ta podoba olajšala in omilila grozo usodnega srečanja.

Zvon padlih v Sosrem pri Ljubljani.

OB POZABLJENEM GROBU.

Kakor procesija žalostnih nun
v vrsti stojijo ciprese,
jača vetrov s presunljivimi glasi
joče za zidom nekje se.

Svečke, umrlim prižgane v spomin,
vdano, otožno gorijo,
v srcih, bolešno zasanjanih,
daljen spomin oživijo.

V žalostni mrak, kjer pozabljeni spe,
tih sem ko senca zatnil,
svečko zasadil v gomilo brez rož,
h križu se črnemu sklonil — —

»V jutru cvetočem sem moral odtod,
blodil sem mnogo, trpel sem —
zdaj dotrpel. O milost, Sodnik!«
Bral — in brez solze ihtel sem...

MIRKO KUNCIČ.

MRTVI SESTRICI.

Smrt te je na čelo poljubila,
v zadnjo prošnjo ti sklenila prste —
dúšico v nebesa presadila...
in iz tvoje tihe, bele krste
žalost gleda in nas vabi, dramí...

Kdo bo trosil rože zdaj med nami?
Kdo bo lučce v našo noč prižigal?
Kdo s te črne zemlje nas k nebesom dvigal?

Ali čudo: fiho spiš pod rušo;
pa kot angel rasteš v mojo dušo;
tiho vabijo me tvoji dnevi:
tvojo malo, belo pot naj hodim,
rože trosim,
lučce vžigam,
solnce nosim,
srca dvigam —
ker ni morda dolgo več do drevi...

VINKO ZITNIK.

ŽALOSTNA PRIGODA LISJAKA RJAVCA.

Spisal LUIS PERGAUD. Prevedla dr. ANGELA PISKERNIK.

VI.

Nihče bi ne mogel povedati, koliko časa je Rjavec prebil v tej popolni onemoglosti, ki ni bila več življenje in ni bila še smrt. Življenska sila starega gozdnega potepina je morala biti pač zelo jaka, da ga je po tolikem stradanju, tolikem razburjenju, toliki utrujenosti in tolikem trpljenju mogla zbuditi iz njegove omrtvelosti in ga znova poklicati k zavesti.

Zmeden je bil tako, da ni prevladoval v njem noben občutek. Sredi lepe zavelne tišine, ki ga je obkoljevala in še preden ga je želodec preživo opomnil na žalostno istino, se je pojavil nek nadležen občutek na vratu, ki ga je zbudil; bila je Lazarjeva čudna žica, na kateri so njegove misli nenadoma obstale in zdelo se je, kakor da se mu zbira novo življenje.

Sicer pa, ali bi bila mogla nastati dva občutka v njegovih oslabeledih možganih? Je-li bil zbujen? Ali je spal? ali sanjal? Tega ni vedel. Njegove oči so bile zaprte in odprl jih je. Počasi jih je odpiral, ne da bi premaknil telo, in jih obračal po mirni pokrajini, ki ga je obkrožala. Potem se je začel ozirati okoli sebe z ono preračunano počasnostjo, s katero se je znal obvladati, kadar se je, sledeč svojemu tenkemu vohu, bližal zvečer jati mladih jerebic. — Nič sumljivega! Oddehnil se je. — Kam neki je prešel pes? — Izginil je kakor hude sanje. Morda pa navsezadnje ni bilo drugega kakor dolgotrajno strašilo? — Toda ne, to železo, ta tako neprilichna žica je ostala, da potrdi prestano strahoto njegovega grozovitega ujetništva.

Nagonoma je segel Rjavec s taso po njej, v nadi, da se je morda reši; toda ni se je še niti doteknil, ko je znova zacingljaj kraguljček in se je lisjak ves zgenil, čuteč kako ga vzdolž po vsem hrbtu spreletava strašna zona. Bežati ni mogel več, za to ni imel več moči. — Z naglim pogledom je objel vse obzorje. — Nič! Pa vendar je bil kraguljček tu, prav v bližini! — In hipoma je Rjavec razumel.

Kovinasča kroglica s porogljivimi usi in mrtvaškimi očmi, ki jo je Lazar neopaženo spustil na žico, speto okoli njegovega vratu, to je bil Čujev kraguljček! S tem usodnim kraguljčkom je tekkel vso noč, misleč, da ga zasleduje pes. A je bila samo Lazarjeva osveta, radi katere je v osemurnem nočnem teku okusil vse strahote in ki ga bo zdaj, ko se je prerodil k nadi in radosti, neusmiljeno spremljevala, zastrupljala mu življenje in dovršila kljub vsemu svojo usodno namero.

Žalostno se je dvigal na svoje shujšane noge, najprej s prednjim životom potem pa z zadnjim, in se vlekel k studencu, čigar neprestano in enolično žuborenje je bila neke vrste tišina, nekak bolj pojoč molk, v čigar glasovnost so se razni kriki gozdnih prebivalcev pokojno zivali.

Dolgo, in kakor bi pele kastanjete, je flekal bistro vodo, v kateri je kalil svojo sliko, sliko shujšanega Rjavca, ki je ni videl, onega Rjavca, ki mu je samo koničasti smrček še živel in na čigar glavi so bila kratka, ostra in kakor prisekana ušesa videli liki dva stražna stolpka, ki sta prestrezala šumenje polj v vednem strahu, kdaj bodo privreli iz daljne tišine sovražni glasovi.

Potem je mislil, da bi jedel, in ker mu gozd ni nudil zadostne hrane, je šel na travnato planjavo, odkoder so se kakor radostni vodometi v presledkih poganjali kvišku škrjančki, da so v neke vrste dvigajočem se pozibavanju dosegli nebo, ga napolnjevali s svojim žvrgolenjem in pijani sinjine zopet padali na polje.

Tukaj bo gotovo našel zelišča, ki jih je vedno poznal ali se jih je naučil spoznavati: stebelca divje kislice, morda kako gobo, čistilno piriko ali tudi kako krfino, ki bi jo odločno naskočil, in kdo ve, morda tudi napol segnila trupla pozimi poginulih živali in ptic, ki jih še nihče ni bil našel.

Toda, kako neznosen je bil ta kraguljček! Brez dvoma bi se Rjavec neprilichnosti, ki jo je čutil od daveče žice na vratu, še dosti hitro privadil, toda ta glas, ki se je zapičil vanj kakor trn in ga le preveč spominjal nevarnosti, ki jih je prestal in se jih je treba bati, mu je brez usmiljenja kvaril čisto radost, ki bi jo sicer poskusil užiti popolnoma in do konca dni. Bila je odkupnina za prostost, katero je bil obsojen plačevati do smrti. In divja želja, da bi se je iznebil, ga je grabila.

Često je, ležeč na hrbtu ter moleč svoje zadnje, od trdne volje in razjarjenosti vse drvene noge v zrak, s prednjimi tacami pošteno in krepko udrihaje, bil ob svoj vrat, da bi snel ali strl kovinasčo zadrigo Lazarjeve žice. Dosegel ni nič, samo vrat si je na obeh straneh popolnoma ogolil ter otoolkel kremplje na nogah; ogrljak pa, ki ga je držal za vrat, ni popustil prav nič v svojem ožemu, in ob vsakem udarcu s taso je bilo slišati cingljanje kraguljčka kakor nesramen smeh ali porogljivo izzivanje. Lisjak se je skušal nanj privaditi, a zaman; in strahovita jeza, katere prav nič ni mogel brzdati, mu je stiskala grlo in mu krčila mišice. Vendar pa je bilo treba živeti...

In je živel.

Njegova vsakdanja hrana so bile zdaj poljske rastline, zdaj gozdni sadeži, zdaj hrošči, ki jih je tresel z grmičevja; potem zopet gnezda majhnih

pličkov, ki si jih je znal poiskati v zelenem zavetju živih mejá in pod bodečim mreževjem divje kosmulje. Tu jim je izpil jajčeca, tam požrl mladiče majhnih popolnoma rdečih telesc, ki so imeli zaprte oči in so odpirali široke kljunčke, ko so slišali šuštenje vej, ki so se razmikale nad njihovimi glavami.

Lahko se je spenjal prav do kosovih gnezd, ki so bila zgrajena na spodnjih vejah leščevja, ugonabljal v zelenem žitu zarod jerebic in prepelic in pod zaščito kraguljčka se je smel neopažen približati celo pristavam.

Posebno gorak je bil petelinu na Boletovem gumnu, staremu kikirikarju s presilnim glasom in s težkimi pernatimi nogami, ki je bil zvít kakor on sam, ter vsemogočen in ljubosumen paša obširnega harema kokoši, ki se je zdelo, da je uganil vsako Rjavčevo navzočnost, kadarkoli se je približal in je s pokonci glavo in udarjaje s peruti zakikirikal hlasten signal, ki je opozoril kure na nevarnost in jih v neredu spravil do pasjice, kjer so se čutile na varnem.

Že davno je bil Rjavec sklenil petelinovo smrt.

Več dni zaporedoma ga je opazoval, in ko je dognal vse njegove navade, je prišel neko lepo jutro ter se potuhnil za mejo in čakal.

S pokonci grebenom, krvavimi očmi in s perjem na korajžo se je bližal petelin na čelu svoje kvokajoče družine. Toda ni kazal ne naravnega dvorjenja in ne bahave smelosti lepih brezskrbnih dni: bilo je videti, da čuti nevarnost. Rjavec je pozvončkljal s kraguljčkom in ta domači zvok je pomiril petelina; potem je s potrpežljivostjo starega lovca čakal, da se mu je petelin počasi približaval. Ko pa je bil dovolj blizu in je bilo nemogoče, da bi mu ušel, se je pognal s silnim skokom za njim, ga zasledoval, dohitel in mu strl prsi s čeljustmi. Ponosen na svojo zmago, pokonci noseč svojo prebrisano glavo in ne meneč se za beg poraženih kokoši, je nesel petelina v gozd, kjer ga je oskubel in požrl.

Zdaj je z lahkoto krčil glupo kokošjo čredo svojemu sosedu — kmetu. Toda hodil je tja v tako neenakomernih presledkih, ob tako različnih urah, da kmet še misliti ni mogel na to, da bi ga zasačil. Ker ga ni nikdar videl, ker ni vedel razen cingljanja kraguljčka prav nič o tatu in ker tudi ni poznal žalostne zgodbe Rjavčeve, je za trdno dolžil Čuja, da je morilec njegovih kur in ni govoril nič drugega kakor o veliki pravdi, ki jo bo naprtil Lazarju ali pa, da bo razdejal njegovo ničevo imetje, ki ni vredno pasje fige.

Medtem pa se je Rjavec debelil in četudi se je moral deloma vdati misli, da mu bo pustiti zajec pri miru, mu je zato nudilo Boletovo gumno s svojo

perutnino zadostno nadomestilo, da je zopet veroval v življenje.

Toda eno ga je grozno težilo — samota.

Od onega večera naprej, ko se je bil ujel, ni več videl ne enega svojih bratov in ni se mogel brez globoke ginjenosti spomniti ne porednega nagajanja in nalahkega ogrizovanja ušes, s čimer so se pričeli veliki pohodi, ne velikih preprirov, nastalih radi težke razdelitve plena in v katerih so se, kakor izzivaje, štrleč kazale ostre vrste močnih zob izpod zavihanih črnih šob.

Nič, prav nič drugega ni videl kakor gozd; zdelo se je, kakor da je njegovo pleme z njegovim ujetništvom izginilo.

In vendar je čutil okoli sebe njegovo neprestano navzočnost. Opazil jo je po stopinjah, ki so jih puščale druge lisice, prehajaje čez poljska, od podraščine vedno vlažna poša, po sledovih njihovih tac na travnatih jasah in na spodnjem vejevju goščavja, zlasti pa po posebnem bevskanju, ki mu je naznanjalo ponočno gonjo dveh udeležnikov: psa, ki je lajal z neobsežnim rezkim in kakor hripavim glasom, in onega drugega, ki je šel, sodeč po smeri lajanja, zastaviti mesto, koder bo najbrže bežal zajec, ki ga bo brez gonje zadavil.

Poznal je vse stágne in se je v smeri redkokdaj zmotil. Nekoč, ko ga je mučil neznačen glad, se je celo drznil počakati in zadaviti dolgouhca, ki ga je Čuj gonil. Toda tega ni ponovil nikdar več, kajti pes, vprav tako premeten kakor on, se je, uganivši grabeževo zvijačo, ne da bi izgubil trenutek in podžgan z novim ognjem, vrgel na zasledovanje Rjavca. Obloženega s težko ugrabjo bi ga bil gotovo dotekel, če ta ne bi bil pameten dovolj in ne bi prepustil izmaknjenega plena, ki bi mu bil dal prav obilen obed, sovražniku. Brezdvomno je bil Čuj tisti, ki je tega zajca zopet našel na visoki groblji, kjer ga je bil Rjavec izpustil, kajti kosmi dlake in brizgi krvi po kamenju so pričali jasno dovolj o obilni pojedini, ki si jo je bil sebično privoščil.

Rjavec je tudi mislil, da se bo okoriščal z lovom svojih sovrstnikov, toda le malokdaj se mu je posrečilo, kajti kakor je njegov kraguljček odgnal dolgorepe lovce, ki so bili na preži, tako se je tudi dostikrat zgodilo, da je odvrnil od stagen sivega zajca, pozornega na vsak šum v gozdu. Toda v takih slučajih je Rjavec predvsem iskal svidenja z drugimi lisjaki, ki bi jim bil rad povedal, da ni njihov sovražnik. Zastonj! Samotar ni mogel privabiti k sebi svojih plašnih bratov, niti ni mogel on do njih. Njegovi klici so ostali brez odgovora, izvzemši onega, ki mu ga je pošiljal nazaj odmev kakor roganje — javkajoči konec njegovega bevskanja.

Neki večer je Rjavec zopet spoznal glas svojega starega lovskega tovariša v družbi z nekom drugim, brez dvoma tekmece, in postal je zelo žalosten; kajti čutil je, da je izobčen iz svojega rodu in mrtev za vse lisice.

Včasih se je celo brez vsake želje po plenu skušal približati onim, ki so lovili, toda v hipu, ko je prišel blizu, se je zdelo, kakor da se je lov nehajl — vse je utihnilo. Kraguljček je bil vzrok tajinstvenosti in praznote okoli njega.

7.

Prišel je za lisice čas svatb. Po stopinjah samic je naš Rjavec uvohtaval sladostrastne vonje, da so mu od njih šklepetale čeljusti in se mu je raznemala kri. Vse njegovo bistvo je trepetalo od velikega poguma, potrebnega za borbe, ki spremljajo svatbene svečanosti ter so njih najvišja oblika; in vpricho ranjenih, osramočenih in premaganih tekmecev je rotil samico, še nežneje vdano poželenju zmagalca.

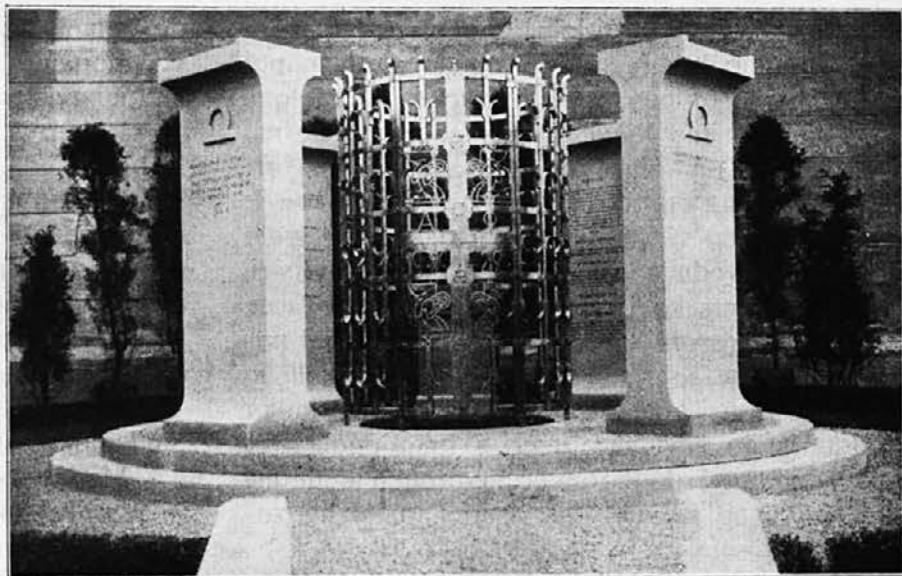
Ej, ti boji v globini gozda, ti divji spopadi, ko so se zobje zarili v krzno, da je od njih krvavelo meso, ti tuleči dvoboji, po katerih je zmagovalec, tudi sam ranjen in krvav, užival svojo zmago, medtem ko so premaganci, še grozeč, od daleč kazali zobe ali pa so se nemirni in zavijaje vrteli okoli združene dvojice!

Rjavec je bil med močnejšimi; v takih ponočnih pretepih je večkrat ostal zmagalec. Zato je z ljulostjo, podeseterjeno radi nedosegljivosti cilja, tekal za številnimi sledovi, kjer so se stopinje tekmecev mešale s stezami lisic; toda cilj, nikdar dosežen, je bežal pred njim; kajti ta kletki kraguljček je opozarjal na navzočnost vsiljivca, izmiril spricho skupne nevarnosti tekmece ter vedno razpodil zaljubljene skupine.

In tekal je vse noči, zapustivši eno sled in šel za drugo v vedno prevarani nadi, da bo njegovo neprestano vabeče bevskanje za samico zadostovalo in zadržalo njen beg pred bližajočim se zvončkanjem.

Polofil se ga je obup. Pozabil je krasti kokoši in piti iz studenca: vročica sle ga je žgala in od strastne besnosti se je kakor prve dni osvoboditve vrgel vznak na tla ter z vso silo poskušal zdrobiti železo, ki je vtisnilo njegovemu življenju neizbrisno znamenje človeške podivjanosti.

Vse zaman.

Spomenik pri šentpeterski cerkvi v Ljubljani. Osnutek arh. Vladim. Šubica.

Neki večer pa je vendar menjal taktiko. Naletel je na popolnoma svežo sled samice in, usredivši vse sile krepke volje ogorčenega samca na ta cilj, je hotel za vsako ceno priti prav do nje. Treba je bilo samo uliti kraguljek. — To je hotel!

Da bi prišel tja, je sklenil izvesti skozi zapleteno goščavje počasen in spreten pohod, med katerim pa bosta morala glava in vrat ostati prav nepremična. Krenil je torej za samico z grozno in krčevito napetim telesom, z ukrivljenimi nogami in z napol povešeno glavo, da je mogel slediti tovarišico.

Z neskončno opreznostjo se je prerival naprej, zatiraje s svojo željo in voljo nagonsko razdraženost. Kadar je došel do kake steze ali grape, ko si je siloma prizadeval, da bi šel čeznjo počasi, že mu je v njegovi notranjosti neka urojena podzavestnost usločila mišice v ledjih, da bi jo kar preskočil, ali pa je zapazil kak lahek plen, kateremu so v kljub volji sledile njegove oči na pospešenem begu.

Hodil je čez veje, se plazil pod nizkim vejem košatega grmičja, včasih se je vzdignil prav na kremplje, včasih je počenil prav nizko na svoje gibčne skoke; hodil je počasi, tesnobno, vrtoglavo in z utripajočim srcem, čuteč, ko se je bližal cilju, kako mu sladostrasten vonj vznemirja čutila, pozornostna na najmanjšo kretnjo vratu in najnezatnejši stresljaj kraguljčka.

Dospel je.

Na sredi jase, vse žolte od lune, sta se že dva samca prepirala za samico, ki jih je opazovala. Čekani so se ob oglušujočem renčanju zadirali v kožo nasprotnikov, napete noge so se na hrbtu in na ledjih natezale, tekla je kri in oči so divje žarele. Hodeč v krogu okoli tekmecev na

ozki jasi — znova obraslem prostoru oglarske kope — jih je bodra samica opazovala z napol zaprtimi očmi, otepaje z repom kakor z omelom.

Prišla je mimo Rjavca, ga zavohala in se mu približala, on pa, ohrabren in podžgan, ne brigajoč se za ona druga dva, ki sta se davila, se je ves gluhi in slepi v kljub primorani okorelosti vrtu pripravljaj z uvodnim laskanjem na skok proti lisici.

Toda v hipu, ko si je hotel vzeti samico in je preživahno vzravnal sprednji del telesa v speh naravno držo, se je razleglo cingljanje kraguljčka skozi noč in vsi, borci in samica, so planili kakor bi jih pognale nevidne vzmeti s tako naglico in s tako silo naprej, da je Rjavec, še preden je utegnili videti, kako so izginili, ves osupel, ostal na zapuščeni jasi sam.

Tedaj pa je začel ubogi samotar, kakor da ga je napadla nepremagljiva steklost, gristi rušo na jasi ter zvončkaj brez prenehanja, kakor da bi hotel nasiti ta neizprosni kraguljček, obupno tuliti in zavijati; luna pa je med tem, rogaje se, premikala okoli njega sence dreves, in ponočne ptice, privabljene po nenavadnem hrušču, so zapletale in odpletale nad njegovo glavo svoje zagonetne in zlokobne tihe zanke.

Takega je presenetil vzhajajoči dan in nevarnosti, ki so prišle z njim, so vzdramile v Rjavcu čut za ohranitev. Zgrabila ga je slast do življenja kakor okrevanca po grozoviti bolezni, in občutil je vso težo življenskih nalog. In da jih reši, kadar bo treba, je najprej gledal, da se je skrili v temno goščavje sredi gozda, kjer je spal ono napol spanje, ki je značilno za preganjana in nemirna bitja.

In tako je ostalo več dni. Gozdno življenje, njegovemu nagonu tako prijetno, se mu je zopet smehljalo. V skrbi za vsakdanjo hrano in koš star gozdni potepin si je kmalu speh opomogel in se zadovoljil — pač žalostna naslada in bridka radost — s tem, da je kakor praznično petje izgubljene sreče od daleč poslušal življenje onih iz svojega rodu, na katere so ga čestokrat spominjali ponočni lovi.

Silna vročina meseca avgusta ga je pripravila, da je v mraku hodil na travnike ob potih, kjer je za golovo vedel, da bo srečal krte s krnjavimi očmi, ki iščejo na zemlji zavetja pred dušečo vročino, blodijo po redih sveže pokošenega sena in tako zapadejo smrti zgolj radi tega, ker so zapustili rodno bivališče pod izsušeno krmino.

Krti so bili za lisjaka zanesljiv vir prehrane, kajti celo potem, ako bi jih ne bil našel več živih, klavrno tavajočih pod dvojno nadlogo oslabelosti in neudobnosti, ki jih je pognala iz prerazbeljene peči pod grudo, je vedel, da jih golovo najde mrtve ob potih, ker se oni, ki so tako zapustili svoje

podzemeljske hodnike, nikdar več ne vrnejo, temveč poginejo skoraj vsi radi tega svojega prvega in zadnjega pregreška.

Potem je prišla jesen s svojim izobiljem sadja, ki bi mu bila lahko dala posebno mirno življenje, da ga niso trope psov, podeče se na vse strani po njegovem področju, s svojo podivjano muziko preveč živo spominjale i Lazarja i Čuja i njegovega ujetništva i njegove osamelosti.

Ker je postal še bolj oprezen kakor je bil, se ni več zatekal v dupline z dvomljivim izhodom, dokler ni s spretnimi okljukami spravil s svoje sledi najtanjših nosov najhujših lovskih psov.

Med tem časom se mu je zdelo življenje lahko, in stari lahkoživec se prav nič ni zmenil za bližajočo se zimo, ki so jo prerane selitve divjih golobov in šoj, obenem pa nagla rast njegove pódlanke napovedovale, da bo zgodnja in huda.

8.

Nagloma, brez prehoda, kakor pride v planinah, po mrzlih pršavicah konec oktobra in v prvih dneh novembra, ki so ogolile gozd njegovega rdečerumenega listja, je prišla zima. Tu in tam se je še blestel kak rdeč plod na šipku v živi meji, nekaj vijoličastih trnoljic s kožico, zgrbančeno od prve slane, je še viselo na črnem trnu, a pecelj so za tri četrtine skrajšale neizprosne škarje mrazov. Potem pa je neko lepo jutro, ko se je zdelo, da je veter zadremal, zavražno začel padati sneg nalahko, mehko, brez šuma in brez zaganjanja, z mirno vztrajnostjo dobrega delavca, ki ga nič ne odganja in nič ne priganja, in ki dobro ve, da tegne dovolj.

Padal je brez prestanka dva dni in dve noči, izravnal višine in zasul doline ter izenačil vse pod svojo prhko odejo, ki je ni nič več dvignilo. In ves ta čas, ko je padal sneg, se vse gozdne živali in vse stalne ptice niso genile iz skrbno izbranih pribežališč, ki so si jih bile poiskale.

Rjavec — ki se je zdaj izogibal votlin — se je stisnjen pod nizko vejevje leskovega grma dal kakor druge živali pokopati pod mrtvaški prti, ki se je tkal in ki mu je, oblikovaje njegove čokate ude, gradil ozko kolibo, nežno in zdrobljivo ječo, o kateri je vedel, da bo prišel čas, ko se bodo sesule njene prhke stene. V tej ječi mu je bilo toplo, kajti pódlanke mu je bila gosta in snežena izboklina, objemajoča lok njegovega hrbta, ga je popolnoma varovala zunanjega mraza.

Ko je menil, da se je pomiril metež, si je odprl proti jugu ozek izhod, in skrbno pazeč na sneženi brlog, ki mu ga je po meri izgotovila narava, je išel, da si poišče vsakdanje hrane.

Slabi časi so se povrnili; Rjavec jih je težko občutil, in to tembolj, ker ga je kraguljček, s katerim je bil obsojen, da je pri vsakem koraku pozval z njim, naredil za sleherni lov, zlasti pa za lov na zajce, resnično skoraj popolnoma nesposobnega.

Dobro je vedel, da bi bil zajec, ki jo ubriše pred njim, brez vsakega otepanja njegov, kajti kadar je sneg mehak, so nesrečni dolgouhci nezmožni, da bi se glede hitrosti merili z lisicami in psi. Toda zajci poznajo dobro to svojo slabost, zato so tudi, čim slišijo nevajeni glas kraguljčka ali koraka, tako pametno oprezni, da si že prej pridobe znatno prednost z begom. Rjavec jim je bil več kakor sumljiv.

Tedaj so se zopet pričela romanja brez konca, dolgoletna izkopavanja pod lesniki, potrpežljivo paberkovanje po grmičevju, raz katerega je bil ofresen sneg, a s tem ni dosegel drugega, kakor da si je samo polovičarsko tešil svoj le prečesto prazen želodec.

Spoznal je znova dneve brez hrane, dolga postajanja na prostorih, kjer so se pojavljali zajci, in previdna prežanja kraj vasi ali pristav z negotovo nado, da ugrabi kako kuro ali zadavi kakega mačka.

In to je trajalo tja do prvih dni decembra.

Takrat pa se je mraz podvojil: Ostri severni vetrovi so zapihali; sneg, ki so ga mrazovi zdrobili v najtanjše kristalne blestice, je prodiral povsod, zasipal najgloblje doline, pronical skozi najbolj gosta zavetišča ter se kopicil v prave bele sipine, zamete, ki jih je sila vetra jadrno premeščala.

Njegova votlina pa je ostala nepoškodovana; še utrdila se je in bilo mu je jako udobno v njej, kajti toplota njegovega telesa je stajala okoli in okoli njega tenko sneženo plast, ki je, strdivša se od mraza, tvorila močnejšo skorjo, steklen obok, ki je zlahka nosil izpremenljivo težo nanj padajočega snega.

Vsi grmiči so bili skrbno obrani; ptice so se potikale okoli vasi, zajci so bili nedosegljivi. Nič, nič in vedno nič. Zamišljeni lisjak, spominja se starega dogodljaja, pa se je pomišljal, ali bi s pomočjo kraguljčka znova poskusil ukaniti zaupljivost domačih živali.

Toda s tem ni imel sreče. Sleherni noč se je neopaženo bližal bivališčem, odganja celo druge tudi sestradane lisice, ki so se že klatile tod okoli in niso čakale kakor on, da bi jih prignal glad do skrajnosti in da bi šele potem prišle iskat slučajne hrane.

Toda nihi ena žival ni mislila na to, da bi zapustila toplo steljo v hlevu ali zapeček, kjer so se na topli skrili ali deski zvijale v klobko radozebe

mačke, kadar niso v parni na škopi ali ob luknjah v opažih po sobah prežale na mršave miške z nemirnimi gobčki, ki so se vse sestradane vrnile nazaj v poslopja.

Zdaj pa zdaj ga je besno lajanje kakega lovskega psa opozorilo, da je prišel preblizu, da je bil zavohan in da je čas, da se pobere kolikor mogoče hitro. Nikdar ni nič prinesel od teh ponočnih izletov. Nihi nobene običajne mrhovine ni bilo, ki je včasih bila skušnjava za sestradane trebuhe, in iz katere se je po dolgem oprezovanju vendar dalo iztrgati skrivoma kak kos in zbežati; živali so si ubile v glavo, da ne bodo poginile! Rjavec pa se je vendarle potikal okoli hiš; toda skrbno se je ogibal Lazarjeve in vkljub svoji zblojeni glavi in vkljub praznemu želodcu se je kar hitro izgubil v noč, kadar je slišal, kako odgovarja Čujev glas na bevskanje katerega izmed lovskih tovarišev, ki mu je na svoj način naznanjal bližino gozdnega prebivalca.

Toda lisjak še vedno ni nič zaužil. In minili so dnevi, pa mraz ni minil, in vedno srditejša lakota je razjedala in ugonabljala gozdne domačine, da so cepali od gladu.

On pa, izsušen kakor izčrpan strah, še bolj nebogljen kakor po dnevih nekdanjega ujetništva, ni bil zdaj nič drugega kakor ožeta živa cunj, izdelana od mrzlice in omahujoča med smrtjo in znorelostjo. Vajenega potikati se okoli vasi je kar gnalo, da je nehote prihajal tja vedno ob isti uri, ne da bi vedel, čemu in — ne izogibaje se več psov, nihi ne Lazarjeve hiše — ne da bi imel kaj upanja najti kak grižljaj, nihi ne, da bi ga iskal, ubiti od kraguljčka, ki mu je zvončkljal na vratu, in zrel za zadnjo in najhujšo preskušnjo, ki je morala priti.

9.

Dan štiriindvajsetega decembra je bil kakor dolg somrak. Solnce se ni pokazalo; komaj proti poldne so dolgi blede prameni nad obzorjem izdali njegovo pot za ko noč črnimi oblaki, razpenjajočimi svoje zlokobno nebo nad nemirnim in otožnim poljem.

Zalostno krakanje sestradanih vran in kričanje srak, ki so iskale zadnje rdeče plodove po jerebikovcu, je zdaj pa zdaj nekako umazalo to tišino — in to je bilo vse.

Omravela vas, nad katero je ležal kakor pokrov otožnosti nepremični dim, mrzličen dih slamnatih streh, je dajala drugačne znake življenja edinole ob zori in o mraku, ko so ob običajnih urah hlevne duri bruhalo iz sebe živino, opojeno od neizrabljenih sil, ki je mukala in drevela k napajališču.

Sveča Gora nad Litijo. Osutek kiparja Tonca Kralja.

In vendar je v tej vasi vse bdelo, vse živelo: bil je sveti večer. V starih romanskih kuhinjah s preprostim stebrom in zakajenim polkrožnim obočkom, ki sta držala vsak eno stran mogočnega nadistenjaka, kjer so sušili bohe špeha in gnjati v blagodišečem dimu brinjevega vejevja, je bilo ne navadno živahno.

Za nocojšnjo večerjo in za praznik prihodnjega dne so bile gospodinje namesile in napekle dvojno peko kruha in kolačev, katerih topli vonj je preveval še vso hišo. Pozabivši igre in prepire, so otroci z radostnimi vzkliki sledili vsem pripravam in so hrupno naštevati te dobre reči, nestrpno pričakovaje zaželenega trenutka, ko se bodo naslajali z njimi: suhe češplje, posušene na mrežah v krušni peči, potem ko je bil kruh že pečen, kolačke iz beljakovega snega in sladkorja, posute z raznobarnimi bonboni, jabolka, ki so jih prinesli iz kleti in ki so širila svoj prijetni nežni sadni vonj na vse plati.

Večerja je bila obilna, polna živahnosti, in kakor po navadi so rumene svetiljke, poplesujče v temi, peljale vso veselo družino v cerkev k polnočnici in nazaj domov v prijetno toplo hišo na pričakovano gostijo.

Jedli so, pili, peli, se smejali in kakor vedno je pričela stara mati s svojim tresočim se, malo tajinstvenim in zamolklim glasom običajno povest:

»Bilo je na sveti večer pred davnim, davnim časom, ko je imela grudo, ki jo zdaj mi obdelujemo, še gospoda, ki so ji bili podložni dedje naših dedov.

Ura službe božje je prihajala, ko je prišel v grad, katerega razvaline poznate, človek, ki ga še nikoli nihče ni videl, da bi govoril z grofom. Divje merjasce, mu je dejal, so zgnali volkovi prav na konec dolinice, in pri lepi mesečini, ki jo imamo, bi bil lov na nje zelo lehák. Pozabivši svojo dolžnost, je grof, strasten lovec, takoj velel osedlati konje zase in za svoje hlapce ter dovesti pse. Toda njegova pobožna žena je tolikanj jokala in ga rotila, da se je slednjič, ko je vabil zvon k božji službi, vdal ter sedel v cerkvi na svoj prostor v rdečem naslanjaču, ki je bil zanj pripravljen pod pozlačenim baldahinom.

Že se je pričelo petje, toda guba obžalovanja se je začrtala gospodu v čelo, ko je tajinstveni tujec, prišedši v cerkev, ne da bi se bil pokrižal, vnovič stopil do grofa ter mu tiho govoril na uho.

Nesrečnik se ni več ustavljaj in v kljub ponižno prosečim pogledom svoje žene je odšel v spremstvu slug. Kmalu se je slišalo od daleč lajanje psov in med vso mašo se je čul kakor bogokletstvo hrumeči lov, ki je divjal po pokrajini. Vsi so imeli solzne oči in so goreče molili.

To je trajalo vso noč, potem pa je lov nena doma utihnil. Toda gospod se ni vrnil nikdar več v grad; izginil je s svojo peklenko tolpo in s svojimi robskimi hlapci in se v peklu trdo pokori za to bogoskrunstvo, za katerega ga je Bog kaznoval, da se mora vsakih sto let na sveti večer povrniti in s svojimi psi loviti vso noč. Nesrečna grofica je umrla v nekem samostanu, neznanca pa, ki je odpeljal njenega moža, ni nihče več videl in vsi so bili prepričani, da je bil peklenšček sam.

Naša mati ni slišala lova, pač pa ga je slišala njena stara mati: Kakor nocoj, ob temni polnoči je bilo ...«

V tistem hipu se je kakor krič groze razleglo po vasi žalostno tuljenje, tuljenje smrti, tragično-dolgo tuljenje, in na to čarovno znamenje so takoj odgovorili vsi psi s turobnim in dolgočrajnim zavijanjem, vsi, vaški in pristavski psi. Zavijanje je naraščalo kakor grožnja in je upadalo kakor ihtenje. Ko se je končalo, se je znova začelo, ali prav

za prav se ni niti končalo — in je po- jemalo v tesnobe pol- nih spreminjavah ter se strahotno vleklo po ritmu svoje obupne enoličnosti.

»Molimo otroci,« se je zgenila babica, »molimo za grofovo dušo!«

Vsiv vasi so bdeli. Možje so sneli s kljuge stare puške in so skrbno pregledali nji- hova zažigala; na presenečena obličja, kamor je morda ra- dodvomnost stoletja že prilisnila svoj pe- čat, jim je légal kakor senca izraz starega babjevernega strahu.

Zene in otroci so molče obkročili ognjišče, išoč v svitu in gorkoli zaščito proti neznani ne- varnosti, ki so menili, da jih ograža. Toda bolj od vseh drugih v vasi je to noč Lazar spoznal grozo strahu.

Bilo je prav pred vrati starega divjega lovca, ki se ni bal ne Boga ne hudiča, kjer se je pričelo prvo tuljenje. Tukaj je bilo, odkoder je zlokobni mojster te velike tajinstvene drame poveljeval ne- vidni tolpi. Lazar je porinil pred vrata veliko hra- stovo omaro, za katero je obupno tulil Čuj z naje- ženo dlako in z repom med nogami. Lovec je čul vso noč, držeč v roki s svinčenim zrnjem nabasano puško in pripravljen na strel. Eno uro pred jutranjim svitom je turobni lov umolknil.

Pomirjen od dneva in tišine je lovec počasi in brez ropota odrinil težko omaro, ki je zastavljala vhod in je oprezno napol odprl vrata.

Z močnimi očmi, z nogami, trdimi od smrti in zmrzlimi od mraza, z napol ogoljeno kožo, je če- peč kakor mačka, ki se pripravlja na skok, ležal pred njim Rjavec, sama kost in koža — z usodnim kraguljčkom za vratom.

S strahom ga je prišel Čuj vohat, in se, zmr- dovaje z gobcem, spet pobral vs stran. S šumečo glavo in tresočimi se nogami se je vrnil Lazar v kočjo, vzel kopačo in vrečo, slačil vanjo okorelo truplo svoje nesrečne žrtve ter odšel v spremstvu svojega psa proti gozdu.

Tam je izkopal pod snegom globoko jamo, vrgel vanjo Rjavčevo truplo in ga skrbno zagrebel.

Osnutek arhitekta Ivana Vurnika.

Nato se je s sključenim hrbtom in begajočimi očmi, polnimi groze, vračal proti svoji koči. Čuj pa, ki ni imel povoda za bridke skrbi svojega go- spodarja, je še, preden je stekel za njim, ne- spoštljivo in brezbržno privzdignil nogo proti gomili, sivi od snega in prsti, pod katero je spal poslednje spanje Rjavec.

IZ ANATOMIJE.

SLIŠEŽ. (BOBNICA.)

DR. JANEZ PLEČNIK.

Vemo: proliček (zonda), vtaknjen v vnanji sluhovod, zadene v globini (nekam) treh centime- trov na bobnilo, na mrenasto dno vnanjega sluhovoda. Še globlje pomaknjen proliček bi torej predrl bobnilo ter bi pogledal v s r e d n j e u h o.

* * *

Telo nam je zgrajeno somerno in je zgrajeno ob eni (edini) somernici (somerni ravnini). (Mladika 1929, str. 98.) Anatomi so se dogovorili in opisujejo lego naših udov glede na (edino) srednjo ravnico telesa. Anatom govori torej nekam takole: tretji kočnjak tiči v čeljustnici (bolj) o b s t r a n s k o (lateralno) od drugega kočnjaka, in prvi kočnjak leži (bolj) p r o t i s r e d e n s k o (medijalno) od drugega.

Mi pravimo danes torej: vnanji sluhovod (vna- nje uho) leži obstransko ob srednjem ušesu, ob- stransko od bobnice — in pravimo: bobnica leži

obstransko od notranjega ušesa in leži protisredensko od vnanjega ušesa — in pravimo: notranje uho — ki mu rečejo tudi »labirint« — leži protisredensko ob srednjem ušesu.

Bralec naj mi ne očita kopičenja in množičenja besedarskih nepotrebnic in naj ne sodi, da postavljam zapreke samoradno in lahke misli: pripravljam besedo pred pomenkom. — Zdravnik ni radoveden kar na samo kakšnost organov in le na podrobno zgrajo udov; tudi vzajemna lega udov mika zdravnika. Opisovanje le-te medsebojne lege je pa že od davnaj bolečina zdravniške govorice. Presodi tale primer: Leht visi ob stoječem telesu tako, da gleda d l a n navspred, da je torej roka obrnjena v nic (supinatio) — pa je palec (najbolj) »vnanji« prst in je mezinec (najbolj) »notranji« prst. Pa misli: Leht visi ob stoječem telesu in roka naj je obrnjena v prav (pronatio) in hrbet roke glej navspred — pa bo mezinec (najbolj) »vnanji« prst ter bo palec (najbolj) »notranji« prst. Prav netočnost le-takih oznak (vnanji, notranji) napravljata anatomska opisovanja često nerazumljiva in dolgovezna. Ne spuščamo se danes v drobna razmotrivanja še drugih netočnosti in bomo govorili o njih ob dobrih prilikah. Pripomnimo pa vendar, da se netočnost in torej nejasnost besede kar splošno šopiri, da je domača kar povsod ter, da nas ovira v vsakršnem spoznanju. Zašel sem med šolarčke, ki so pisali »domačo« računsko nalogo. Računi so bili nekam taki-le: $5 \times 30 - 26 = ?$ Otroci so me prosili za pomoč. Dan je bil lep: Bog sam ga je določil za smučkanje in sankanje, pa sem priskočil: » $5 \times 30 = 150 - -$ odštej 26 pa ostane 124.« Otroci so se oglasili: kar pravite ne more biti prav, nismo še »vzeli« čez sto in še ne »smemo« znati čez 100. Pa res: »prava« rešitev računa je bila ta-le: $5 \times (30 - 26) = 5 \times 4 = 20$. — Poročniki so sodniki (!). Sodnik sôdi po postavi, po vesti, po prepričanju. Treba je za pravično presojanje večkrat posebkosnega znanja, ki ga sodniki časih slučajno nimajo — pa sodniki nalašč pokličejo v posvêt posebne »izvedence«. Prav zdravniki so nad vse pogosto taki pritegnjeni »izvedeni možje«. Treba je, da sodniki razumejo besedo izvedencev, pa je razložna govorica izvedencem torej dolžnost. Tak izvedenec sem bil v avstrijskih časih sam dolgo vrsto let; pozneje nisem imel več posla s tem in ne vem, kako je danes: svoje dni ni bilo dobro. Spomini mi niso zadovoljivi in so mi nekateri mučni. Povêde izvedencev (Aussage, Caf) so bile časih prazne in njih pričanja težko umljiva — pa ga nisem srečal poročnika, ki bi bil zahteval razlago. Ni napačna kineškega modrijana Konfucija beseda, ki pravi: Vse bi se dalo popraviti na svetlo, če bi besedam vrnili (dali) njih pravi pomen.

Stoječega človeka si mislimo pa si oglejmo pri stoječem človeku bobnico (srednje uho).

Bobnilo (membrana tympani) je obstranska stena bobnice; kos obstranskega ostenja notranjega ušesa (labirinta) je pa bobnice protisredenska stena; v le-tej protisredenski steni je okence in je čez okence razpeta posebna mreznica. Bobnice obstranska in protisredenska stena sta (približno) vzporedni in sta navpični (prostopadni). Prem profiček, ki ga vtaknem v vnanje uho, ki ga porinem skozi bobnilo v srednje uho in ki ga

žoknem še globlje, bi torej vtrel protisredensko steno bobnice in bi vdrl v notranje uho (glej podobo v X. številki Mladike 1929). Srednje uho je torej kratek kos okrogle, vodoravno ležeče cevi s koščenim obodom — in konca cevi sta vzporedna in sta zaprta eden po bobnilu, drugi po koščenem ostenju (in z zamrenjenim okencem) notranjega ušesa. Cev je š i r š a od one vnanjega sluhovoda (v IX. št. Mladike 1929 je srednje uho —D— risano ožje), pa je srednje uho podobno bobnici (Pauke), ki je čez njo napeta koža (bobnilo).

Koščeni obod bobnice — tako opisujejo — ima zgornji, spodnji, sprednji in zadešnji razdel in zovejo le razdele stene. Pravijo torej, da ima bobnica šest sten: 1. mrenasto obstransko (= bobnilo), 2. koščeno protisredensko (»protilabirintno«), 3. koščeno zgornjo, 4. koščeno spodnjo, 5. koščeno sprednjo, 6. koščeno zadešnjo.

(Koščena) zgornja stena bobnice je ločna stena med bobnico in lobanjsko volilino; tenka je in torej prosojna in je često piškava, sitasta (siebartig). Le-ta stena je opeta na lobanjski plati po trdni mozgovni opni (dura mater) in je opeta v bobnici po sluznici (Mladika 1928, 59; Mladika 1927, 259). Ob piškah (piščih; Caf; Wurmsstichloch) ni kosti, tam ni (koščene) zgornje »stene« pa sta sluznica in mozgovna opna (= notranja pokostna opna = endocranium) prirasla kar druga ob drugo.

(Koščena) spodnja stena bobnice ni (za nas) pomembna.

V (koščeni) sprednji steni bobnice vidiš nekakšen vrt (Bohrloch; Caf), ki prideš v cev po njem in cev drži v žrelo. Cev veže torej bobnico in žrelo (podoba 10. št. Mladike: 15, 12) in ji pravijo »ušesna troblja« (Eustachijeva troblja). — Zrak pride do bobnila — in to brez napôt (Hinder-nis) — tako iz vnanjega sluhovoda kot tudi iz žrela (po ušesni troblji); bobnica je torej polna zraka. Ušesna troblja je pot, ki je odprta tudi živim prisadilom (mikroorganizmom, bakterijam). Le-taka prisadila napravljajo v žrelni sluznici zabreke (»angine«) pa je ušesna troblja torej pot, ki po njej kafari v žrelu pohajajo v bobnico. (Mladika 1928, str. 19, 59).

Tudi zadešnja stena bobnice kaže vrtasto linico (na podobi jo iščeš zastonj; tam nekje je, kjer neha kazalo št. 4); linica vodi v koščeno kepo za ušesom (Mladika 1927, str. 300). Le-ta koščena kepa je (pri odraslem) votla, je pnevmatična (Mladika 1927, str. 413). Votla (-e; Höhlung, Caf; votal, Janežič;) skoraj nikdar ni enovita in je množstvo (Vielzahl) volinic, med seboj odprto zvezanih po tesnicah. Le-te volinice (— pravijo jim »celice v koščeni kepi« —) so opažene po sluznici. Zabreke (kafari) — vse to nam je sedaj umevno — pohajajo

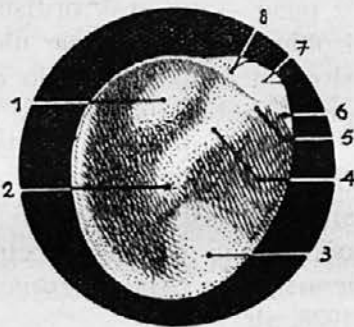
iz žrela v bobnico ter nato iz bobnice v votljava in votličja v koščeni kepi. Gnoj odteka le težko iz le-teh po tésnekih zvezanih »koščenih celic« ter rad zastaja v njih, pa trajajo gnojivte v koščeni kepi mnogôč nad vse dolgo.

Bobnilo je bobnici v obstransko steno. Zdravo bobnilo je biserno siva in papirno tenka mrena. Glasji tresljaji prihajajo po vnanjem sluhovodu do bobnila ter ga stresajo pa se bobnilo trese ob glasjih tresljajih, kot šipa šklepeče, ki stojíš zanjó in poslušáš poldansko zvonjenje. Bobnilo zatrese zrak, ki je v bobnici, in le-tega tresljaji udarjajo ob protisredensko steno bobnice, torej ob obstransko steno notranjega ušesa, pa torej zatresejo tudi ude (organe), ki je iz njih notranje uho zloženo.

Notranje uho je koščeno ostenjena votljava; v obstranski del njegove stene — torej v protisredensko steno bobnice — je vrezano (že omenjeno) p a k r o ž n o o k e n c e in je mrenica razpeta čez okence. Le-ta mrenica je torej vštrčna in vzporedna z bobnilom in je manjša od bobnila, pa ji recimo b o b n i l c e. Glasji tresljaji se pomikajo torej po vnanjem ušesu, potresajo bobnilo, potresejo zrak v bobnici, le-ta potrese (pred vsem) mrenasto bobnilce in bobnilce zatrese organe v notranjem ušesu.

Podoba kaže dno desnega sluhovoda, kaže torej desno bobnilo, ki je pogledano z desne strani. Tam kjer je 8 je zgoraj, kjer je 4 je spredaj, kjer je 2 je zadaj. — Bobnilo je tanjka mrena, ki tvori v bobnici sijéjo skozi njo. — Podoba kaže bobnilo povečano in je bobnila resnični premer le nekam en cm. Številke ob podobi kažejo:

1. nakovalce (incus); 2. popek (umbo); 3. trikotni sij (conus luminumus); 4. ročaj kladivca (manubrium mallei); 5. obstranski odraslek kladivca (apophysis lateralis mallei); 6. sprednja spojina kladivca (ligamentum tympanomalleolare anterius); 7. odmekli del bobnila (membrana flaccida shrapnelli); 8. zadéšnja spojina kladivca (ligamentum tympanomalleolare posterius).

Predstavi si bobnico, in to kar se le dá jasno: kratka vodoravno ležeča cev je to, zaprta na obstranski plati z mreno (z bobnilom), zaprta na protisredenski plati s koščeno steno in je v le-tej okence z mrenico (bobnilcem) zastřto.

Misli si sedaj, da tenak koščen stebriček veže bobnico in bobnilce in da sta konca (vodoravno ležečega) stebrička pripeta ob bobnilo oziroma ob bobnilce — pa ti bo jasno, da stresa bobnilo tudi koščen stebriček in le-ta bobnilce. Skušnje kažejo

(J. Müller), da je taka paličasta zveza med mre-nami dobro pridna za vosenje glasjih tresljajev. Koščena paličica (stebriček), vstavljena sredi skozi srednje uho, pri človeku ni enovita in ima tri odmerke, je sestavljena iz treh koščic, ki si slede in ki so njih konci med seboj (sklepovno) sklenjeni in po vezah speti. Ena teh koščic je pripeta na bobnilo, ena na bobnilce, ena (srednja) seveda ni pripeta ne na bobnilo in ne na bobnilce. Koščica, ki je pripeta ob bobnilo sličí pšaju (Stampfstössel) in ji pravijo k l a d i v c e (št. 5); koščica, pripeta ob bobnilce, ima obliko stremenca (majhnega stremena: Steigbügel) in ji tudi rečejo s t r e m e n c e (na podobi nima številke); koščica, ki veže kladivce (pšaj) in stremence, je podobna n a k o v a l c u (Ambos) in jo tudi imenujejo tako (št. 6). Seštete dolžine vseh treh koščic dajo manj od nãraznosti med bobnilom in bobnilcem, pa je umevno, da kladivce v l e č e ob bobnilu, da bobnilo torej ni povsem ravna mrena in da je sreda bobnila protisredensko — torej v bobnico — vpeta. Zdravniki označajo le-to vpeto mesto, le-ta v p e t e k kot p o p e k (umbo) bobnila. Nekaj ubogljivega mesa je izpetega med kladivcem in sprednjo steno bobnice; stezljaji mesa — kadar je potreba — potezajo kladivce in bobnilo, pa se bobnilo — kakor je potreba — napne ali pa bobnilo odmekne. (Številke in opis govore o podobi v oktobrski Mladiki.)

* * *
Spregovorimo par stavkov o nekaterih splošnih (fizikalnih) narodnih dejstvih.

Zrak je zmes raznoterih plinov in kisik je eden zmeskov (Gemengteil). Kri je kisika močno hotljiva in ga (do gotove mere) popase, kjer ga dobi — kot ogenj popase suho travo, kjer jo dobi; kri postane pri tem svello-rdeča; kri — rekli smo to — postane d i h a n a kri (Mladika 1928, stran 260). »Zraka«, ki je kri iz njega popasla kisik, postane seveda manj, zraka »izgine« za toliko, za kolikor je bilo kisika v njem. Skušnja uči, da je kisika v zraku nekam $\frac{1}{6}$ prostornine in je torej nekam 200 prostornih (kubičnih) centimetrov kisika v e n e m litru zraka. Sam lahkič storiš prepričljivo skušnjo.

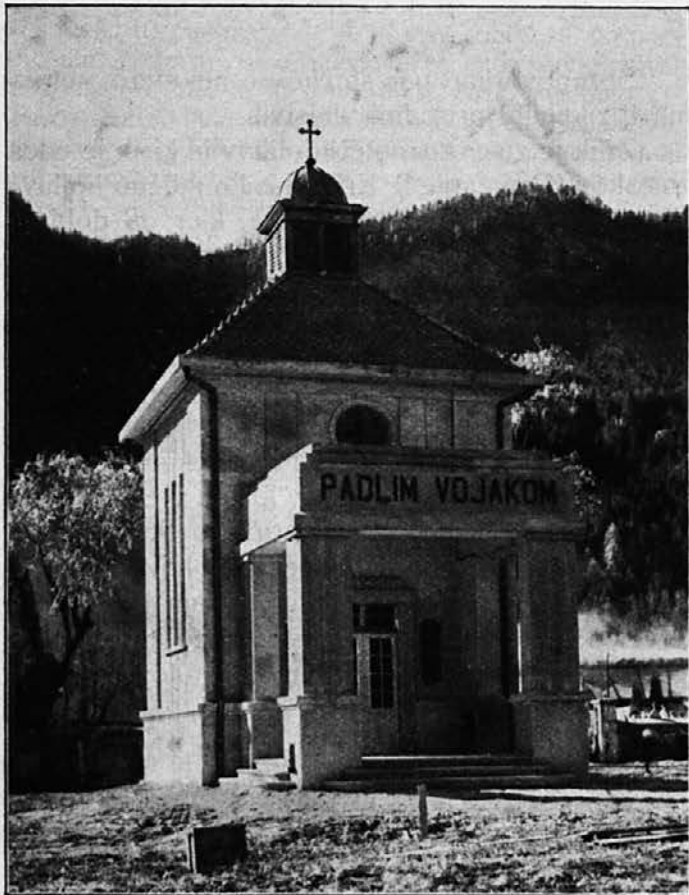
Vzemi plóščico plutovine (probkovine, Korkstoff; »štofelca«); privari nanjo nekam 1 cm dolgo svečico; položi vse skupaj (s svečico navzgor) na vodo umivalnice (lavor), dobro do polovice polne, pa bo plavalo. Vzemi daljšo, prazno, kar le možno širokousto steklenico, ki jih rabijo za podkuhanje sadja (Janežič). Prižgi svečico in povezni podkúhalnico (Einmachgefäß) z nežno roko čez storjeni plavček prav do vodne gladine. Svečica bo gorela, bo utrnevala, bo v kratkem ugasnila. Počakaj, da se »zrak« ohladi v podkúhalnici, pa

opaziš, kako voda stopa v podkúhalnico in da stopi — ponavljaj skušnjo — kar vsakikrat do ene mere. Goreča svečica (ogelj) je popasla iz zraka v podkúhalnici kisik, »zraka« v posodi je postalo manj pa je voda stopila na mesto kisika.

Zrak je plin. Plini, tekočine in trdnine (feste Körper) so prav v pravem eno pa tisto — pa zrak torej tudi vaga, tudi tehta. Zrak — tako je navadno ter smo vajeni tegá — obdaja vse stvari krog in krog, pa je umevno, da peza zraka, da tisk zraka ni opazen: peza z ene strani ravnovesi (im Gleichgewicht erhalten) pezo z druge plati. Tisk (peza) zraka pa postane opazen, če odstranimo zrak (samo) z ene strani. Odstranimo (izsesajmo) zrak iz posode (podkúhalnice) pa zrak pritiska (od vnanjih strani) ob ostenje posode. Tako je tudi pri le-oni od tebe storjeni skušnji: goreča svečica je popasla, je izsesala (deloma) zrak, pa je zrak potisnil vodo (vodeno ostenje) skozi usta v steklenico. — Vrnimo se k srednjemu ušesu.

* * *

Zrak lišči na bobnilo od vnanjega sluhovoda pa tudi od bobnice, ki je odprta v žrelo po ušesni troblji. Tisk zraka torej ne pretisne bobnila ne proti bobnici in ne pretisne bobnila ne proti vnanjemu sluhovodu: bobnilo je torej v neki srednji (njemu

Jesenice na Gorenjskem.

lastni in nam) pravočni napetosti, ki smo ji privajeni, ki je torej ne čutimo.

Vôtljava bobnice je opažena po sluznici, ki ima goste krvne cevčice (kapilare, Mladika 1928, stran 219) in po teh teče neprenehoma kri. Le-ta kri sprofi popase kisik iz zraka v bobnici pa je umevno da nov (svež) zrak neprestano doteka v bobnico, da doteka iz žrela po ušesni troblji; bobnilo ostane torej trajno pravočno napeto. Sluznične zabreke (katarji) v žrelu pa maše in tudi zamaše ušesno trobljo pa zrak ne more v bobnico iz žrela; zrak zginja iz bobnice; tisk zraka v bobnici pada pa zrak pritiska od vnanjega sluhovoda na bobnilo, ga pretisne, ga napne čez pravočno mero. Čez mero napeto bobnilo se ne trese več pravočno: postanemo trdosluhi. Le-to dobro poznaš; veš, da postaneš nagluh pri nahodu in, da si — pri zabrekah v žrelu, pri »anginah« — nekam »polnih« ušes.

Umel boš tudi to-le skušnjo: obdrži srkljaj vode v ustih, zatisni si nos, zapri usta in požri — pa dobiš ušesa tudi »polna«; namreč: voda izgine pri pogoltu (Schluck) iz ust, pa se tisk zraka v (zaprtih) nosu in (zaprtih) ustih zmanjša ter izsesaš (po ušesni troblji) zrak iz bobnice; vnanji zrak pretisne torej (po vnanjem sluhovodu) bobnilo v bobnico pa napne bobnilo čez pravočno mero.

Stori še — vsakemu dobro znano — narobno skušnjo: zapri usta in (z robčkom) nos ter se usekni — pa ti ušesa (ob močnejšem useknenju) postanejo »polna«; namreč pri usekovanju zvečamo tisk zraka v nosni (in ustni) duplini in pihnemo (na vse strani) iz nosa — pa zrak pritiska iz nosa (skozi ušesno trobljo) tudi v srednje uho; tisk zraka v bobnici stopi in izbukne bobnilo obstransko, pa torej napetost bobnila ni taka, ki smo je vajeni.

Zrak potisne (pri usekovanju) tudi sluz in z njo (živa) prisadila v bobnico pa pride do prisada v srednjem ušesu; »nasilno in šundravo usekovanje očividno ni »zdravo« početje in je družabna neuglajenost, ki je okolici neprijetna in gnusna«. (Mladika 1928, str. 19, 20.)

Prisadila (predvsem žive bakterije) razjedajo naše ude; njih razjedina je časih tolika, da déli uda razpadejo v g n o j, da se zgnoje.

»Razjedina« povéj »das auflösende (hystocytolitische) Vermögen«. — Gorenjki so rane oprali z zdravili; Gorenjka je zdravnika hvalila, češ, da so bila zdravila brez »s p e č i n e«; v zdravilih torej ni bilo, kar bi peklo. Le-ta besedarska zadeva je razmišljanja vredna in navedem še: zavarovavnina (Caf), zavetrina; spojina (= Band!).

Prisadila pridejo torej po le-onem potu v srednje uho; sluznice v bobnici se prime prisad; sluznica jame razpadati, sluznica »se gnoji«; tudi sluznični podklad se razkrajja, se spreminja v »gnoj«. Umevno ti bo, da je tanko bobnilo prav

tista bobnična stena, ki jo gnoj najprvo prejé, ki najprva razpade, ki jo gnoj najprvo predere —; gnoj se vlije skozi predirke, skozi prejednice (Eisloch, Caf) v bobnilu: pa prične »teči iz ušesa« bolnika.

Ti predirki se (časih) ne scelijo in ostanejo še po »ozdravitvi«. Zdi se, da je bolnik ozdravel do »kraja« — res pa je, da mu bobnilo ni več celo in da mu je predrto.

Zdravniki imajo o tem mnogotero skušenost in ta uči, da predrto bobnilo služi sluhu precéj tako dobro kot celo. Veliko jih je, ki imajo bobnilo predrto. Le-taki pritiskajo (pihajo) zrak (skozi ušesno trobljo) v bobnico pri usekavanju; zrak seveda uhaja skozi predrto bobnilo v vnanji sluhovod (in na prosto); pihljaji zatresajo rob predrtja — pa slišiš ti pa sliši spačenec, kako mu v »ušesu piska«.

Gnojivke, ki zajmejo bobnico, trajajo — rado je tako — po tedne, po mesece, po leta: gnoj nima gladkega odtoka pa zastaja; (gnojna) prisadila za-tepejo tudi votljava v koščeni kepi pa se gnoj od tam kar trajno pribira.

Zgóranje koščeno ostenje bobnice je tanko in — to vemo — celo piščasto, pa gnoj rad prejé to steno in gnoj mezi v lobanjsko votlino; domezi torej do lobanjskega mozga samega. Gnojivke ob lobanjskem mozgu in v njem (»vnetje možgan«) so pa — to je vsakteremu kar znano — nad vse kočljiva zadeva.

S plosko roko ob uho pripeljana brljuznica (klofuta, zaušnica) s ti s n e zrak v vnanjem sluhovodu; stisnjeni zrak pritiska na bobnilo pa se zgodi, da bobnilo reskne. Le-taki razporki v bobnilu se (navadno) urno scelijo — le ne pači celitve z nepotrebni in kar škodni »kapljicami« in inačešnjimi vražnimi pomagivi!

»Brljuznica«, berem v Pleteršniku. — »Klofuta« mi je znana iz otročjih let pred vsem kot »ein schlechter Hut«; »zaušnica« mi je pa domača od ljubljanskih mesarjev; maščevina je to ob ušesih, ki je menda za klobase najboljša. — »Ohrfeige« sem slišal vedno kot »ena krog ušes«.

Voda — pri nerodnem skoku v njo — te pljusne s toliko silo krog ušes, da pljusk pretrga bobnilo. Zavéši (verspunden) — pri resknenem bobnilu — vnanji sluhovod za par dni z vafo pa si storil vse, kar kaže storiti.

Pri potapljanju pritiska voda (oziroma zrak v vnanjem sluhovodu) tem močnejše na bobnilo, čim globlje pondiraš, čem globlje se ponorjaš. Vodni tisk je v globini nekam 10 metrov tako silen, da postane bolesten za bobnilo in ga komaj komaj še preneseš.

Voda udere podmeraču (Taucher, Caf;) skozi predrto bobnilo tudi v srednje uho, torej tudi do bobnilca, torej do notranjega ušesa. Skušnja uči, da je (mrzla) voda mogočno dražilo notranjega ušesa (labirinta) in skušnja uči, da mrzla voda preslepi notranje uho tako, da več ne vemo, kje je zgoraj, kje spodaj, kje je ob strani: da postanemo vrto glavi — pa tak nesrečen

podmerač ne najde več iz vode in utone. Le-takšna utonitev onih, »ki znajo plavati«, je prav pogosta in je pogostejša od utonitev zaradi »srčnih krčev« in »možganskih kapi«; o vsem le-tem pa o boljši priliki več.

Srednje uho torej: 1. prevaja (zračne) glasje tresljaje (iz vnanjega ušesa) v notranje uho; 2. kroti in brzda premočne tresljaje pa je torej varih notranjega ušesa. Poudarili smo, da je srednje uho obolenjem močno dostopno.

KRALJ ALKOHOL

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Trintrideseto poglavje.

Toda treba je bilo plačati davek. Kralj Alkohol ga je pričel pobirati, pobiral pa ga ni toliko od telesa, kakor od duha. Nekdanja dolga bolezen, ki je bila popolnoma duševna bolezen, se je iznova pojavila. Stari duhovi, davno pregnani, so zopet dvigali glavo. Bili pa so drugačni duhovi, bolj pogubonosni. Stare duhove, ki so bili duševni po svojem izvoru, je bila pregnala zdrava in normalna pamet. Sedaj pa jih je vzbudila nora pamet kralja Alkohola; kralj Alkohol pa nikdar ne pregnanja duhov, ki jih je sam vzbudil. Za to bolezen pesimizma, ki jo rodi pijača, nima človek drugega zdravila, kakor da pije naprej, da najde tešilo, ki ga kralj Alkohol venomer obeta, a nikdar ne da.

Najrazodenejo bridke osebne izkušnje in učinki, ki jih je imela nora pamet kralja Alkohola v preteklosti na mene. Na svojem prijaznem posestvu v Dolini meseca živim, možgani so mi prepojeni z alkoholom mnogih mescev in hlači me svetlo žalje, ki je vedno bila dediščina človeka. Zaman se vprašujem, zakaj neki sem žalosten. Moje noči so tople. Moja streha ne pušča. Imam živeža v izobilju za vse muhavosti teka. Imam vse ugodnosti na svetu. V telesu ni bolečin ne bolesi. Dobri stari mesnati stroj teče gladko dalje. Niti možgani niti mišice ne delajo prenaporno. Imam zemljo, denar, moč, priznanje sveta, zavest, da vršim svoj delež dobrega s tem, da služim drugim, družico, ki jo ljubim, otroke, ki so iz mojega ljubljene mesa. Storil sem in še delam, kar bi moral vsak dober svetovljan delati. Zidal sem hiše, mnogo hiš in obdelal mnogo stotin oralov zemlje. In, kar se tiče dreves, mar jih nisem nasadil kakih stotisoč? Povsod, z vsakega okna svoje hiše lahko zrem na ta drevesa, ki sem jih sam vsadil, ki stoje srčno pokonci in kipe proti nebu.

Moje življenje je bilo v resnici srečno. Niti sto ljudi izmed enega milijona ni bilo tako srečnih kot jaz. A vendar sem pri vsej tej ogromni sreči žalosten. In žalosten sem, ker je kralj Alkohol pri meni. In kralj Alkohol je pri meni, ker sem se rodil

Na ljubljanskem pokopališču.
Osnutek kiparja S. M. Peruzzija.

v dobi, ki jo bodo bodoči rodovi imenovali temno dobo, ki je bila pred dobo razumne civilizacije. Kralj Alkohol je pri meni, ker je bil v vseh nezavednih dneh moje mladosti dostopen in me je klical in vabil na vsakem vogalu in na vsaki ulici med vogali. Laži-civilizacija, v kateri sem se rodil, je vsepovsod dovoljevala oblastveno potrjene prodajalne za prodajo dušnega strupa. Ustroj življenja je bil tako uravnan, da je mene in z menoj milijone vabilo in vlekle in gnalo v prodajalne strupa.

Spremite me, da pogledamo eno nešteti žalosti, v katere kralj Alkohol pahne človeka. Jezdim po svojem krasnem posestvu. Pod seboj imam krasnega konja. Zrak je kakor vino. Grozdje po valujočih gričih je vse rdeče v jesenskem žaru. Čez Sónomsko pogorje se vlečejo tenčice morske megle. Popoldansko solnce žehli na zapadnem nebu. Imam vse, da sem lahko vesel, da živim. Poln sem sanj in zagonetnih skrivnosti. Mene je samo solnce in zrak in iskre. Ves sem prerojen in oživljen. Gibljem se, imam moč gibanja, obvladujem gibanje žive stvari, ki jo jaham. Sem poln

veličastja življenja in poznam ponosne strasti in navdihe. Imam na tisoče in tisoče vzvišenih misli. Kralj sem v kraljestvu občutkov in teptam obličje potrpežljivega prahu...

In vendar strmim z bridkim očesom v vso krasoto in čudo okrog sebe in z bridkostjo v srcu se oziram na svojo klavarno figuro, ki sem jo igral v tem svetu, ki je tako dolgo obstal brez mene in ki bo še naprej obstal brez mene. Na misel mi prihajajo možje, ki so se ubijali za žive in mrtve s to trdovratno težko zemljo, ki je sedaj moja last. Kakor da bi kaj neminljivega moglo biti last minljivega! Ti možje so preminili. Tudi jaz preminem. Ti možje so se pehali, krčili svet, sadili in, odpočivaje si svoje od dela odrevenele kosti, s ščemčimi očmi strmeli v iste solnčne vzhode in zahode, na jesenski kras grozdja, in na koprene meglic, ki so se vlekle preko gorovja. Vsi so šli. In vem, da tudi jaz pojdem neki dan, in še kmalu.

Pojdem? Saj že odhajam. V čeljustih imam zobozdravniške umetnine, ki nadomeščajo dele mene, ki so že odšli. Moji palci ne bodo nikoli več, kakor so bili za mladih let. Nekdanji boji in borbe so jih nepopravljivo pokvarili. Udarec po glavi nekoga moža, čigar ime je pozabljeno, je končno in za vedno odpravil en palec. Neroden prijem v prosti borbi je storil isto z drugim. Svojega udrtega tekačevskega trebuha se komaj komaj še spominjam. Moje noge, ki me nosijo pokonci, niso več take kakor so bile, ko sem jih v divjih nočeh in dnevih dela in veseljačenja natezal, zviral in lomil. Nič več ne morem, da bi se popel v vrtoglavo višino in zaupal vse tisto ponosno bitje, ki sem jaz, enemu samemu prijemu za vrv v tuleči temini viharja. Nič več ne morem, da bi s psi pred sanmi dirjal po neskončnih gazéh severa.

Zavedam se, da v tem razkrajajočem se telesu, ki gineva že odkar sem se rodil, nosim mrtvaško okostje, da je pod plastjo mesa, ki se imenuje moj obraz, breznoša mrtvaška glava. Vse to me ne straši. Strašiti se, se pravi biti zdrav. Strah pred smrtjo pospešuje življenje. Toda prekletstvo Alkohola pa je, da ne dela človeka strašljivega. Kralj Alkohol stori, da se spačeno režiš smrti v obraz, da ti ni mar ne svojega ne svojih življenja.

Jahaje se oziram okoli sebe in na vseh plateh vidim neusmiljeno in neskončno zapravljanje naravne plemenske izbire. Kralj Alkohol mi posili odpira davno zaprte knjige in mi po odstavkih in poglavjih dokazuje, da so vsa čuda in krasota, ki jih vidim, sama ničevost in prah. Okrog sebe slišim šumenje in vršenje in jaz ga imam za mušičji roj življenja, ki z malotrajnim brenčanjem milo teži o jadrnem žilju.

Vračam se preko posestva. Mrači se in roparske živali so na potu. Opazujem bedno žalostno življenje, ki se živi od življenja. Tu ni nravnosti. Samo v človeku je nravnost, ki uravnava življenje. Toda vse to sem vedel že prej, v trudnih dneh svoje dolge bolezn. To so bile večje resnice, ki sem se jih tako uspešno učil pozabiti, resnice, ki so bile tako resne, da sem se jih branil vzeti za resne in sem se igral z njimi nežno, o, tako nežno kot s spečimi psi v ozadju zavesti, ki jih nisem hotel buditi. Samo doteknil sem se jih in jih pustil ležati. Bil sem premoder, prebrisan moder, da bi jih budil. Sedaj jih bela logika hočeš nočeš budi namesto mene, zakaj bela logika, srčna nad vse, se vse h pošasti podzemskih sanj ne boji.

»Naj me učenjaki vseh šol obsojajo in preklinjajo,« mi šepetaje kralj Alkohol jezdečemu dalje. »Kaj za to? Jaz sem resnica. Saj veš to. Zoper mene se ne moreš boriti. Pravijo, da vodim v smrt. Kaj za to? Ona je resnica. Življenje laže zato, da živi. Življenje je neprestano beganje. Življenje je blazen ples v kraljestvu tokov, kjer prikazni v mogočnih plimah in osekah, odvisnih od kroženja mesecev onstran našega obzorja, pritekajo in odtekajo. Prikazni so duhovi. Življenje je dežela duhov, kjer se prikazni izpreminjajo, prelivajo, pronicajo druga v drugo in v vse ostale, ki so, ki niso, ki venomer migljajo, obledevajo in izginjajo, samo da se zopet pojavijo kot nove prikazni, kot druge prikazni. Ti si taka prikazen, sestavljena iz nesčetih prikazni preteklosti. Vse, kar more prikazen vedeti, je fata morgana (zračno slepilo). Dobro poznaš fate morgane poželenja. Prav te fate morgane so nedoumljive in nepreračunljive zmesi prikazni, ki se strinjajo vate in te tvorijo iz preteklosti, in ki te zopet razpršujejo v druge nedoumljive in nepreračunljive zmesi prikazni, da obljudijo deželo duhov prihodnosti. Življenje je kakor prikazen, in zato mine. Ti si prikazen. Preko vseh prikazni, ki so bile pred teboj in ki tvorijo del tebe, si se bebljaje dvignil iz razvojnega blata, in bebljaje boš preminil, prelivaje se in pronicaje skozi vso dolgo vrsto prikazni, ki pridejo za teboj!«

Na vse to seveda ni odgovora. In ko jezdim dalje po večernih sencah, se rogam »vélikemu maliku«, kakor je Comte nazval svet. In spomnim se, kaj rekel neki drugi občutljiv pesimist: »Minljivo je vse. Ono, kar se rodi, mora umreti, in ono, kar je mrtvo, je veselo, da počiva.«

O, žrtev se ne more boriti s kraljem Alkoholom —: »Pred tvojo hišo sva. Pogum in spij ga kozarček. Midva, midva razsvitljena, ti in jaz, poznavava vso bedarijo in burko.«

In v svojem brlogu, založenem s skladovnicami knjig, v tem mavzoleju človeških misli, pijem

en kozarček in več in dvignem speče pse iz koticov svojih možganov in jih naženem preko zidovja predsodkov in zakonov in skozi vse zavite labirinte praznoverja in vere.

»Pij,« pravi bela logika. »Grki so verovali, da so jim bogovi dali vino, da bi pozabili bednost življenja. In spomni se, kaj je rekel Heine.«

Dobro se spominjam besed listega plamtečega Žida: »Z zadnjim dihlanjem je vsega konec: veselja, ljubezni, žalosti, makaronov, gledišča, lip, malinovca, moči človeških medsebojnih odnosov, čenč, lajanja psov, šampanjca.«

»Daj. Tvoj kozarec je prazen. Natači in pozabi«, me poziva kralj Alkohol.

Ubogam, kajli moja glava je že vsa živa od gomazečih črvov alkohola, in ko napijam žalostnim mislecem na policah, navajam Riharda Hoveya:

»Življenje, ljubav se ko dan in noč
ponujata nam kot želita sama.
Vzemi obilje njiju oberoč,
poprej ko te zagrna črna jamal!«

»Pa te le posekam«, zavpije kralj Alkohol.

»Ne boš«, odgovorim in črvi me delajo norega. »Poznam te in se ne bojim. Pod*krinko svojega hedonizma si ti sama, ti Breznoska in tvoja pot vodi v Noč. Hedonizem (nauk o uživanju) ne pomeni nič. Tudi on je laž, v najboljšem slučaju ličen kompromis strahopetca —«

»Sedaj Te pa pobijem!« mi seže bela logika v besedo.

»Če pa ti ni do bednega življenja,
lahko si ga končaš, kadar želiš,
ne da bi bal po smrti se vsfajenja.«

In kljubovalno se zasmejem, kajti sedaj in v tem trenutku se zavedam, da je kralj Alkohol, ko šepetaje o smrti, največji vseh sleparjev.

In zvonec za k večerji zapoje na pravkar do dna izpraznjeni kozarec. Rogaje se kralju Alkoholom grem, da se pridružim gostom pri mizi, z resnim obrazom se razgovarjam o najnovejših časopisih in abotnostih, ki se gode po svetu ter ženem vsak šaljav domislek in vsak dovtipen odgovor v razgovoru skozi vse stopnje paradoksona in prikritega zasmeha. In kadar se volja obrne, je najlažje in najkrasnejše razvedrilo, poigravati se s častitimi in strahopetnimi meščanskimi maliki, smejati in rogati se plahutajočim bogovom-duhovom in razuzdanostim in glupostim modrosti.

In ko je večer pri kraju in smo si voščili lahko noč, se vrnem skozi svoj s knjigami založeni brlog do svoje spalnice in do sebe in do nore modrosti kralja Alkohola, ki me, neužugana, ni zapustila.

(Konec prihodnjic.)

P I S A N O P O L J E

PREKO KAMNIŠKIH IN PECE V PLIBERK.

DR. JOS. C. OBLAK.

Ko sem stal prvič na Obirju in gledal raz njegov ostri vrh — odtod tudi ime Ojsterc — to lepo koroško zemljo, se mi je zazdel kot pravi kralj koroške zemlje. Zato stoji zapisano o njem v »Koroški Sloveniji«:

»Slovenski del koroške zemlje se zdi, da je sestavljen iz samih velikih planot, ki so kakor viseči vrtovi postavljene druga poleg in nad drugo. Tako imamo dvoje planot v Gornjem Rožu: na eni blesti Baškega jezera svetlo oko, onstran Drave je planota, v katero je vkovan Vrbskega jezera temni smaragd. Ta terasa sega na drugi strani do pod nog starega Obirja, pokrajinskega kralja slovenske Koroške.«

Obir je neposredni stražar Zelezne Kaple, ki se stiska v dolino Bele med Obirjem in Peco onstran Jezerskega sedla, — kraj, ki po svojem položaju tako živo spominja na naš gorenjski Tržič. Onstran Zelezne Kaple na Podjunki strani v precejšnji razdalji za zelenim, polegnjem predgorjem, polisnjena morda še bolj v ospredje tamošnje pokrajine stoji veličastna gora, toda brez onih smelih oblik, ki jih kaže sicer Ojsterc, zajemajoča nas bolj po svoji razsežnosti kakor slikovitosti. To je Peca.

Ako imenujemo Obirja kralja, moram nazvati njegovo sosedo Peco — kraljico slovenske Koroške.

Peca je resnična kraljica po svojem sijajnem položaju kot zadnja mogočna gorska pregraja na severu naše zemlje. Vse, kar obmejuje našo zemljo dalje na severu, je sredogorje, ravnina, gričevje... Vzporedno s Peco južno od nje je druga taka zanimiva pregraja — nekoliko nižji in ožji, vitkejši greben — Ovševa. Niti Ovševa niti Peca nista v sklenjeni verigi, nego sta dve, rekel bi, skoro čisto samostojni gorski gmoti, ki raseja iz gozdnate okolice brez prave zveze, kakor smo jo sicer vajeni v sklenjeni vrsti Kamniških planin ali Karavank v tem predelu naše zemlje. To se pravi: med njima in sosednjimi gorami so tako globoke in

* Oblak, Planinski Vestnik (1927).

Pliberk. (Nad mestom grad grofa Thurna.)

obenem široke zaseke, da jima daje ta rahla zveza čisto svoj, zanimiv položaj. Le-ta jih izločuje iz vrste znanih in obiskanih gor. Prav radi tega svojega značaja pa imata posebno privlačnost za ono vrsto gorskih polnikov, ki ljubijo mir, samoto in prijetno izpremembo. In vse to ne najdeš le na Obirju in Ovševi, marveč pred vsem na Peci. Ona ne stoji v vrsti z drugimi, ona tvori lakorekoč sama svojo vrsto — kraljica! Je čudakinja med gorami, kakor je svoje vrste čudak — njen sosed, ostroliki, vitki poglavar slovenske Koroške.

Zaradi njenega izvenvrstnega stališča pa dohod do nje ni lahek, oziroma priročen niti za Štajerce; Peca ostane pred vsem koroška gora. A tudi Korošci — vsaj avstrijski — je v velikem številu ne posečajo, tako da je tudi od koroške strani samotarka, čeprav je za mesto Pliberk po svojem položaju to, kar so Kamniške planine za Kamnik, celo bliže jim je njeno podnožje.

Nam Kranjcem pa bo kot običajen enodnevni izlet vedno ostala več ali manj zaprta točka. Toda sijajen zaključek ti lahko postane, ako jo zvežeš z daljšo turo. Ljubim dolga gorska poša, ki me vedejo po planinah preko raznih novih in starih kronovin v določeni črti. Ljubim ravne črte preko hribov in dolin. V taki vezi je koroška Peca zame ena najlepših gorskih tur, kar sem jih kdaj izvršil. Vzemi črtalo in videl boš, da leži Kamnik - Kamniško sedlo - Logarska dolina in preko Pece v Pliberk v tako sijajno ravni črti, kakor ti je ne more urezati preko naše zemlje niti najnatančnejši geometer.

Na prvi pogled se skoro zdrzneš ob misli, kaj bo s časom, ki ga nimaš kot navaden delaven zemljan nikdar preveč. A to samo na prvi hip! Pri povse pravšni hoji si lahko v dveh dneh iz Ljubljane preko planin v Pliberku; odvisno je le od tvoje lagodnosti na povratku, ali porabiš dan ali noč za vožnjo nazaj. Seveda ne pojdeš iz Ljubljane peš do Kamnika, kakor tudi ne do Stranj.

Tako si v enem dnevu vendar lahko preko Kamniškega sedla, če že ne v Solčavi, pa vsaj pri Piskerniku na koncu Logarske doline. Jaz bi za ves svet ne hotel preko Kamniškega sedla, ne da bi se poprej ozrl raz Brane, če že ne s Planjave ali celo z Ojsterc, po slovenski zemlji, preden se spuštim dol v »zeleno Štajersko«, ki v tem predelu ni nič drugačna in nič bolj zelena, kakor naša Gorenjska.

Težko se ogneš tudi prelepemu Frischaufovemu domu na Okrešlju, ki je zame poleg Velega polja in planine pod Orožnovo kočjo ena najlepših slovenskih planin in z njo seveda tudi kočja eden izmed najlepše ležečih planinskih domov. Človek tako rad stopi pod krov vsake naše planinske hiše, čeprav ni potreben niti počitka niti okrepčila. Tak kratek obisk še ne more biti nobena ovira, da ne bi prekoračil še istega dne že v večerni zarji po dolgem vse Logarske doline, v kateri ti kar zapoje v duši... Krasna je, večno lepa, večno nova! Nikdar se je ne bom nagledal, pa če me še stokrat povedejo moja planinska poša na Kamniško sedlo. — Solčava z vitkim stolpom svoje cerkve je po vsej podobi naša slovenska — Sveta Kri — seveda brez ogromnega ozadja Vel. Kleka. Drugi dan mojega planinskega poša je ves posvečen najglobljemu, neizčrpnemu viru vse velike lepote naše slovenske zemlje — naši šumi... Kajti iz Solčave nas vede pot skozi

široko in globoko usedo med Raduho in Ovševo v gorsko krajino, ki je takorekoč vsa pogreznjena v gozdno lišino in zeleno temo. Globoka, v gozd odeda useda daje tudi Radohi kakor najbližji sosedi Ovševe samostojen položaj. — Razmeroma široka je ta useda, ki jo veže in razdvaja obenem.

Na gozdnem potu na to usedo — Sleme — je pa toliko vrzeli, da uživaš z raznih točk najlepše razglede na Solčavske planine.

Onstran te usede so temne doline, ki vse tonejo v črnem gozdu. Kakor iz breztalne, temne globine raste onstran glavne doline Meže raztegnjena mogočna masa, odeda po valovitem hrbtu v svetlo zelenje širokih planinskih trat — stara »siva Peca«, ki pa je skoro bolj zelena kot siva. Koprivne osojna in prisojna stran je položena v dolgo globel med njo in Ovševo — ena najmirnejših dolin, kar jih poznam. Je to pravzaprav gornji del Crne. Bolj prikladnega in pravilnejšega naziva bi vse te fihe temne doline s samotnimi domovi pod okriljem Pece, Radohe in Ovševe ne mogle imeli. Tu, tam zahrešči žaga, zaropoče mlin, a njih šum se mi zdi tako pritažen, kakor da noče motiti svetlega gozdnega miru. Le tu in tam ždi v tišini par samotnih hiš. To je Koprivna, »dolga vas« ki pravzaprav ni vas, pa seže po vsej gornji Meži, tja gori do zadnjih studencev, prihajajočih izpod Ovševe in Pece in njenih odrastkov, po katerih gre nova meja med Avstrijo in Mežiško dolino. Tiha, neznana skoro zapuščena razvodnica med dotoki Meže in dotoki železnokapelske Bele. Po nji teče naša tostranska meja.

Gori na bregu se zasveti osamljena bela cerkvice. V tem predelu naše zemlje jih je malo videti. Sv. Jakob mežiški je na osojni strani Koprivne, a je vendar točka polna solnca, 1066 m nad morjem. To je farna cerkvice te dolge, raztresene vasi. Tu bi ti zapel pesem o sveti samoti in veličastju miru. Pozdravljen koprivniški Sv. Jakob! Take fare še nisem videl. Celo Sv. Trije kralji nad Vrhniko imajo nekaj hiš v bregu. Tu pa se še fistih par človeških zgradb takorekoč skriva in potuhne. Iz objema gozda se sprosti beli zvonik svetle cerkvice, ki je kakor igračica na mali trati, za njo sta skrita farovž in gostilna, zame najlepša na svetu, čeprav tako skromna.

V sredi »vasi« se vležeš pred gostilno pod lipo, ne da bi se ti bilo treba bati kakega gosta ali turista. Z odprto dušo si sredi zelene trate tako čisto sam in nemoten, — kaj si moreš lepšega misliti? Tu je takorekoč vse spojeno s naravo.

Celo cerkvice se ti zdi kakor da je sama zrasla iz roba trate.

Ko jo prvič ugledaš od te ali one strani, bi jo smatral za kako zapuščeno podružnico, pa je vendar farna cerkev koprivniška, fara, ki je vsekakor najvišja sedanja slovenska koroška fara v naši državi. — Sv. Kri pod Vel. Klekom je višja (1405 m).

In prav nad tem kosom naše zemlje kraljuje ogromni masiv Pece, ki je zadnja slovenska, mogočna gorska straža na severu, porinjena tik pred koroški slovensko-avstrijski Pliberk. Že zato je vredno, da jo vsak slovenski turist enkrat obišče in pogleda na ravna polja onstran te mogočne barijere, kjer prebiva še trdoživi slovenski rod. Neuklonjen skozi stoletja zre Peci in Obirju v obraz, odkoder in dokoder seže slovenskega jezika glas. Kajti poleg kralja Obirja se vidi tudi kraljica Peca prav od vseh krajev slovenske Koroške.

V skoro ravni črti smo torej priromali do pod Pece, in v kolikor možno ravni črti ji hočemo zlesti na njen

dolgi, široki hrbet. Ako premostrimo njeno lego, vidimo, da je smer njenega glavnega grebena, če smemo to široko, valovito in visoko planoto tako imenovati, vzhod—zahod. Od glavnega grebena se proti jugu odcepi skoro sredi mase stranski greben, čigar pobočje naravno pada na dve strani v stranski dolini. Na tem grebenu je kota 1702, preko katere vedejo steze na eno in drugo stran »pod Peco«. Na ta greben, do te točke mora vsak, ki hoče po rednih polih na Peco. Zato je ta točka že dolgo »vpila« po planinski postojanki. Sedaj jo ima — lepo Uletovo kočo.

Za Štajerce in Korošce, ki prihajajo od vzhodne strani, je dohod niže od Crne in Meže, tam doli bliže železnice, od koder te pripeljejo razna vozila do enega ali drugega kraja. Drugačen je položaj za Kranjca, ki si je napravil načrt kakor jaz in hoče zavzeti Peco od »kranjske« strani. Tu je še najbližja in najkrajša stranska dolina — Topla, dasi bi mogel tudi še bolj zahodno iskati prehodov in stez in po ovinkih priti do grebena in vrh Pece, zlasti ako ti ni za kočo; tej pa se težko odrečeš. Ozka je grapa Tople na prvi pogled in ob vhodu vanjo misliš, v Bog zna kakšne tesni boš še zašel; a kako se ti razširi tudi duša, ko se ti za sošesko odpre lep zelen gorski kotel, iz katerega pa moraš strmo gori na oni stranski greben »pod Peco«, ako hočeš namreč priti do nove kočice. Toda glej, da se ti ne zgodi tako kot meni, da sem prišel previsoko ter dosegel sedlo, ki veže stranski greben z osrednjo gmočo Pece, kjer bi si želel tudi — kočico. Le-to pa so postavili iz raznih vzrokov, ki jih pa, če zaideš, nikdar ne priznaš, — nekoliko pod sedlo na vzhodno pobočje grebena, dasi bi bila njena lega na sedlu spričo razgleda na obe strani vzorna. Tako pa... Ako si od Solčave ves čas na potu, gotovo ni sile, ki bi te odvrnila, da ne bi fistih nekaj minut od sedla stopil do kočice. Od Solčave do kočice nimaš kaj hoditi v enem dnevu. Ako pa si »fant od fare«, obvladaš to pot tudi v enem poldnevu, zlasti ako hočeš prenočiti na višini — saj za to je kočica —, pa potrebno to ni. Peco lahko opraviš od Solčave tudi v enem dnevu.

Kočica? Lepa je — in prvovrstna, pravi »planinski dom«, od nje te vabijo vedre višave, v solncu se smejóče Pecel Višave, pravim, kajti Peca ni vrh, nego je majhno kraljestvo bolj ali manj položnih vrhov, med

Pogled na Peco.

katerimi so razni kotli in kolliči, kakor da si kje v Velebitu ali sploh na Krasu. Dve najvišji točki zaznamuje zemljevid: 2114 in 2124, ena na skrajnem vzhodu, druga na skrajnem zahodu te gorske gmote: Ena – vzhodna – (2124) je naša, druga – zapadna – (2114) avstrijska. Za 10 m smo torej mi »gorji«!... Nekako preko srede je širša in daljša usedlina, rekel bi skoraj dolina, v kateri bi mogla poleg male stražnice stati tudi turistovska kočica, zlasti ker je v njeni bližini na taki višini (okoli 2000 m) nenavadna znamenitost: močan studenec s prekrasno vodo, ki nikoli ne usahne, je pa nagnjen na pliberško, koroško stran, na katero se tudi odteka v prod.

Uletova kočica pod Peco.

Že od kočice pregledaš lep del slovenske, čisto posebne, svojevrstne zemlje. Vse je temno okoli tebe; temne so bližnje in daljne kupole gorá, temen kot Meža in Črne, ki je res ves črn, a še mnogo bolj znamenit po svojih svinčenih rudnikih. Saj sta Meža in Črna – središči rudarskih uradov, rudokopov, topilnic in dimnikov in vsega, kar še prinese s seboj ta črni obrat s svojim bolj ali manj neveselim obilježjem. Toda vse to nas ne zanima ob razgledu, ki se ti razgrne s katerekoli višinske točke obširne Pece, ne le z najvišje: z Velike ali tudi Kordeševe glave. Za Ovševo, našo nižjo vzporedno sosedo, ki bi jo lahko nazvali »malo Peco«, se razvrsti pred nami vsa skupina Kamniških alp. Za Kranjca, ki jih še ni gledal s te, severne strani, so izredna zanimivost.

Vse, kar vidiš s Pece, je slovenska zemlja, mnogo je je. Vsa slovenska Podjuna se nam smeji s svojimi bujnimi polji, in tu spodaj še govori slovenski rod svoje kleno narečje, najbogatejše med vsemi slovenskimi. Tja gre moja pot na povratku. Da bi hodil z višin Pece ali celo od studenca zopet nazaj proti Kordeševi glavi in nazaj v Mežo in Črno preko kočice, mi ne pride na um, ko me vabi Pliberk. In ta krasna gorska pot, ki se mi obeta! Peca je na koroško stran tako odsekana, kakor je odsekana proti dolini Tople, prav kakor Karavanke proti rožanski strani. Skoro navpične stene se spuščajo proti gozdom, ki krijejo do višine 1800 m pobočje skoro vseh slovenskih gorá. Saj to je baš tako lepo na naših planinah: skoro dve tretjini pota je gozdni sprehod!

Sicer je tu pobočje zelo strmo, a v gozdnem delu je prav iz Pliberka krasno izvedena jezdna pot do lovske kočice, ki leži na robu divjega gorskega kotla pod Peco. Zato pa je pot od studenca v ta kotel bolj strma in komaj vidna, a to le še povečuje divjino in romantiko te strani Pece. Malo tako divjih krajev sem še videl drugje v naših planinah. Iz tega kotla dalje gledaš kakor v temen prepad – v temno gozda, v katero se pogrezaš kakor da se pogrezaš – v pekel. Skoro tesno ti je. In vendar nikjer ne občutiš toliko skrivnostno prijetne samotnosti, kot v taki globeli.

Tako tavaš sam po tej samotni skoro prav do Pliberka. Postaja Pliberk leži bolj sredi ravnine, dočim je mesto pomaknjeno dalje proti severu, kjer se nekaj holmov približa Bistrici; brez slikovitega grada na enem od njih si skoro ne moreš misliti nobene naše pokrajine. Skoro ne srečaš na koroški strani turista. Najbrže jim je Peca in njeno kraljestvo preoddaljeno

od središča, od koder imajo ves promet obrnjen le na sever proti Turam, Visokemu Kleku, a na jug le v Rožno dolino in zapadne Karavanke. Tja pa, kjer je zbran turistični promet in vrvež, hodi vsakdanji turist – bolj ali manj radi mode, ne pa tudi turist-samotar... Peca je in ostane kljub svoji novi slovenski kočici tudi za nas samotna kraljica, ločena od sveta, in zato je – moja gora! Ljubim take samotarke, ker ljubim v planinah mir in samoto. Ljudi in šundra imam v mestu dovolj. In kdor je moje gore list, ne bo pozabil vzeti enkrat

tudi Peco za izpremembo v svoj vsakoletni popotni načrt, ki mora pri vsakem pravem planincu vsako leto vsebovati kaj posebnega, novega...

KREK V ŠUKLJETOVIH IN HRIBARJEVIH SPOMINIH.

J. DOLENEC.

V zadnjem času smo dobili dva važna prispevka za zgodovino slovenskega naroda. Svoje spomine sta objavila dva moža, ki sta zavzemala ob svojem času važna mesta v našem javnem življenju in katerima je bilo radi tega tudi v večjem ali manjšem obsegu dano, da sta vsak na svoj način večkrat odločilno posegala v usodo našega naroda. Na ta način je dobila javnost v uporabo dostikrat prav dragoceno gradivo, preko katerega ne bo mogel noben zgodovinar, ki se bo bavil z zgodovino Slovencev zadnjih petdesetih let. In prav je, da izdajajo politiki svoje spomine; saj so politiki v prav posebni meri javni delavci, izpostavljeni kakor nikdo drugi javni kritiki, ki dostikrat ne more njihovega dela pravično presojati, tudi ako bi hotela; preveč jo moli skažena slika, ki jo nudi o javnih delavcih dnevno časopisje, pa naj bo ta slika preveč svetla ali preveč temna. Pravemu zgodovinarju mora biti nad vse dobrodošlo, če sliši, kaj trdijo politiki sami o svojem delu, dasi so tudi te trditve težko vselej nepristranske; ima pač vsak človek »svoj prav«.

Hribar in Šuklje morata seveda v svojih spominih omenjati tudi druge istodobne javne delavce, bodisi da sta skupno z njimi delala, ali da sta se njimi borila. Tako je skoro ni v javnosti delujoče osebe zadnjega pol stoletja, katere večja ali manjša slika bi ne bila ohranjena v obojih spominih.

Za dvanajsto obletnico Krekove smrti si hočemo ogledati, kakšen spomenik sta postavila omenjena politika Kreku.

Šuklje je prvokrat pisal obširneje o Kreku že pred dobrimi tremi leti v Času XX., štev. 3/4, kjer je objavil dragocen prispevek o Kreku kot parlamentarcu. Danes se na ta članek ne bomo ozirali, ampak imamo pred očmi samo njegovo delo »Iz mojih spominov«. Tu omenja mimogrede na več mestih Krekovo delo, kako se je pod njegovim vplivom spreminjala nekdanja konservativna Katoliška narodna stranka v stranko na demokratični podlagi s posebnim poudarkom socialnega dela. Bliže je spoznal Šuklje Kreka leta 1897, ko sta bila oba izvoljena v dunajski državni zbor in sta bila spočetka oba člana istega parlamentarnega kluba, imenovanega Slovanska krščanska narodna zveza.

Šuklje je podal v poslednjem (XIV.) poglavju II. zvezka slike nekaterih važnejših poslancev omenjenega kluba, med njimi tudi Krekovo. Takole ga je označil (str. 129):

»Kaj naj porečem o Janezu Ev. Kreku! Še danes ga vidim pred seboj milega svojega prijatelja, vprav ženijalnega moža, silno redko prikazen v borbah smrti zapisanega avstrijskega cesarstva, moža odlične svetovne naobrazbe — sijajen intelekt in zlato srce, velikopotezen v vsakem pogledu, človek, ki je živel le javnemu blagru, vse za druge, nič zase! Smelo trdim, da med mnogimi talenti, ki jih je takrat še imela avstrijska poslanska zbornica, ne najdem, izvemši vodjo avstrijske socialne demokracije dr. Viktorja Adlerja in zgodovinsko prikazen Tom. Masaryka, nikogar, ki bi ga mogel postaviti v isto vrsto s Krekom!«

K tej značilni označbi Kreka bi bilo pač težko kaj dostaviti. — Pripominjamo še, da Šukljetovi spomini še niso zaključeni, ampak pričakujemo za letošnje zimske večere še III. zvezek.

Tudi Hribar omenja Kreka v svojih spominih na več mestih. Prvikrat beremo o Kreku ob priliki (I., 231), ko so leta 1907 pripravljali dunajski državnozbornski slovanski poslanci pokret, da bi se vršil vsako leto sestanek zastopnikov slovanskih narodov, kjer bi se izravnavala nasprotja med posameznimi slovanskimi narodi in bi se skušalo doseči, da bi se na temelju svobode, enakosti in bratstva Slovani med seboj zblížali. Jasno je, da sta bila v tem odboru Hribar in Krek, ki sta menda oba razumela vse slovanske jezike. Vendar se je Krek kmalu nehal udeleževati sej tega odbora. Verjetno je, da — kakor sodi Hribar — vplival na Kreka ozir na dobro razmerje njegovega kluba do vlade, ki je nerada gledala omenjeno gibanje; mogoči so pa za ta izostanek tudi drugi vzroki.

Na strani 422 I. zvezka opisuje Hribar »farško gonjo« pri nas v dobi, ko sta vedrila in oblačila pri Slov. Narodu dr. Tavčar in Malovrh. »Z neverjetno slastjo je priobčeval (Malovrh) v Slovenskem Narodu vse, kar mu je poročal kdo, ki je morebiti iz osebnih razlogov imel kako protivje do tega ali onega duhovnika... Marsikomu se je to tako gabilo, da je z nejevoljo položil list iz rok.« Kako pa se je Krek odzval na »farško gonjo«? Hribar pravi: »Dr. Šušteršičev vpliv v Slovenski ljudski stranki je bil tako splošen, da mu je podlegel celo dr. Janez Krek v tolikšni meri, da je na nekem javnem shodu na Limbarski gori narodnim naprednjakom — prav po načinu kmečkih pretepačev — zapretil, da pojde z nožem nadnje.« Tu moram brez ovinkov reči, da ne verjamem, da bi bil Krek kaj takega rekel, vsaj v tej obliki ne, kakor stoji tukaj. Poslušal sem Krekove govore in predavanja, kadar mi je bilo le mogoče, slišal sem ga ob raznih prilikah, tudi ogorčenega, tudi ob priliki, ko je govoril o sramotitvah svojega stanu, toda redno je šel preko tega precej ravnodušno, če ne celo s smehom. Kakor se je vedno smejal, ko je n. pr. pravil, kako so v Žireh nekoč metali nanj konjske figel Krek sploh ni imel navade, da bi pretil s stvarmi, ki jih ni nameraval storiti. Bil pa je res pripravljen, da bi se bil v primeru dejanskega napada tudi z dejansko silo branil, a ne napadalno, ampak v obrambi. To pa moramo vendar samo odobravati. Odkod ima avtor omenjeno vest? Sam gotovo ni bil na shodu. Njegova lastna skušnja ga je pa gotovo prepričala, kako močno se lahko spremeni govornikova beseda, če se raznaša zlasti med političnimi nasprotniki. Tudi tu velja: Fama crescit eundo. (Govorica raste spotoma.)

V II. zvezku je opisal Hribar dvoje svojih sestankov s Krekom po majniški deklaraciji. (Te deklaracije ni prebral Krek v parlamentu III., 2241, ampak Korošec kot predsednik kluba.) Že po prvem sestanku sta se ločila kot moža, ki se strinjata »v svojih pogledih na položaj in v vseh načelnih vprašanjih uspešne rešitve dosedanje borbe za pravice narodov.« (II., 235.)

Iskrena je bila njegova žalost ob Krekovi smrti (II., 261 in 262); zavedal se je, kaj je izgubil s Krekom ves slovenski narod, kajti »dr. Krek je bil preidealen rodoljub in pregenialen politik, da bi bil v veliki dobi iskal orientacije v strankarskih razmerah.« Nekaj bi bil tu Hribar v svojih spominih lahko še dostavil: fisto pismo namreč, ki ga je pisal prav isti dan kakor tozadevne svoje memoare (10. oktobra 1917) iz Mozirja dr. L. Pogačniku in ki ga je objavil Slovenec na dan Krekovega pogreba (13. oktobra 1917). V tem pismu obvešča Hribar Pogačnika tudi, da je že nakazal prvi prispevek za Krekov spomenik, ki »naj po eni strani kaže hvaležnost narodovo do njega, ki je — umevajoč veliko dobo — dal temu svojemu umevanju na pravem mestu edino pravega izraza; po drugi strani pa naj bo mladini poučilo, da vztrajnost, neustrašljivost in kreпка volja predstavljajo gore«. Hribarjev prispevek je bil eden največjih, kar jih je poklonil kak posameznik za Krekov spomenik: znašal je za takrat znatno vsoto 500 kron.

Zato lahko verjamemo, da je Hribarju šlo iz srca dne 29. oktobra 1918 (II., 299):

»Do črne zemlje se klanjamo tvojim manom, Janez Evangelist Krek!«

KARDINAL HAULIK — PRVI ZAGREBŠKI NADŠKOF.

Kakor Slovenci — so tudi naši bratje Hrvati pohiteli letos med Čehe, da proslavijo 1000 letnico velikega češkega kralja, svetnika, sv. Venčeslava. Hrvatje pa so odšli med Čehe tudi še iz drugega vzroka. Dne 22. septembra 1929 je hrvaško književno društvo sv. Jeronima v Zagrebu (društvo ima enako delovanje ko naša Mohorjeva) v slovaškem mestu Trnavi vzdalo spominsko ploščo (glej sliko!) v rojstno hišo svojega prvega nadškofa, narodnega dobrotnika in ustanovitelja društva sv. Jeronima, kardinala Juraja Haulika. Dne

Pogled z Obirja na megleno morje.

11. maja 1869 — pred šestdesetimi leti — je umrl ta boritelj za hrvaške pravice, narodni просветitelj, podpornik hrvaške književnosti in umetnosti. Rojen je bil 20. aprila 1788 v slovaškem mestu Trnavi. Dasi po rodu Slovak je bil z dušo in s telesom tudi Hrvat, ki je v hrvaškem narodu videl svoj lastni narod. Po pravici so ga imenovali branika hrvaških pravic, saj je došel med Hrvate v času najtežje borbe za samoohranitev hrvaškega naroda. Kot zagrebški škof je postal Haulik tudi namestnik hrvaškega bana, ki je dne 23. novembra 1847 dosegel, da je bil hrvaški jezik proglašen za službeni, diplomatski in uradni jezik. V sedanji zagrebški mestni hiši je bela marmorna plošča z zlatim napisom vzdana v spomin na ta znameniti dan. Kardinal Juraj Haulik je dne 4. maja 1853 dosegel tudi, da se je zagrebška škofija osamosvojila in bila povišana v nadškofijo. S tem činom se je hrvaški narod popolnoma otresel madžarskih vplivov — to je bil velik korak za samostojnost Hrvaške. Veliki diplomat in državnik Haulik je bil pa tudi praktičen socialen delavec. Vneto je deloval na to, da se je ustanovilo čim več ljudskih šol. Za narod je tudi ustanovil književno društvo sv. Jeronima, ki mu je namen, da širi dobre, poljudno pisane knjige med hrvaškim narodom. Baš ta člen društvenih pravil je Haulik lastnoročno napisal. Osnoval je tudi čitalnico dobrih knjig, rekoč: »Kdor pozorno opazuje to dobo, mora priznati, da pride največ zla od slabih knjig, ki jih je toliko, da so ko vesoljni potop poplavile svet in zaglušile moralni čut v narodu in mladini. Večkrat je slabo čtivo pokvarilo mladeniče, dekleta, žene in može, ki so bili sicer iz dobrih, krščanskih hiš. Zatorej dajmo narodu dobro knjigo, dobro zabavno knjigo in dobro poučno knjigo.« — Haulik je pa tudi vedel, da je treba narod gospodarsko preporoditi, zato je ustanovil Gospodarsko društvo in dal pobudo za celo vrsto gospodarskih in socialnih naredb. Tudi telesno zdravje naroda mu je bilo toliko pri srcu, da je pozval v Zagreb usmiljenke sv. Vincencija Pavelskega, in baš radi skrbi za zdravje meščanov je dal napraviti krasni zagrebški park Maksimir. — Juraj Haulik je bil duhovnik, škof in

kardinal, ki je zgledno in preprosto živel. Po pravici bi mu dejali, da je začetnik Katoliške akcije med Hrvati. On je privedel na Hrvaško nove rede in ustanovil leta 1849 prvi hrvaški katoliški list, »Katolički list«. »Narodne Novine« so zapisale o tem velikem možu: »V Hauliku je združeno vse ono, kar povzdigne človeka na višino: Brezmejno je ljubil svojega bližnjega, bil je trden značaj, do dna je umel ceniti prirodne in umetniške lepote. Te tri poteze so se v njem združile v ubrano plemenitost!« — Juraj Strossmayer in Juraj Haulik pri Hrvatih — pri nas Slomšek in Krek! Taki možje so božji izvoljenci.

BELOKRANJSKE OTROŠKE PESMICE.

V Adlešičih zapisal J. S.*

<p>I.
Ziba terajka,
zajček in zajka
v moji zibki ajka.
Čičičičičička,
tu sta dva stolička
za moja dva fanlička.</p>	<p>Grlica meni soli da,
ja dam soli škopcu.
Škopec meni loja da,
ja dam loja mački.
Mačka meni mače da,
ja dam mače svaštom.
Svaši meni dajo,
dajo zlato pero,
Ja dam zlato pero,
zlato pero Bogu.
Bog mi da srečo,
ja dam srečo majki.
Majka mi nalije,
nalije zdelo mleka.</p>
<p>II.
Kosec kosi v dolci,
žaba mu je v lonci.
Žaba veli regarek,
Hrvat u naj bo debel d...
Kada kosec v kuč,
žaba njemu v gut.</p>	<p>VII.
Križ, kraž Matjaš,
kam krevljaš?
V eno vas
po klobas.
V Novo mesto
po nevesto.
V Nemško Loko
na poroko.
Na Vinico
po kitico.
Na Krasinec
po pun barilec.</p>
<p>III.
Otec — kotec
zagnal miša je pod kotec,
ubil ga je s freščico,
pojel ga je z deščico.</p>	<p>VIII.
Sova sedi na panjičku.
Igluco je zgubila.
Kaj ti če iglica?
Žakljico bi šivala.
Kaj ti če žakljica?
Novčice bi brala.
Kaj ti čejo novčici?
Cigelček bi kupila.
Kaj ti če cigelček?
Cerkvico bi zidala.
Kaj ti če cerkvica?
Bogeca bi molila.
Kaj ti če Bogec?
U nebesa bi šla.</p>
<p>IV.
Mačka sedi na peči,
gusle drži na pleči.
Guslajte mi guslice,
ne morem vas nositi
od črnega glada.
Pomoz'te mi prositi.</p>	
<p>V.
Peter — šeter kokošar
gonil vole na majar.
Na majaru nikogar,
nego muha i komar.
Muha i kómar pleše,
da se zemlja tresse.</p>	
<p>VI.
Godinica škraplje,
Peter konja draplje.
Podaj Petru palico,
da ubije grlico.
Grlica grči.</p>	

* Te pesmice so mi zapisali šolarji že pred več leti. Nameraval sem jih priobčiti v III. zv. »Bisernic«; ker pa ta zvezek zaradi prevelikih stroškov ne bo izšel, jih priobčam tu.

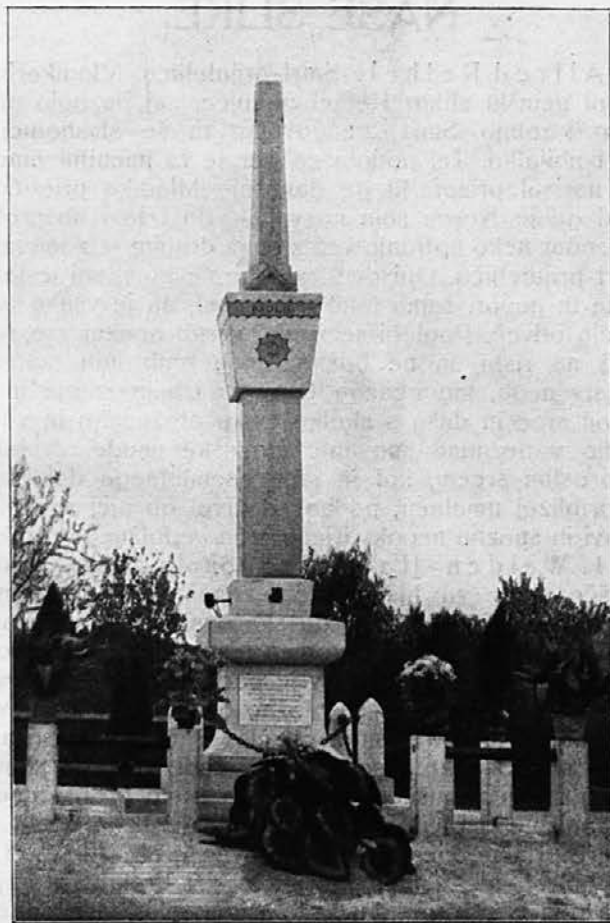
NOVE KNJIGE.

Razgled z ljubljanskega grada. Pokrajinski oris s panoramo. Spisal J. o. s. W e s t e r, panoramo narisal Peter Žmitek. 1929. Založila mestna občina Ljubljana. Cena 10 Din. — Tak vendar enkrat! Kar takoj sem jo mahnil na Grad, ko sem dobil to knjižico. Ne vem, kje tiči vzrok, da kaj takega nismo še imeli. Ali res vse vemo? Ne drži. Koliko pa jih je, ki poznajo le petino tega, kar nam nudi ta razgled? Zato jo mora biti vsak vesel. Se to bi dodal: ali bi ne bilo koristno, ko bi se knjižica izdala še v francoskem in nemškem prevodu? Za tujce — turiste.

Kar k tej knjižici naj omenim Steskovo brošurico: **Sprehod po Ljubljani.** (Stane 3 Din, založil Vrtec kot kaži pot našim šolarjem-izletnikom.) Ob tej človek spet vzdihne: Koliko nas je takih šolarjev! Res da je knjižica zelo drobckena, pa ima vse poglavitne zanimivosti Ljubljane opisane in zgodovinsko pojasnjene. Bog zna, kako majhen je odstotek Slovencev, pa še zlasti Ljubljančev, ki vse to res že vedo.

Ljubljana, die Hauptstadt Sloveniens, von dr. Rud. A n d r e j k a. Založila Zveza za tujski promet. Z 39 slikami. 1929. — To pa je tretja prepoljubna knjiga za tujce, spisana v nemškem jeziku. Obravnava v uvodu kratko zemljepisno lego, zgodovino in pomembnost Ljubljane. Nato opiše spomenike, cerkve, javna poslopja, nova lepa poslopja, knjižnice, sprehajališča, izlete. Na koncu je še dodan kaži pot po mestu v hotele, h konzulatom, bankam itd. Pripravno urejen, kratko in dobro sestavljen vodnik po Ljubljani, ki smo ga že živo potrebovali. R. C.

Knjige Mladinske matice. Izdala in založila M. m. poverjeništa UJU v Ljubljani. 4., 5., 6. in 7. zvezek. — Da učiteljski stan najživeje čuti, kako potrebujemo mladinskih knjig, je umljivo. Zato tudi njegova skrb, da je začel izdajati vrsto priročnih knjižic kot čtivo za mladino osnovnih šol. Pred nami so 4. zvezki: **Kresnice**, letnik II., uredil Vilko Mazi; **Rudi**, povest za mladino, spisal Tone Seliškar; **Kako smo delali radio**, spisal Zmagoslav Pipan; **Začarani krogi**, bajke in pravljice, spisal Radivoj Rehar, ilustriral Šaša Šantel. — Med temi štirimi je brez dvoma najboljša knjižica **Kresnice**. Prav dobro je urejena. Sodelovali so mnogi, in imena (Meško, Pahor, Gorinjšek, Klemenčič, Sič) že jamčijo za čtivo. Dober je tudi drugi del: **Dom in posvetu**, **Zaum in pogum**. Je to zares knjižica, ki si jo kar vesel. Tako stvarna je, in baš zato jo bodo veseli starši in otroci. Seliškarjeva povest **Rudi** ima za jedro navduševanje za delo in podjetnost. Je napisana kakor pač vse take povesti. Pa to nič ne de. Saj morajo tudi take biti. Nekaj drugega pa je, ko se tako očitno vidi drugi namen, in ta namen je tako podčrtan, da tudi najbolj spodbudna in pobožna povest svojega namena ni tako kazala. Vsi ljudje: kmet, podjetnik, posestnik itd. so naslikani kot strašno grde duše. Edino delavec je lep in vzvišen. In na koncu **Rudi** proglasi: »Da delo ne bo več muka, temveč vesela pesem, ki nas bo dvigala v paradiz.« Vsi vemo, da je vsako resno delo trud, trpljenje in muka in je samo uspeh, če ga je veliko ali malo — košček radosti, košček paradiza. Da, je tako: bukve so bukve, življenje pa življenje. Razumem: kadar kdo piše v agitacijske namene, za razširjenje kake nove misli, je treba streljati preko cilja. Toda previsoko pa

Leskovec pri Krškem.

le ne sme. Škoda, da Seliškar je. — Kako smo delali radio pa je poučna knjižica o radiu. Morda bo rodila nekaj navihanih »komarjev«, takih, ki valove radia uzmajajo, ko si vse sami napravijo. Pa to ni takšna žalost. Knjižica je dobra, potrebna in jo bo marsikak odrasel rad pregledoval in vezal in vil in stikal ob svojem radio-aparatu. — Reharjevi **Začarani krogi** vsebujejo devet pravljic. Zvečine so iz živalskega življenja. Gotovo bodo mladini, ki nima pravljic nikoli dovolj, v veselje. Knjižico je živahno opremil s podobami Šaša Šantel, kar ji daje še veliko večjo privlačnost. R. C.

Sestra in drugi spisi. Biblioteka za pouk in zabavo. Tiskala in založila tiskarna »Edinost«. V Trstu, 1929. — Ta, sto strani obsegajoča knjižica vsebuje Bevkovo povest »Sestra« z nenavadnim motivom čezmerne ljubezni brata do sestre, ki ljubosumno bedi nad častjo sestre in zadavi Damjana, ki ji jo je vzel. — Dalje je popisan »Zakon, kakor ga urejajo civilni zakonik in nove določbe konkordata med Italijo in sv. stolico«. V knjižici je še laške pisateljice **Grazie Deledda** sestavek »Lisica« v prevodu Slavka Slavca; zanimivi opis »V siamski džungli« izpod peresa Angleža Cooper-a (z več slikami); črtica ruskega pisatelja **Ovadija Saviča**: »Konjski tatovi« in dr. Čermelja »Sličice iz prirode in tehnike«. Vsebina knjižice je pestra in zares »za pouk in zabavo« in Slovincem onkraj meje, lačnim slovenskega čtiva, še posebej dobrodošla in tudi našim bralcem priporočljiva. K.

NAŠE SLIKE.

Alfred Rethel: Smrt-prijateljica. Mladikarjem slavni nemški slikar Rethel ni tujec, saj poznajo njegovo turobno Smrt-zmagovalko in še strahotnejšo Smrt-ubijalko. Tej podobi za par je ta imenitni umetnik narisal prizor, ki ga današnja Mladika priobčuje in ki ga je tvorec sam nazval — da izrazi nasprotje in vendar neko notranjo vez z onim drugim — z imenom Smrt-prijateljica. Opisoval podobe ne bom, saj je tako jasna in govori sama tako naravnost, da je vsako pojasnilo odveč. Poglôbi se vanjo, verno opazuj vse, kar vidiš na risbi, in ne boš se mogel ubraniti nekega svojstvenega, mogočnega čara, ki izhaja iz nje in ti napoji srce in dušo s sladko-trpko otožnostjo in vdanostjo v neznano snovanje človeške usode. S tako preprostim srcem, kot je srce osemletnega dekletca, se približaj umetnici, pa boš doživel ob njej vse, kar doživi in spozna nepokvarjeno srce nedolžnega otroka.

L. Welden-Hawkins: Siroti. Vaško pokopališče, prav za hišami, leži zapuščeno in tiho. Trava prerašča grobove, da skoro ni več opaziti nasutih gomil. Tu in tam skromen lesen križec, pa dvoje troje kamnitih nagrobnikov in par križev iz kovanega železa. Ena sama cipresa otožno označuje božjo njivo. Po zidu, ki loči kraj smrti od človeških selišč, se neslišno plazi mačka. Vse molči... Tudi siroti, ki stojita sami na tem zapuščenem, z gosto travo preraščenem pokopališču, molčita. Nemo zre dekle brez očeta in matere predse, kjer gosta ruša krije grob staršev. Od tihe bolesti je nagnila glavo, starejši brat jo je objel okoli ramen in jo polglasno tolaži. V rokah drži šopek, ki sta ga pokojnim prinesla v spomin in v počaščenje. V negibnosti obeh mladih, živih bitij je toliko žalosti, toliko duševnega trpljenja, da napolni gledalca z usmiljenjem in sočustvovanjem do bednih sirot. — Naša slika — delo ameriškega slikarja — visi v pariškem Luksemburškem muzeju.

NAŠI VOJAŠKI SPOMENIKI.

Več let je že tega, ko smo brali po listih statistiko, koliko vojakov je padlo v svetovni vojni. Tam je bilo izračunano, da je izmed vseh narodov nekdanje Avstrije sorazmerno največ žrtev dal naš mali slovenski narod. Na tisoče in desetstisoče jih je vzela vojna in menda je ni dežele in ga ni bojišča, kjer ne trohne njih kosti. Ni je vasi, ne slovenskega sela, kjer bi ne bili objokovali svojcev, ki jih je zakrila tuja gruda.

Vsem tem padlim vojakom, sinovom, bratom, možem in očetom, znancem in prijateljem, ki ne vemo, kje počivajo njih telesni ostanke, vsem tem nedolžnim žrtvam vojne postavljajo svojci spomenike. Nekaj let že kar tekmujejo vasi med seboj, katera bo lepše in dostojneje počastila spomin svojih umrlih.

Na stotine se dviga že teh spomenikov križem Slovenije. Mnogo krajev je med njimi, ki so res vzorno rešili stavljeno jim nalogo in postavili spomenike, ki so v ponos živim, v čast padlim. Drugod spet vidimo manj zadovoljive rešitve. Z dragim denarjem so postavili neveščji podjetniki neokusne in umetnostno brezpomembne spomenike, ki bodo še dolgo pričali, da dobri namen ni našel pravega in vrednega uredničenja. Slab, netrpežen material, nesmotrena izdelava, neokusno in neprimerno, često skoro smešno okrasje doseže pogosto baš nasproten namen. Poznamo revne vasi, kjer so ljudje, vneti od želje, ustvariti

nekaj res lepega, zbrali dvajset, trideset in še več tisoč dinarjev, a vendar so bile vse te žrtve slabo naložene: spomenik ni lep in v nekaj letih se bo morda beton že razpokal in slabo napravljeni umetni kamen se pričel krusiti.

Pa tudi po zasnovi so mnogi spomeniki na vso moč vsakdanji in prav nič ne izražajo vzvišenega namena. Sreča je le, da naši ljudje — in to preprosti kmečki ljudje — tako točno opazijo in občutijo te nedostanke in da vedó za drugikrat, kako se ne sme delati. Preprosto ljudstvo najbolj zna ceniti pristnost materiala. Živ prirodni kamen dobro razlikuje od topega, hladnega betona.

Danes objavlja Mladika le nekaj slik vojaških nagrobnih spomenikov. Iz velike množine smo izbrali le nekatere značilne in lepe primere, pa tudi par vzorcev spomenikov, kakršni naj bi bodoči ne bili več.

Spomeniki padlim borcem so pri nas večinoma zasnovani kot nagrobniki. Misel ima svojo upravičenost, dasi bi po mojem mnenju bilo treba v prvi vrsti postavljati spomenike vsem padlim, kot spomin na grozna leta vojne sploh, kot oddolžitvev padlim za žrtve in v opomin prihodnjim, ki teh grozot in tega gorja niso okusili. Na ta način bi se pomembnost teh spomenikov povečala, ker bi ne bili postavljeni le nekaterim določenim osebam, temveč zamisli miru in kot spomenik vsem, ki so žrtvovali svoje življenje za nas preostale.

Za to so spomeniki, ki v »okras« uporabljajo razne morilne priprave, granate, orožje in slično, zoprni in od sile neokusni. Na spomenike pokoja in v čast prerano odišlim žrtvam vojne spomini na vojno klanje ne sodijo. Prav tako ne, kakor ne spadajo tja fotografske slike pokojnih vojakov pod steklom, umetne rože v cementnih vazah in slične neokusnosti.

Izmed spomenikov, ki jih kaže Mladika v tej številki, sodita med najokusnejše spomenika na Bohinjski Beli in v Bohinjski Srednji vasi. Prvi je zgrajen v nekakem domačem starinskem slogu v obliki kapelice iz rezanega kamna. Na bronasti plošči so imena padlih faranov in ob njih lučke. Spomenik na Bohinjski Beli je tudi čisto svojski in prav lepo postavljen pred cerkvijo, nedaleč od ceste. Spominja na rimsko shranjevališče pepela umrlih (kolumbarij). V linicah je prostor za lučice in cvetlične lončke. Oba osnutka je izvršil profesor arhitekture na ljubljanski univerzi arh. Ivan Vurnik, ki je zasnoval tudi originalni spomenik v Smartnem pri Kranju in v Črnučah pri Ljubljani.

Opozoriti pa moramo na tem mestu bralce Mladike na monumentalni osnutek prof. arh. Josipa Plečnika za spomenik na Breznici. Ta bi bil po izvorni zamisli, po preprostosti, zaeno po monumentalnosti prav gotovo najlepši v vsej Sloveniji. Prežal, čujemo, da je zaradi tamošnjega krhkega kamna neizvedljiv. Naj bi se občine, ki še nimajo spomenika, pa imajo dovolj trden material pri rokah, obrnile na gospoda profesorja arh. J. Plečnika za ta osnutek. (Glej sliko v Mladiki, l. 1928, str. 225!)

Od spomenikov, kjer je uporabljen kiparski okras, je nedvomno najbolj prisrčen oni na Sveti gori nad Litijo, ki ga je izdelal akad. kipar Tone Kralj in ki je bil nedavno blagoslovljen. Kip predstavlja umirajočega vojaka in je iz kamna, podstavek pa žal betonski. Tudi nagrobnik kranjskim Janezom na ljubljanskem pokopališču pri Svetem Križu, ki je izdelan po načrtu

in modelu akad. kiparja Svitoslava M. Peruzzija, je prav lepo in v svoji preprostosti iskreno delo. Kip vojaka v bojni opremi kaže spomenik pri Devici Mariji v Polju pri Ljubljani, delo akad. kiparja Lojzeta Dolinarja.

Čisto arhitektonski je spomenik padlim šentpeterskim faranom v Ljubljani. Na lepo izbranem prostoru ob cerkvi stoji četvero stebrov, ki obdajajo kovinsko, okusno okrašeno ograjo, kjer stoji nekak žrtvenik. Na stebrih so imena padlih vojakov in smiselni stih iz svetega pisma.

Še druge lepe rešitve tega problema poznamo: »zvon mrtvih« v Sostrem in spominska kapelica na Jesenicah. Vsi ti spomeniki pričajo, da čuti slovenski narod potrebo, oddolžiti se svojim sinovom, ki so dali življenje na bojnih poljanah. Gotovo bo postavljenih še več vojaških spomenikov. Naj bi bili vredni truda in stroškov in dostojni spomina na padle.

Zato naj bi naše slike služile v ta namen, da prepričajo vse odbore, ki so si stavili častno nalogo, da počasté spomin svojih soobčanov, umrlih v vojni, da ni dragocenost materiala, niti velika vsota stroškov glavno, temveč pravilna, smotrna rešitev naloge. V Ljubljani imamo oddelek za stavbinsko umetnost na univerzi, dovolj sposobnih arhitektov in kiparjev, da se nam ni treba obračati za umetniške spomenike do nevesčih obrtnikov. Ob istih stroških bo mogoče postaviti resnično lepe vzorne spomenike, ki bodo tudi umetnostno dovršeni in zares primerni spomeniki pokojnim vojakom, obenem pa v ponos občini in vsem, ki so sodelovali pri postavljanju. Zavedajmo se, da se spomeniki ne postavljajo le za par let. Po njih bodo še čez deset in čez sto let sodili in — obsojali naš okus, in ko nas vseh že davno ne bo več, bo še kamenje vpilo. —a.

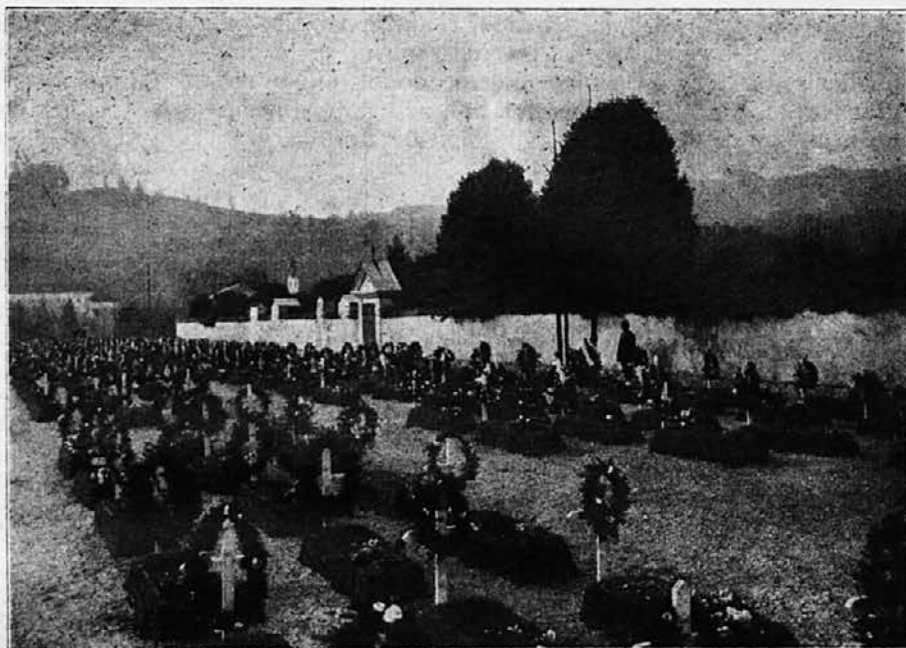
POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

O OBLIKOVANJU.

Vsi imamo srce. Vsi doživljamo. Tudi lepoto. Vsak, še tako preprost človek vé, da je na žegnansko nedeljo v cerkvi »lepo«; vsak, še tako prozaični turist bo vrhu gore priznal, da je svet pod njim »lep«.

A drugo je, znati to občutje dopovedati tudi drugim tako, da bodo i oni iz pripovedovanja začutili to lepoto. V tem je skrivnost umetniškega oblikovanja. Mnogo jih je, ki jih lepa knjiga omami, božja narava razgiblje do dna, ko pa skušajo izliti svoje doživljanje v besede, jim nikakor ne gre: ne znajo oblikovati. Čestokrat smo že rekli v tehle pomenkih, da je nedostajanje oblikovnega daru zelo pogosta napaka pri najmlajših. Gotovo si pa marsikdo ni znal in si še ne zna predstavljati, kaj naj to pomeni. Skušajmo malo obširneje povedati!

Zmožnost oblikovanja mora biti že prirojena. Spada med potrebne lastnosti umetniškega talenta. Vsak dijak zna napisati nalogo o jeseni, a ko boš bral, še ne boš užival jesenske lepote iz naloge, čeprav moraš priznati, da je vse res tako. Če pa bereš Rey-

Vzorno oskrbovano vojaško pokopališče v Škofji Loki.

montove Kmete, ti zadiši iz opisa septembrsko polje, živo je, da bi ga prijel. Dijak ni ustvarjal, ampak opisoval, Reymont pa je oblikoval svoje doživljanje, umetnik je bil. V dijaku se ni pokazala oblikovna zmožnost. To je končno, kar loči fotografa od slikarja: prvi posname, kot je, drugi poustvari, prenese naravno sliko najprej v svojo dušo, jo vzljubi, nosi s seboj, tudi spreminja po svoji domišljiji, notranje urejuje, dopolnjuje, uglašuje njene barve in posameznosti s celoto, potem pa kot lastno delo prenese na platno. To je: slikar je oblikoval. In glej, ko je dovršil, žari s platna ono lepo, ki je živelo v njegovi duši in bilo prepojeno z njegovo krvjo. Gledalci se zavzamejo in občutijo sijaj skrite lepote. Umetnik z ustvarjanjem gradi nove svetove, je tvorec, ki posnema stvariteljsko delo božjega Stvarnika; tudi takrat, če le posnema naravno lepoto, kajli umetnik vedno doda iz svojega notranjega bogastva in naravi tolmači duhovni zmisel.

Podobno kakor slikar tudi lirik, pesnik. Kdor zna pričarati na papir, prav za prav v besede lepoto, ki zgrabi, je pesnik, drugi ne. Napisati, da spomladi rožce cvetó, zvončki zvoné, polje zelení in drevje brstí, ni težko, a poustvariti v besedah to pomlad ni tako lahko ko pogledati v zrak. Večkrat se začetniki mnogo trudijo za umetniško izražanje, a če je vse le ponavljanje prebranih pesniških zbirk, je jasno, da nimajo oblikovne zmožnosti. Zato taki prenehajo s pesmimi prav kmalu. Znati zapisati verz, besede v stopicah, in rimo, znati knjižno slovenščino še ne zadostuje, to so vse zgolj zunanja sredstva. Često zna čisto nepesniški človek najti več in boljših rim nego pesnik, a vendar je brez umetniške cene.

Pa vzemimo primer nepesniške pesmi:

Pomlad.

Poglej ves ta cveč,
v zelenju in cvetju svet
in ta pličji spev
in iz gozda kukavce odmev.

To krasno azurno nebo,
posušo z biseri zemljo.
Omamljena lepote strmim,
za hip še sama za kraljico
med biseri se zdim.

So to verzi, jezik je pravilen, rime se vežejo, pa vendar to ni pesem. Vzrok: izoblikovana ni, je le ponavljanje, piščeva duša ni mogla nič dodati opisu, nič ni ustvarila. Da bo ta nedostatek bolj očiten, postavimo nasproti zares dobro pesem, ki opisuje naravo:

Pesem.

Slavček med trnjem se je zganil in zapel, bel cvet divje rože je zakrvavel...	Trnje zori sredi belih puščav. Kot kaplje krvi dozoreva mu plod, na belem groblju kraških planjav — tam bo moj kot.
---	---

(Srečko Kosovel.)

Čeprav zunanja oblika ni tako dosledna kakor zgoraj, vendar je tu pesnik zagrabil naravo krog sebe svojstveno močno, da kar čutiš s pesnikom bridkost zorečega trnja na Krasu, simbol smrti. Ni veliko besed, a vsaka je težka in kakor potrebna, da je slika celotna. Kosovel je izoblikoval svoje doživetje kraške planote, vnesel vanj sebe in raztolmačil njen zmisel.

Način oblikovanja je v liriki trojen: naivni, refleksi in objektivni. Nekateri pesniki izražajo svoje doživetje tako, da najprej povedó glavno misel, katero v naslednjem le razpredajo in dopolnjujejo. Temu načinu izražanja pravimo naivno ali preprosto oblikovanje. Naj navedem zgled!

Sonce.

Rad bi bil sonce, da bi k rožam šel, da bi jim bele kelihe odprl in da bi vanje s toplim sijem smel.	Potem bi vzel dlani večerne zarje in kelihe bi mehko vanje skrtil, tako kot mamica otroka varje.
--	--

(Vital Vodušek.)

Osnova pesmi je v prvem verzju: Rad bi bil sonce. Vse, kar sledi, je razvijanje te najjačje misli. Kakor preprost človek svoja čustva izraža neposredno, in sicer najprej najbolj izrazita in šele potem dostavi okoliščine in povod ter natančnejša določila svojega čustva, tako tudi preprosto oblikujoči umetnik izpove najprej jedro svoje pesniške zamisli in ji šele potem doda razne odtenke. Ta način oblikovanja je najlažji in pri poskušajočih najmlajših najbolj v rabi.

Refleksno oblikujoči umetnik pa bo najprej razložil posameznosti, bo pripravil vse, da šele na koncu pove glavno. Umetnostno ta oblika močnejše vpliva, ker pripravljane glavnega in vodilnega, pesem narekujočega čustva vzbujajo napetost in konec s svojo osredno mislijo ali glavnim čustvom vpliva razjasnjujoče in odrešilno. Kratek zgled:

Vetri v polju.

Vetri v polju šumijo, trave mehko valovijo, solnce v dolino blešči — kaj, če si daleč til	Zvonovi svečano zvonijo, njihovi glasovi se v vetru gubijo, in sredi polja sem čisto sam. Kdo hoče žalost? — Jaz mu jo dam.
--	--

(Srečko Kosovel.)

Konec šele pove, zakaj pesnik doživlja vetrovni dan tako kot ga. Konec prve kitice razloži veselo doživljanje lepega dne, konec druge pa razloži otožno občutje ob tonečem zvonjenju. Tako je s takim zaključkom pesem nekako podčrtana, v vrednosti poglobljena in ima za čitatelja največji lepotni mik na koncu ter prav zaradi tega močnejše vpliva. Če hočete

še kak primer, vzemite n. pr. Gregorčičevo Izgubljeni cvet (Sinoči je pela) ali Župančičevo V teh težkih dneh (Mirno in milo gori nad gorami...).

Objektivno ali tudi »epično« oblikovanje pa samo pričara sliko, čustva pa sploh naravnost ne izpove, ampak hoče, da ga slika sama obudi v bralcu. Za to oblikovanje je seveda treba dovolj resnično pesniške sile, ker je pač to najtežja oblika. Rabijo jo radi zreli liriki, ki nočejo več vedno govoriti o sebi naravnost. Moderna poezija je to obliko zelo negovala in ustvarila v njej prave bisere. Res je pa tudi, da to obliko ni tako lahko umevali kakor prejšnji dve, ko pač pesnik ne govori naravnost, zato dandanes pogoste tožbe o nerazumljivosti današnje poezije. Taka pesem več zahteva od bralca, da namreč zna razbrati iz slike razpoloženje. Taka pesem je kakor pokrajinska slika na slikarski razstavi. Vzemimo zgled:

V spomladanskem vetru.

Kadar prek mene tečejo vetrovi z juga,
čujem glas piščali,
ki speč drugje nekdo jo spremlja
z otožno melodijo petja
iz krajev vetrov spomladanskih in bleščanja
jezer in rož povodnih cvetja,
lepih in žalostnih... (Anton Vodnik.)

To je pomlad v naravi in pomlad v duši: ves je hrepenenje, pričakovanje, sanja o daljnih, lepih krajih na toplem jugu. To je razpoloženje doraščajoče duše v listih sladko-otožnih dneh zorenja. Pa nikjer pesnik tega ni naravnost povedal, vsa pesem ti pa prečudno pričara čustva teh mladih dni. Moraš, pa da nočeš, začutiti ob pesmi isto v svoji duši. Višek liričnega ustvarjanja je v tej obliki, ki ima le pripovedni videz, pa je v resnici globoko lirična, kakor se prepričaš ob tem zgledu.

Seveda so mogoče tudi mešane oblike. Saj pesniki ne pazijo pri ustvarjanju na to znanstveno ločevanje lirskega oblikovanja. A poznanje teh oblik more marsikoga prepričati, koliko mu je dano pesniških moči, vsem pa more pomagati do globljega podoživljanja in umevanja lepe pesmi.

PO OKROGLI ZEMLJI.

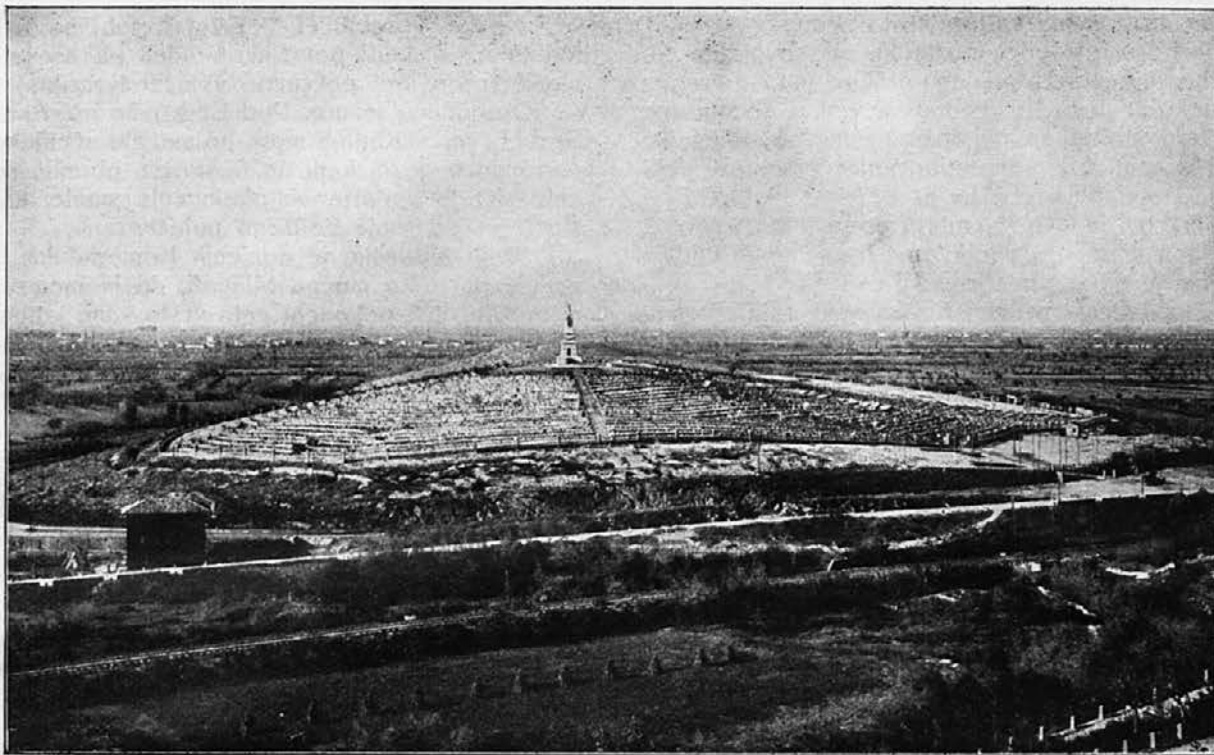
Na razstavi pridelkov na Angleškem je dobil prvo nagrado kmet, ki je iz enega funta semenskega krompirja pridelal 60 funtov, torej šestdesetkratni sad!

Muhasto vreme. V Združenih državah S. A. že 54 let ne pomnijo tako vročega septembra kakor je bil letošnji; vendar je pa v državi Wyoming takoj nato padlo 35 cm snega!

Tajfuni ali grozni kitajski viharji tudi letos niso mirovali; v septembru je na otoku Luzonu tajfun podrl hiše dvesto domačinom.

Kanadsko pšenico je letos ogrožala suša. Vendar pa jo je še pravočasno namočil dež in zato pričakujejo, da bo dala 117 milijonov hektolitrov pridelka!

Megla samo ljubljanska? V Ljubljani se pritožujejo nad meglo, pa se le še blagrujejo, češ, da je londonska še gostejša in zoprnejša, a zdaj pišejo, da je eden najbolj meglenih krajev na svetu država Peru v Južni Ameriki, kjer je od junija do septembra (ko je tam zima) megla po cele tedne tako gosta, da je podobna mraku.

Vojaško pokopališče v Redipolju.

Severni jeleni v tundrah severne Sibirije poleti mnogo trpijo od mrčesa. Pastirji morajo zato nanje paziti cele dneve, ker bi sicer zbežljali.

Bombaž v Afriki. V času našega poletja ima Afrika zimo, ko sicer ne sneži, pač pa dežuje in Afričani po vsem Sudanu hitijo saditi bombaž. Tudi Nigerija ob reki Niger se je začela baviti s temi dobičkanosnimi nasadi.

»**Zaostala**« **Abesinija.** V zapadnih predelih afriške kraljevine Abesinije je v pokrajini Kafa doma naša kava; še danes raste tam okoli kot divje grmovje. Neka angleška avtomobilska družba je sklenila, da zgradi široke avtomobilске ceste, ki bodo vezale te predele preko vse države z morjem. Koliko imamo pa v Jugoslaviji avtomobilskih cest?

Pariški cunjar in sreča. Star pariški cunjar je ves dan pobiral po mestu cunje in papir. Ko se zvečer ves truden vrne domov, strese vsebino vreče na sredo sobe, da bi vso šaro sortiral. In glej! Iz starega časopisa se strkljajo cekini! Še pobrska in našteje skupaj trideset cekinov. In še ni bilo vse. V gubah časopisa najde šest bankovcev po tisoč frankov. Koliko bogastvo in kako zelo bi se mu prileglo! Pa bil je mož poštenjak in si ni hotel tujega blaga kar meni nič tebi nič prilastiti! Zavije zopet bogastvo v časopis ter ga nese na policijo. Ako se lastnik v enem letu ne zgloši, bo pa lahko z mirno vestjo užival srečo.

Maroko nekdanj. Blizu mesta Fez v severnoafriški koloniji Maroko je nekdanj cvetelo rimsko mesto Volubilis. Neki starinoslovec pa je zdaj tam našel kip iz prvega stoletja.

Strašna toča. V južnovzhodni Afriki je država Natal, ki mnogo trpi radi hudih neurij. V mestu Durban je pred kratkim padala tako debela toča, da je preluknjavala strehe!

Otroci otrokom. V Glasgowu na Angleškem so šolski otroci zbirali prispevke za društvo Otroške počitnice; vsak je daroval na teden en peni (Din 1:25) ali

pol penija. Na ta način so zbrali tolikšne vsote, da je društvo moglo poslati 6000 najubožnejših mestnih otrok na deželo ali na morje. Podobna dobredelna ustanova je pri nas Podmladek Rdečega križa.

Oh, to vreme! V Mali Aziji leži ob Črnem morju mesto Trapezunt, domovina češnje, ki ima skoraj isto zemljepisno širino kakor Neapelj. In glejte: nedavno je tam okoli divjal snežni vihar, in to poleti!

Kanadski sir. Mlekarstvo v Kanadi hitro napreduje. Lani so samo na Angleško izvozili nad pol milijona centov sira, to je okoli 50.000.000 kg ali 5000 vagonov! Našim planšarjem se pa sirarstvo malo izplača, ker smo tako nezavedni, da jemo rajši tuj nego domač sir, dasi je domač prav dober.

Patagonija napreduje. Južni del Južne Amerike se imenuje Patagonija. Zahodni del te pokrajine spada pod republiko Čile. Ima sicer le 40.000 ljudi, a vendar gradi zdaj Čile skozi deželo široko cesto, ki bo pospeševala promet.

Kava v Kolumbiji. Največ kave na svetu pridelava Brazilija (877 milijonov kil), za njo pa takoj Kolumbija (108 milijonov kil), ki je zadnje letine (dozorele v naši zimi) samo v Združene države Severne Amerike izvozila nad 2 milijona vreč.

Dolg drevored. lžanska cesta je bila nekdanj od Ljubljane menda tja noter do Iga zasajena s sadnim drevjem in visokimi jagnedi. V Avstraliji pa je Gozdna zveza sklenila, da zasadi ob cesti, ki veže mesti Sidney in novo umetno prestolico Canberro (Kenberro), drevored z avstralskimi drevesi. Dolg bo okoli 250 km! (Železnica od Ljubljane do avstrijske meje je dolga 240 km.)

Ameriški bombaž je kaj dobro obrodil. V Združenih državah S. A. bodo pridelali 16 milijonov bal po 160 kg, to je dva in pol milijona ton ali 250.000 vagonov.

To so mlekarji! Nova Zelandija vzhodno od Avstralije je letos izvozila 78.000 ton sirovega masla in 82.000 ton sira, skupaj 16.000 vagonov.

Tvarna in duhovna kultura nista vedno prijateljici. Prof. Gilbert Murray, eden največjih strokovnjakov za staro Grško, je govoril o pomenu grščine in med drugim izrekel tudi te besede: Vedno in vedno si moramo klicati v spomin, da so najlepše pesmi, najodličnejše umetnosti in najgloblje pa vendar najjasnejše misli delo mož, ki niso poznali razstreliv ne pare ne elektrike ne ur ne naočnikov ne znanstvenih priprav; ti možje doma niso ničesar zaklepali v ognjavarne blagajne, kadar so potovali, jim je pa vse imečje nosil osliček.

»Kitajska boleš« pravijo Kitajci svoji reki Hvangho (Rumena reka), ker tolikokrat prestopa bregove in poplavlja polja. Tudi letos je blizu izliva prodrla umetno zgrajene nasipe in opustošila okolico.

D R U Ž I N A

ŠE NEKATERE MANJ ZNANE ZELENJADNE RASTLINE.

Že v 9. številki Mladike je bilo omenjeno, da je mnogo zelenjadnih in vrtnih rastlin, ki so drugod prav priljubljene, pri nas pa skoraj neznane, ali pa če jih sicer po imenu poznamo, jih splošno še ne gojimo. Več takih rastlin (artičoka, kardi, rabarbar, mangold, listna zelena) smo opisali v prejšnjih številkah. V tej in v prihodnji številki si bomo pa ogledali še nekatere, ki so vredne, da bi jih poskusili gojiti in vpeljati v kuhinji.

Vrtna draguša ali vrtna kreša (po hrvaško gronica ali grbač, po latinsko *lepidium sativum*) spada v botaniki h križnicam, v zelenjadarstvu pa k solatam. Posebno priljubljena je zato, ker zraste jako hitro in jo lahko gojimo tudi pozimi. Za prvo spomladno uporabo jo sejemo pozno v jeseni. Za poznejši čas jo je pa treba sejati spomladi vsaka dva tedna, dokler ni preveč vroče. Užiti so samo nežni, korenjevi cimi podobni listi. Ko pa rastlina šine v cvet, ni več za rabo. Zato jo poleli ne kaže sejati, ker gre naravnost v cvet in pa ker je takrat dovolj druge solate. Seme vrtno draguše vzkali že drugi ali tretji dan po setvi in listi za solato so godni v dveh, treh tednih. Seme se dobi v vsaki večji semenski trgovini. Najboljša sorta je zlatorumena angleška. Kdor hoče imeti pozimi dobro solato, naj seje krešo v tople grede. Tudi v zabojčkih, ki jih postavimo kam na svetlo in na toplo, jo lahko gojimo vso zimo.

Vodna kreša (po hrvaško dragušar ali potočka, po latinsko *nasturtium officinale*) je tudi prejšnji nekoliko sorodna križnica, ki jo gojé zlasti v Nemčiji na veliko in uporabljajo pozimi za solato. Sloveča je zlasti erfurtska vodna kreša, ker jo že od pamtiveka pridelujejo v velikih množinah in razpošiljajo daleč po državi. Gojiti se pa da samo v plitvih tekočih vodah (potokih), ki pozimi nikdar ne zamrznejo in ki imajo blatno strugo. Ta rastlina je posebno zato tako imenitna, ker daje zelo okusno solato skozi vso zimsko dobo. Nabirajo jo namreč od oktobra do maja.

Navadna vodna kreša raste tudi pri nas, kjer so primerne vode, toda je precej grenkega okusa. Erfurtski vrtnarji pa gojé v posebnih, v ta namen nalašč prirejenih, toplih vodotokih neko požlahtnjeno zvrst

že zopeš kobilice! V južni Evropi se velike jate kobilic redkokdaj pojavijo, vendar pa so letos opustošile rodovitne pokrajine v južni Korziki.

Dragoceno jezero. Pod Cedrovim jezerom ob reki Seskečevan v Kanadi mora po mnenju učenjakov ležati pogreznen gozd, kajli na njegovem obrežju so odkrili cele sklade jantarja ali okamenele smole, ki se rabi zlasti za poliranje boljšega pohišlja.

Strah Japonske je ognjenik Komagatake. Začel je zadnje dni tako močno bljuvati, da je njegov ognjeni in pepelni dež pokončal celo vrsto vasi. Japonska ima 165 gor, ki so bile ognjeniki, 54 pa je ognjenikov, ki še danes delujejo; zato je Japonska res dežela ognja in potresov.

vodne kreše, ki jo imenujejo »Dreienbrunnenkresse«. Ta ima nežnejše in okusnejše liste nego navadna. Vodno krešo razmnožujejo večinoma s potaknjenci. Obnese se pa tudi setev.

Špargljeva solata (po latinsko *lactuca scariola* ali *integrifolia*, l. augustana) je navadni glavati solati podobna rastlina, samo liste ima bolj dolge, priostrene in debelo nazobčane. Od navadne solate se razlikuje tudi v tem, da ne naredi glav, ampak začne kmalu, ko se dobro razraste, poganjati v steblo, ki zraste do 80 cm visoko in precej debelo ter mesnato. Še preden se pokaže razcvetje vrh stebela, je rastlina godna za uporabo. Odrežemo jo pri tleh, osmukamo liste, olupimo kožo, in tako pripravljeno steblo zrežemo na primerne kosce ter pripravimo kakor špargelj. Mehka, sočna stebela, zabeljena s sirovim maslom, so jako okusna.

Špargljevo solato gojimo prav tako kakor vsako drugo solato. Sejemo jo zgodaj spomladi konec marca ali v začetku aprila v prav dobro pregnojeno vrtno zemljo. Če jo po potrebi plevemo; okopavamo in v suši zalivamo, imamo sredi junija godna stebela; to je baš takrat, ko prenehamo rezati šparglje.

Trebelje (gomoljasto trebelje, po hrvaško repnata kraljica, po latinsko *chaerophyllum bulbosum*) je kobulnica, kakor korenje in še več drugih vrtnih rastlin. Gojé ga zaradi okusnega korena, ki ima navadno obliko gomolja (odtod ime). Pripravljajo gomolje tako kakor sladko repo. Drobnejše gomoljčke uporabljajo za dodatek k juham in za različne prikuhe. Tak drobiž je užiten tudi sirov, ako nekoliko namrzne. Okus ima kakor lešniki. Dobro pripravljeno trebelje spominja po okusu na kostanj.

Trebelje je dveletna rastlina kakor korenje, repa, kapusnice itd. Gojé ga pa navadno enoletno. Sejati ga je treba septembra, oktobra, izkali pa šele spomladi. Do jeseni je rastlina dorasla in godna za uporabo. Seme ima prav kratko kalivost. Zato je treba vzeti vedno semenski pridelek istega leta, ker leto staro seme ni več kalivo. Razmnoževati se da pa tudi z drobnimi gomoljčki, ki jih posadimo v jeseni na dobro pripravljeno zemljišče. Debeli gomolji, ki jih pustimo čez zimo v zemlji, gredó drugo leto v cvet.

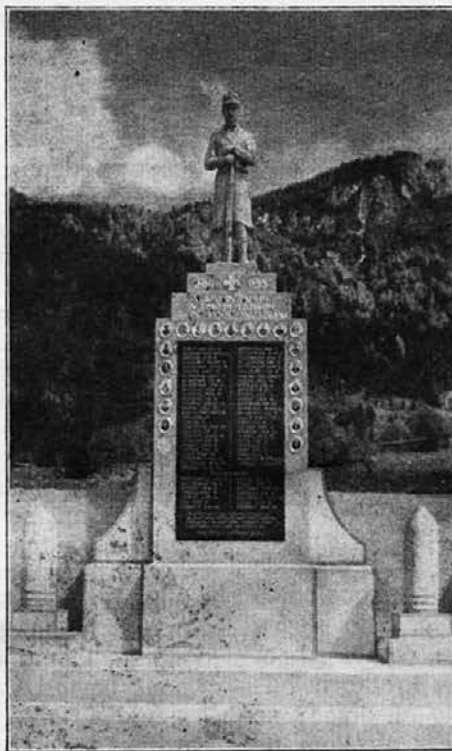
Rebrinec ali pastinaka (po hrvaško pastenjak, po latinsko *pastinaca sativa*) je precej podoben korenju, spada namreč tudi h kobulnicam. Listi

so pa bolj na debelo narezani in koren je obilnejši nego pri vrtnem korenju. Meso je posebno aromatično, osladnega okusa, ki spominja nekoliko na peteršilj. Rebrinec je bolj redilen nego katerakoli druga korenasta zelenjad. V kuhinji ga uporabljajo kakor korenje. Posebno mnogo ga pridelujejo v Angliji, v Franciji in v Nemčiji. Pokladajo ga tudi živini.

Rebrincu se prilega bolj puhličasta, lahka, pa dobro prenojena zemlja. Sejati ga je treba zelo zarana spomladi (februarja in marca), ali pa tudi pozno v jeseni. Setev moramo povaljati ali poteplati. Sejati treba gosto, ker mnogo zrnja ne kalí. Preden setev izkali, mine 4 do 5 tednov. Obdelujejo ga prav tako kakor korenje. Čez zimo pustimo pastinako kar na vrtu in jo kopljemo po potrebi. Ko nekoliko namrzne, je šele prav okusna.

Črni koren (po hrvaško španjolski zmijak, po latinsko scorzonerá hispanica) je zelenjadna rastlina, ki je vredna, da bi jo splošno vpeljali in uživali, ker ima zelo okusno korenino. V botaniki spada h košaricam (kompozitam), kakor n. pr. solata in nešteto drugih divjih in pitanih rastlin. V zelenjadarstvu ga prištevamo pa h korenasti zelenjadi. Prav za prav je črni koren trajnica. Gojimo ga pa izvečine le enoletno. V dobri, globoki in rahli zemlji naredi hrenu podoben koren, ki je do 30 cm dolg in 2 do 3 cm debel. Koža je temnorjava, včasih črna (odtod ime). Meso je belo in polno smetani podobnega belega soka. Do čistega obeljeni koreni, pripravljani tako kakor šparglji, so izvrstna jed.

Črni koren sejemo prav rano spomladi (najkasneje marca meseca) v že od prej dobro prenojeno, globoko obdelano zemljo. Do zime so korenine že prav lepo razvite in jih že lahko začnemo kopati. Pred trdo zimo jih izkopamo in zagrebemo v vlažen pesek v kleti. Pustimo jih pa lahko tudi zunaj in jih kopamo po potrebi. Tedaj moramo pa gredico seveda pokriti z listjem ali slamo, da zemlja ne zmrzne (če namreč ni snega). Koreninam sicer nič ne škoduje, če je še tak mraz. Toda do njih ne moremo, če zemlja zmrzne. Kolikor ostane korenin v zemlji, gredo drugo leto v cvet, pa so korenine kljub temu skoro prav tako dobre kakor prešnje leto in jih lahko skozi vse leto uporabljamo. Priporočene sorte so: ruski orjaški, enoletni orjaški in vulkan. (Konec prihodnjič.)

Dovje

Dobrunje

poslovi od matere in pride k materini vzgoji še drugi činitelj, namreč šola.

S sedmim letom bi moral biti otrok prav za prav že toliko vzgojen, da ga more mati prepustiti tujim vplivom, tuji oskrbi, tujemu pouku. Nekateri celo trdijo, da je s tem letom otrokova vzgoja v temelju končana. Res pa je tole: česar vzgoja doslej ni dosegla, to bo poslej le redkokdaj mogoče doseči.

Zelo važen dogodek v otrokovem življenju je vstop v šolo s svojimi dolžnostmi in nevarnostmi. Prvo in edino pravico do otroka so imeli doslej starši. V družini in za družino je bil rojen in je v njej doslej rasel. Tej pravici se starši tudi ne odrekó, ko pošljejo otroka v šolo. Država ustanavlja šole, da pride do izobrazbe vsak posameznik in vse ljudstvo. Nihče ne zameri staršem, ako želé in tudi zahtevajo, da šola v istem smislu nadaljuje vzgojo, kakor jo je započel dom. Obratno pa mora tudi država želeti, da šola vzgaja dobre državljane, in država, ki bi tega smotra ne zasledovala, bi si kopala lasten grob. Ljudstvo in država pa sta tako tesno združena, da bi bil s propastjo enega uničen tudi drugi.

Važno in neobhodno potrebno je zato, da se za dobro šolstvo zanima vsak posameznik, posebno pa starši, ki oddajajo šoli v oskrbo svoje najdražje.

Zelo potrebno in edino prav je, da hodiš šola in dom pri svojem vzgojnem delu v popolnem soglasju. Kako rado pa se zgodi, da se dom, zlasti mati, postavi šoli že kar vnaprej nasproti in seveda ob stran svojih — največkrat slabo vzgojenih — otrok. Ako je učitelj ali učiteljica otroka karal ali kaznoval, potem kar dežuje opazk, zmerjanja in žuganja, otrok pa je seveda najnedolžnejša božja stvarca. Razneženje v vseh mogočih oblikah naj otroku zadosti za prestano krivico, ki seveda učitelju ne bo nikdar in nikoli odpuščena. In vendar bi otroci ne smeli nikdar slišati kaj slabega o svojih učiteljih.

DOMAČA VZGOJA V ŠOLSKI DOBI.

LA.

Pred dvema letoma smo se na tem mestu razgovarjale o vzgoji in spoznale marsikatero vzgojno delo, ki ga v hitri vsakdanjosti tako brž pozabimo in rade zamudimo. Spremljale smo otroka v njegovi detinski dobi in prišle do tistega dne, ko se prvič v življenju

Poglejmo, kakšne dolžnosti ima mati, ko njen otrok hodi že v šolo?

Pametna mati nadzoruje otrokove naloge. Vselej gleda na to, da séde otrok k nalogi takoj, ko se je odpočil; v prvi vrsti naj se otrok loti tiste naloge, ki mu je najneljubša, ker morebiti najtežja. To je izvrstna vaja za šolanje volje. — Zelo potrebno je, da dospe otrok pravi čas iz šole, ker ga to varuje slabe tovarišije, uči pa reda in točnosti.

Ako je mati v prejšnjih letih vzgajala otroka v zapljivosti in odkritosrčnosti, je že vnaprej odvrnila nevarnosti slabe družčine; kajti otrok kaj rad pripoveduje materi vse dogodke, kaj je videl in slišal, s kom je hodil in kaj je delal.

V mestu in na deželi so pa v tej, čeludi šele prvi šolski dobi, že npravne nevarnosti zelo velike. Nobena mati naj se ne vda brezskrbnosti, češ, v mojih časih tega ni bilo; časi so povsem drugi in vse se z neko mrzlično naglico razvija. Vsaka mati naj bi vedela, da je mnogo šolske mladine skvarjene, kar je posledica nezdravih socialnih razmer sedanje dobe. Zato pa naj bi tudi svojemu otroku, ki odhaja v šolo, resno, a brez vse bojazni in nepotrebnega razburjenja kratko in odločno zapovedala, naj se na poti v šolo ali domov ne ustavlja in ne razgovarja z nikomer, ne z otrokom, ne z odraslim, ako ga ne pozna; zlasti naj se ne dá od nikogar ogledovati, božati in ljubkovati. Odkritosrčno vzgojeni otrok bo vse, zlasti pa stvari, ki so s to prepovedjo v zvezi, materi povedal.

Če opazi mati, da je otrok zamišljen, da se z neko stvarjo bavi, ki ji ne more do dna in zato ni dostopen za prostodušni razgovor kakor včasih, naj ga vpraša, kaj mu ni jasno in kaj bi rad zvedel. Največkrat se iz tega vprašanja izcimi tudi že prav zgodaj vprašanje, ki ga je slišal pri tovariših: odkod otroci? To vprašanje, če se pojavi na kaki šoli, se razširi prav po vseh razredih, in sveta materina dolžnost je, da ne molči in ne okleva, ampak nežno in čisto resnično pove. Seveda naj bo z otrokom sama in naj ne išče posebno veličastnega načina, pa tudi ne boječnosti. Govori naj preprosto in lahko umljivo: Kajne, rad bi vedel, odkod pridejo otroci? To ti prav rada povem. Če se imata oče in mati prav zelo rada, potem jima ljubi Bog podari otročička. Ta je najprej shranjen pod materinim srcem; potem pa raste, dokler ni tolikšen, kakor so mali otročički, ki si jih že videl. In nekega dne je tu in oče in mati sta zelo, zelo vesela. — Glej, tako je bilo tudi s teboj. Nosila sem te pod srcem; zato Te imam pa tudi tako rada. In kako sem potem, ko si bil še tako majhen, molila, delala in skrbela zate! Zato moraš biti pa zdaj prav priden. Vidiš, takole je to! Razumeš vsega tega še zdaj ne moreš, kakor tudi ne razumeš računskih nalog, ki jih delajo v meščanski šoli. Ko boš večji, boš pa že kaj več razumel. Vsega pa tudi jaz ne morem razumeti; to razume in vé le ljubi Bog, ki je Stvarnik vsega in tudi malih otrok. Pa ti ni treba o tem razmišljati, pa tudi z nikomer o tem govoriti. Če pa drugi otroci o tem govoré, se pa spomni, da sem ti že jaz to povedala; zato ti jih ni treba poslušati, ker že veš. Ko boš večji in razumnejši, boš pa že več zvedel.

Toliko mora mati povedati, če vidi, da se otrok muči s to mislijo. Če pa zaradi napačne sramežljivosti to opusti, se lahko mnogo hudega zgodi zlasti v današnjih časih. Zapreli oči in samo sebe slepiti, je greh do otroka.

Najbolj naravna tovarišija za otroka so njegovi bralje in sestre. Le-li skrbé za edino pametno skupno vzgojo obeh spolov: »koedukacijo«, kakor jo Bog hoče. Otroci, ki so iz družin z mnogimi otroki, in če so prav vzgojeni, so navadno plemenitejši značaji, kakor »edinci«; kajti v številnih družinah morajo obratati vso pozornost na bratce in sestrice, iz ljubezni do njih si kaj odreči, sploh se kot v prvi »socialni šoli« vaditi skupnega sožitja. Vsi morajo delati in stremili za tem, da kaj postanejo; kajti starši jih ne raznežijo, kakor sina-edinca ali hčerko-edinko. Vendar nad vsemi bdi čuječe materino oko, ki kmalu vidi, kdaj je treba dečke ločiti od deklic. Nekako z desetim letom v sedanjih razmerah pride tisti čas, ko mora mati s podvojeno čuječnostjo paziti nad svojimi sinovi in hčerali. Pametni starši se rajši v čim drugem omeje, da le morejo ločiti spalnico ali vsaj postelje dečkov in deklic. Vendar naj se to zgodi brez posebnega besedičenja; zadostno utemeljevanje je: »ker ste že tako zrasli«.

V tej dobi pride za otroke poleg šolskega učenja tudi še izvenšolsko učenje. V mestu se največkrat prične pouk glasbe in raznih jezikov. Nova skrb za starše, ki naj v vsem gledajo na to, da se vsakršen pouk usmeri v vzgojo značaja in ni samemu sebi namen. Na deželi in v kmečkih domovih pa se v tem času pritegnejo otroci k resnejšemu gospodarskemu in gospodinjskemu delu. Ta gospodarska in gospodinjska šola je prava univerza za otroke; kar si tu pridobé, je temeljnega pomena za prihodnji poklic ali nadaljnjo izobrazbo. Tu se tudi že pokažejo prve izredne zmožnosti, ki odločijo nadaljnje šolanje kmečkih otrok, dečkov in deklic. — Vse izvenšolsko delo v tej dobi pa naj bo tako, da otroka ne odvajajo od šolskega dela in ga ne omejuje v vršitvi šolskih dolžnosti; kajti splošna izobrazba, ki jo nudi šola, je temelj vsaki drugi, bodisi nadaljnji, bodisi stanovski ali poklicni, bodisi strokovni izobrazbi. Tu stojé otroku odprte najrazličnejše možnosti in ni prav, ako bi se otroku zaradi koristnega in dobičkanosnega dela že v teh zgodnjih letih stavile ovire v njegovem razmahu.

V tej dobi se že tudi pokaže, da otroku, bodisi dečku ali deklici, samo dom in šola ter cerkev več ne zadostuje. Deček si zaželi fantovske in deklica dekliške družbe. In ne moremo preko te naravne zahteve; saj vidimo vsepovsod dečke, ki imajo svoje pogovore, in deklice, ki imajo svoje čebljanje; kajti družčina odraslih jim ne zadostuje, jih še celo odbija. Hvaležni moramo biti našim mladinskim društvom, ako poskrbé našim malim prijetne in primerne družčine, zabave in razvedrila. Toda verni starši, zlasti mati, naj dovoljuje svojim otrokom vstop le v društva, ki v jedru temelje na krščanskih načelih. Kajti neopaženo se tudi prav v tej dobi pojavljajo resnični otroški sovražniki. V soglasju s pravili društva more mati stalno nadzorovati otroka, kje je, koliko časa ostaja v društvu itd.

Prav v tem času iskanja primerne družčine zraste v otroku tudi nekaka odvišna moč, ki je ne zna prav in na pravem mestu uporabiti. Zelo primerno izrablja mladina to moč v telovadbi in sportu, ki jima tudi najhujši nasprotniki ne morejo odreči koristi. Seveda je tudi tu kakor povsod treba prave meje, ki je danes žal mnogokdaj ni.

Zelo važno vzgojno sredstvo v šolski dobi je tudi čtivo. Pri tem vodi vse prave vzgojitelje načelo, da je za samo ubijanje časa s čitanjem škoda časa in truda. Zato naj tudi čtivo, ki služi zabavi in razvedrilu,

vpliva vzgojno na otrokovo dušo in zlasti še na pravilno usmerjenost volje; to pa bo, ako predočuje otroku resnično življenje. Ni lahko nadzorovati otroškega čtiva, še težje ga je določati. Vsekakor pa naj se odstrani vse, kar bi otroka posirovilo, ga res pohujšalo, ali ga z osladnostjo raznežilo in omehkužilo, da bi pozneje, ko stopi v resnično življenje, kot slabši omagal. Ni, da bi tukaj kratko in malo naštevati mladinske knjige, ki jih je danes na knjižnem trgu že kar mnogo; omenjeno bodi le, da ni vse za vsakega otroka in naj mati ne dá otroku v roke nobene knjige, ki je ni prej sama prečitala. Posebno je otroke v tej dobi varovati pred javnimi knjižnicami, ki ne morejo nadzirati, ali je izposojena knjiga res primerna otrokovemu razvoju, ker tako pride otrokom marsikaj v roko, kar ni zanje, kar jim je v veliko škodo.

KUHARICA.

Francoska juha z dušenim rižem.

Razgrej v kozi žlico masti in stresi vanjo na rezance zrezan koren, nekaj listov ohrovtá, korenino peteršilja, drobno čebulo in zeleno, kolerabo in dva lista zelja; to duši pokrito na ognjišču, prilivaj polagoma nekaj žlic vode, da se ne pripali, in večkrat premešaj. Ko se zmehča in blede zarumeni, prideni še olupljen in na repni strgalnik nastrgan krompir, premešaj, potresi po zelenjadi žlico moke in zalij z dvema litroma gorke vode. Ko juho še osoliš, naj počasi vre pol ure. Nato prideni juhi pol pečene ali kuhane, na tenke liste zrezane klobase. Stresi juho v skledo, posebej pa postavi dušeni riž. To juho z rižem postavi za večerjo na mizo.

Krompirjev gulaž z gobami.

Olupi in zreži na kocke 2 debela olupljena krompirja. Deni v kozo eno žlico masti, eno zrezano čebulo, ščep sladke in pekoče paprike; ko se čebula zarumeni, prideni pripravljene krompir. To pari med večkratnim mešanjem 10 minut, osoli, potresi z drobno zrezanim zelenim peteršiljem in počasi prilivaj četrt litra gorke vode, pokrij in kuhaj, da se krompir zmehča; nato prideni nekaj žlic posebej dušenih gob. Ko vse skupaj prevre, postavi gulaž kot samostojno jed na mizo.

Solata iz ostankov divjačine za sladkorno bolne.

Pol kile ostankov pečenega ali dušenega mesa od srne ali zajca odberi od kosti in prav drobno zreži, stresi v kovnik (možnar), prideni dva kuhana rume njaka, drobno zrezano čebulo in sardelo. Stolčeno stresi v skledo, prideni majhno žličico sesekljanih kaper, nekoliko soli, velik ščep popra, olje in kis po okusu, ter sesekljane beljake dveh jajec. Ko vse dobro premešaš, naloži solato v stekleno plitvo skledo v piramido, okrog solate pa naloži kupček rdeče pese, krompir v solati, stročji fižol ali kaj podobnega.

Pikantne rezine iz divjačine.

Dušeno ali pečeno meso divjačine zreži in v kovniku še dobro stolci. Razgrej za $\frac{1}{4}$ kg mesa, 5 dkg sirovega masla ali masti in v segreto stresi pol žlice moke, stolčeno meso, nekoliko soli in velik ščep popra. To duši nekaj minut in prilij 2–4 žlice juhe. Ko vre 5 minut, postavi v stran in prideni rumenjaki in majhno žličico sesekljanih kaper. Vse dobro premešaj in na-

maži pripravljene nadev na tisto stran rezine, ki je v masti zarumenela. Na vsako pomazano rezino deni v sredo pol žličice kisle smetane ter postavi rezine za nekaj minut v pečico. Postavi rezine kot samostojno jed s kako solato na mizo.

Zemeljne rezine pa takole pripravi: Zemlje zreži po dolgem, na mezinec debele rezine ter vsako na eni strani v vroči masti zarumeni.

Gobove rezine.

Pripravi rezine kakor zgoraj in jih namaži z dušenimi gobami; položi jih na pleh eno poleg druge, prilij 1–2 žlici juhe in postavi za nekaj minut v pečico. Rezine postavi z guljaževim ali kakim drugim krompirjem na mizo.

Gobe za sladkorno bolne.

Krožnik osnaženih in na listke zrezanih gob (jurčkov) stresi v skledo in jih polij z vrelo vodo. Nato jih ožmi in še z mrzlo vodo poplakni. Ko si jih zopet ožela, jih stresi v kozo, v kateri si razgrela za drobno jajce sirovega masla, pokrij jih in duši četrt ure; nato prilij nekaj žlic juhe, jih osoli in prideni za velik ščep popra, kumne ali zelenega peteršilja. Prideni tudi 2–4 žlice kisle smetane in ko prevre, postavi gobe s posajenim jajcem na mizo. Če pa te gobe postaviš na mizo zdravim gostom, jih pa obloži s krompirjevim pirejem, polento, z makaroni ali cmoki.

M.R.

ŠE ENKRAT »AMERIŠKI ZAJTRK«.

Opazka na koncu članka o »Ameriškem zajtrku« v zadnji številki Mladike me je zbudla.*

Ne bila bi me pa zbudla ta opazka, ko bi človek ne čital tolikrat, skoraj dnevno, kar recimo, mnoge neslane opazke o Ameriki.

Ne mislim s temi vrsticami braniti in zagovarjati Amerike. Ni treba. Prav nič ji take opazke ne škodijo. Škodijo pa nam kot narodu.

Smelo in iz skušnje trdim, da je vprav nekakšna zbadljiva pisava glavni vzrok, da so ameriški Slovenci zasovražili tukajšnji domači tisk, da ga premalo naročajo in ne podpirajo. Ameriški Slovenci se namreč v prav kratkem času toliko poameričanijo, da se nazamejo glavne modrosti vsakega naroda, ki ima le količkaj spoštovanja do sebe, namreč: »Spoštuj samoga sebe najprej, če hočeš, da te bodo spoštovali drugi!«

Tu pa ne mislim, da bi se ne smelo poročati tudi o senčnih straneh Amerike, ki jih ima tudi Amerika prav veliko. Je pač velika država. Zato je naravno, da ima veliko dobrega, pa tudi veliko slabega. Kar vsi ameriški Slovenci obsojajo in kar jih zaboli, je samo način, s katerim se delajo te opazke. Smešenje dežele, katero nekoliko stotisoč naših rojakov ljubi kot svojo »nevesto«, ki jim je dala kruha, katerega jim mati ni mogla, je nemodro in nihče ne sme in ne more za-

* Uredništvo mora ugotoviti, da v listi opazki ni bilo prav nič žela; nasprotno, smisel je bila: za mogočna dela (nebojčniki so le simbol dela) je treba močnih ljudi, za te pa je treba močne hrane. — Toda zaeno je uredništvo veselo, da je g. p. K. Z. ta besedica zbudla, ker je porodila pričujoči članek. Kakor ga je Mladika vesela, vemo, da ga bodo tudi bralci.

meriti slovenskemu Američanu, če si kaj takega ne dovoli, če takih listov ne mara.

Zvečine poročil iz Amerike je po naših listih največkrat tako napačnih in nepravilnih in nepopolnih, da se jim poznavatelj Amerike samo pomilovalno nasmehe, češ, kolika nevednost! Seveda se ti dopisi po listih navadno posnemajo iz nemških listov. Da pa ti ne bodo poročali o Ameriki ničesar dobrega in ničesar v dobri luči, je jasno. Mi pa nimamo vzroka slediti Nemcem v njih sovraštvu. Nasprotno, slediti bi morali hvaležnosti, ki smo jo dolžni tej deželi. Vsaj po moji skromni pameti.

Sicer pa naj preidem k »Ameriškemu zajtrku«.

* * *

»Ameriški zajtrk« ne prinaša popolnega jedilnega listka ameriškega zajtrka, tudi ga ne poroča pravilno.

Prvič je obilnejši, kakor ga članek navaja. Izpuščena je n. pr. še druga glavna jed, to je preokusni »steak« (izg. stajk), t. j. na posebno okusen način pečeno meso. Izpuštil je sirovo maslo, brez katerega sploh ni obeda pri Američanu, brez katerega sploh kruha ne je. Tako je sirovo maslo združeno s kruhom, da pravi Američan, da si služi »kruh in sirovo maslo«. Izpuščena je tudi listna zelena, katero omenja prav zadnja številka »Mladike«, o kateri pa napačno trdi, »da jo pripravljamo sirovo, tako kakor solato«, kar ni res, ker jo jedó kar tako, k večjemu, da jo pomakajo v sol. (Naš okus tega ni vaje; saj Angleži, tudi Rusi mnogo zelenjadi jedó brez olja in kisa; edina začimba jim je sol. A. H. je o zeleni napisal le uživanje po našem običaju. Op. ur.)

Tudi »porridge«-a in »musha« v Ameriki ne poznajo mnogo in ga člankar popolnoma napačno razloži, temveč poznajo in jedó takozvane »cereals«, to so razni žitni proizvodi, kakor koruzni »corn flakes«, riževi »puffed rise«, ovseni »oat meal« in še cela vrsta drugih. Uživanju teh »cerealov« pripisujejo nekateri krepko in žilavo rast ameriške mladine, posebno krasno rasle oblike telesa, zlasti obraza. Nekaj mora biti že resnice na tem, saj je tudi pri nas rasel vse bolj krepak in čil rod, dokler je užival zjutraj močnik in žgance namesto sedanjega kafeina, čaja in ruma. Tudi pri nas je tukaj veliko polje za podjetnega in umnega trgovca, ki bi se lotil izdelovanja teh »cerealov« in jih uvedel za zajtrk zlasti po mestih. Pravi dobrotnik naroda bi postal!

* * *

Zakaj pa ima Američan tak obilen zajtrk?

Obilen zajtrk v Ameriki ima svoj vzrok v dnevnem redu ameriškega delavnega dneva.

Tako se Američan, prišedši v Evropo, ne more načuditi, ko vidi po mestih vse trgovine, banke in pisarne zaprte vsak dan od dvanajste do druge ure, torej sredi najlepšega dneva, v urah, ki so prav za prav dnevna žetev. Tudi se mu zdi skrajno brezobzirno za kupce in stranke iz dežele. Ti pridejo v mesto, nekateri od daleč, po svojih opravkih in kupčijah. Radi bi čimprej opravili vse po pisarnah, bankah in trgovinah in odhiteli domov, posebno oni, ki so od daleč. Toda pride poldne, trgovec zapre trgovino, uradnik pisarno, ti pa pojdi kamor hočeš in delaj ti dve uri kar hočeš! Da se s tem žene ljudi v goslinke k pijači, je samo naravna posledica.

Amerika tega ne pozna ne v trgovinah ne v pisarnah in ne v bankah. Samo delavci s težkim telesnim

delom po tovarnah in drugod imajo opoldne eno uro ali ponekod pol ure prosto, da se odpočijejo za popoldansko delo. Pa tudi pri težkem delu, ako je združeno s strankami, kakor po skladiščih in drugod, delajo prav ves dan. Američan gre zjutraj na delo, pri delu gará z vsemi silami in zmožnostmi duhá in telesa, zato pa rajši zvečer prej neha, da dobi več časa zase in svojo družino. Opoldne se pa zadovolji samo z malim »lunche«-om (izg. lnč), malico, katero si navadno prinese s seboj z doma. Premožnejši sloji odhité pa v restavrate, na kak takozvani »quick lunch«, hitro malico. Čas za to si pa uradništvo po pisarnah in bankah in trgovci po trgovinah skušajo odtrgati kar med delom, največkrat si ga razdelé med seboj tako, da se more vsak za nekoliko minut odstraniti.

Uradništvo in delavstvo si pa samo želi tako ureditev dneva. Zvečine stanuje daleč od kraja dela. Kaj naj počne opoldne dve uri v mestu? Rajši začne zjutraj uro pozneje in zvečer konča uro prej namesto teh opoldnevnih dveh ur.

Tako je ameriški uradnik in delavec samo dvakrat na dan, zjutraj in zvečer. Zato je pa umljivo, da se mora zjutraj dobro najesti, da more vztrajati potem ves dan pri tako marljivem delu.

Da pa ne mara Američan opoldne velikega obeda, ima pa še drug bolj tehtni vzrok. In v tem soglašam s člankom, da so z »obilnimi zajtrki res sezidane piramide in nebofičniki«, ne sicer na način, kakor misli člankar, temveč na drug, pameten način. Američan, kadar je, je, in si privošči do dobra. Ko pa dela, dela pa tudi zares. Velik obed opoldne prenapolni želodec in obteži duhá in onemogoči ali vsaj zmanjša duševno prožnost, posebno še v vročini. Zato se zdi Američanu škoda dragocenih, najlepših ur delavnega dneva, ker bi popoldne po obilnem obedu ne mogel tako uspešno delati, kakor dopoldne. Izrabiti hoče prav ves dan za delo in svoje načrte. Zato vidite podnevi zlasti po večjih mestih, kako vse bega in hiti kakor mravlje na mravlišču, kar Evropca, dokler se ne navadi tega dirkanja, kar zmeša in vznemiri.

Da se pa ta vestna in marljiva uporaba vseh trenutkov delavnega dneva izplača in da je pravilna, kaže blagostanje Amerike. Če je Amerika danes najbogatejša dežela, ni pobrala svojega bogastva na fleh, tudi ga ji ni Bog vrgel iz nebes, tudi ga ni s hruške stresla in ga ji ni dala kaka vlada, temveč ga je ustvarila velikanska in občudovanja vredna pridnost, podjetnost in požrtvovalnost posameznikov samih. Naši izseljenci sami priznavajo: »Ko bi bili doma tako in toliko delali, bi bili našli doma Ameriko in še boljše kot tukaj.« In prav imajo, res je tako! In tako dela vse, pa naj bo preprost delavec ali bančni predsednik ali predsednik Združenih držav. Ford je najbogatejši človek v Ameriki, pa je njegov delavni dan še danes po deset do dvanajst ur dolg!

Da pa to zmore, si je uredil Američan res »ameriške zajtrke«, ki so obilni in tečni in obsegajo snovi, ki omogočijo človeškemu organizmu tako naporno, duhovno in telesno delo. Tako je torej res, da mu pomagajo zidati piramide sreče in nebofičnike blagostanja, katerih pa lagoda, starikava Evropa še nima in jih najbrž ne bo imela še tako kmalu.

Iz tega je jasno, da obilni »ameriški zajtrki« niso znak, da bi bil Američan požeruh, temveč moder gospodar.

P. Kazimir Zakrajšek, O. F. M.

Z A K R A T E K Č A S

ZA SMEH.

Vrsličar.

(Pravljica.)

Bil je časopisni poročevalec, ki je neki dan ves obupan letal po mestu, da bi ujel kako novico.

»Danes se za zlodeja noče nič zgoditi!« je vzdihoval. »Niti ene vrstice še nisem napisal za list! Primoj, da bi se za tri vrstice hudiču zapisal!«

»Ali resno misliš?« se oglasi hudič, ki se je nenadoma pojavil pred poročevalcem.

»Pa še kako resno!« odgovori le-ta.

Na to je hudič — ki je hotel stvar posebno zvito napraviti in dušo kar se da poceni kupiti — sestavil pogodbo, s katero se je zavezal, da bo povzročil dogodek, ki bo dal poročevalcu najmanj za tri, a ne več ko za deset vrstic snovi.

Veselo je poročevalec podpisal pogodbo, in sicer s krvjo, kakor se pri takih stvareh spodobi.

Hudič je s svojo umetnijo napravil, da je mimo poročevalca priteknel pes s kostjo v gobcu.

»No,« je menil hudič, »to bo pač dalo tri vrstice ali ne?!«

»Kaj, tri?« vzklikne zmagoslavno poročevalec, »trideset!!«

Ko je hudič videl, da je bil on tisti, ki je bil spet opeharjen, je zarjul in z groznim preklinjevanjem izginil.

V zadregi.

Profesor: »Čudno! Le kaj je danes vse tako skrivnostno v moji hiši. Kuharica je nesla nekaj pod predpasnikom, žena je prejle nek zavoj skrila pred menoj in tako dalje. Pa ne, da bi bil nazadnje danes moj rojstni dan? Moram vseeno v biografski leksikon pogledati.«

Iz slovsstvene ure.

Učiteljica: »Povejte mi, kateri prav posebni znak imajo vsi klasiki?«

Učenka: »Da so mrtvi!«

Nerodno vprašanje.

»Ali kdaj mislite na tisti stolak, ki sem Vam ga bil zadnjič posodil?«

»O, pa kolikokrat! Kaj pravite, kje neki je zdaj?!«

Nagrade.

»Moric, ob petdesetletnici naše trgovine moramo tudi za nameščence kaj storiti!«

»Sem se že sam odločil, Sara. Blagajnika napravim za glavnega blagajnika, kontorista za knjigovodjo, raznašalca za pisarniškega slugo in hlapca za konjarja.«

Zlobnost.

Vinski trgovec: »Zdaj bom spravil popolnoma novo znamko vina na trg. Ugeni, kako sem jo krstil?«

Znanec: »Upam, da ne s preveč vode!«

Še slabeje.

Mati (sinu): »Janez, ali moraš res zmerom v gostilni sedeti? Ali ne bi bilo bolje, ko bi šel delati?«

Sin: »I, mati, potlej bom pa še bolj žejen!«

Junak.

Gospod pride domov in sluga mu pove, da so v tem času prišli vlomilci in blagajno oplenili.

»I, Jože, zakaj pa niste nič ukrenili?«

»O,« pravi Jože, »saj sem; ko so predale praznili, sem dvakrat pogledal izza omare, pa me niso nič videli!«

Nevarna knjiga.

»Kaj? Ta nedolžni roman naj bo nevarna knjiga?«

Slapar: »Pa še kako!... Šestkrat mi ga je že žena v glavo vrgla.«

Dokaz.

Starejša dama (svojemu bodočemu zetu, ko je prišel vlak iz tunela): »V življenju je pa res vse sama domišljija; ali se Vam ne zdi tudi tako?«

»Kako to?«

»Poglejte: Vi ste zdaj ves blažen, ker mislite, da ste v tunelu poljubili svojo nevesto, no, pa ste mene!«

Slaba izkušnja.

Žena (logorčeno): »Prejšnji teden, ko sem bila bolna, si mi obljubil nov klobuk, danes pa nočeš nič vedeti o tem... Le čakaj, nikoli več ne bom ozdravela, kadar mi boš kaj obljubil!«

Slaba pot ali izgovor?

Gališki Jud je bil v najhujši zimi povabljen na sodišče. Namesto ob devetih dopoldne, kakor je stalo na povabilu, pa pride pred sodnika šele ob štirih popoldne.

Sodnik ga osorno nagovori: »Ali se zdaj pride? Ali je zdaj devet?«

»Oprostite, gospod svetnik,« odgovori Jud ponižno, »pot je tako slaba, da nisem mogel nikamor: dva koraka naprej, potem pa tri nazaj.«

Sodnik: »Kako ste pa potem prav za prav sem prišli?«

Jud: »Obrnil sem se, gospod svetnik, in sem hodil, kakor da bi šel domov.«

